

ดังนั้นแม้คลอเดียจะเฝ้ามองคนอื่นเป็นส่วนใหญ่ และฟีโคลาเอาแต่คิดว่าคนอื่นมองตัวเองอย่างไร ทั้งสองต่างปวดร้าวจากการไม่แน่ใจกับตัวตนในสังคม แม้ในรายละเอียดจะต่างกันออกไป

ทำร้ายด้วยความรัก ทะนุถนอมด้วยความขัง

เมื่อข้าพเจ้าครุ่นคิดว่าทำไมตนเองจึงสนใจกับท่าทีของเด็กทั้งสองเป็นพิเศษ เกี่ยวกับคนหนึ่งปรารถนาดาสีฟ้า อีกคนเกลียดตุ๊กตา ข้าพเจ้าพบว่า ด้วยความรู้สึกส่วนตัวข้าพเจ้าสัมผัสว่าคลอเดียทำร้ายตุ๊กตาด้วยความรัก ส่วนฟีโคลาทะนุถนอมความขาวด้วยความขัง คลอเดียไม่ได้ตอบโต้คนผิวขาวแต่ร้องขอความสันติ ส่วนฟีโคลาคือคนที่ถูกขังมาตอบโต้กวาดล้างคนขาวอย่างเจ็บแสบและนุ่มนวลด้วยวิธีของเธอ

(หนู)ไม่ได้เกลียดตุ๊กตา

ในสังคมที่คนยกย่องและยอมรับ ‘ผิวขาวดาสีฟ้าคือสวย’ ฟีโคลาซึ่งผิวสีดาดาสีดำ มีความรู้สึกว่าตนเองขาด (lack) หรือสูญเสีย (loss) ความขาวและดาสีฟ้า ฟีโคลารู้สึกว่าหากหนูขาวดาสีฟ้าก็จะเป็นที่ปรารถนาของคนอื่น ฟีโคลาปรารถนาว่าจะเป็นที่ปรารถนาของคนอื่นจึงมีฝันเพื่อง (fantasy) ว่าตัวเองมีดาสีฟ้า แรงปรารถนามีดาสีฟ้าจึงเกิดจากคนรอบข้าง ฟีโคลาไม่ได้อยากมีดาสีฟ้าโดยตัวเด็กเอง ในบางครั้งเธอปรารถนามันเพื่อแรงปรารถนาของพ่อแม่

หากเธอต่างออกไป สวยงาม บางทีโชคลีจะแตกต่างไป และมีสขิตบรีดเลฟด์ก็เช่นกัน บางทีพวกเขาอาจจะพูดว่า “ทำไมล่ะ คุณฟีโคลาทำไมดวงตาที่น่ารักนั้นสิ พวกเราต้องไม่ทำสิ่งไม่ดีต่อหน้าดวงตาน่ารักของคุณ”¹⁸

และบางครั้งไม่ใช่เพียงดาสีฟ้า แต่เธอปรารถนาจะหายตัวไป พิจารณาจากเมื่อพ่อแม่ทะเลาะกัน

“ได้โปรด พระเจ้า” เธอกระซิบใส่ตัวเอง “โปรดทำให้ฉันหายไป” เธอขมตาให้ปิดสนิท ส่วนเล็กๆของร่างกายค่อยๆหายไป ทันใดนั้นอย่างช้าๆ ทันใดนั้นอย่างรวดเร็ว อย่างช้าๆ อีกครั้ง นิ้วของเธอหายไป ทีละนิ้ว แล้วจึงเป็นแขนของเธอตลอดเรื่อยถึงข้อศอก ตอนนี้เป็นเท้าของเธอ ไขมันดีมาก ขาสองข้างโดยพร้อมกัน มันเริ่มเป็นส่วนที่ยากที่สุดที่อยู่เหนือโคนขาขึ้นมา เธอยังต้อง

¹⁸ If she looked different, beautiful, may be Cholly would be different and Mrs. Breedlove too. May be they'd say, "Why, look at pretty-eyed Pecola. We mustn't do bad thing in front of those pretty eyes."

อยู่นิ่งๆและถูกทำให้หายไป ท้องของเธอยังไม่หายไป แต่ท้ายที่สุดมันก็หายไปเช่นกัน จากนั้นเป็นหน้าอกเธอ คอของเธอ ใบหน้าเป็นส่วนที่ยากเกือบทำได้แล้วเกือบแล้ว เหลือเพียง ดวงตาสองที่แน่นสนิท ดวงตาสองข้างยังคงเหลืออยู่¹⁹

ฟีโคลาเกิดคำถามจากความรู้สึกไม่เข้าใจตัวตนในการใช้ชีวิตในครอบครัว ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากช่องว่าง (gap /void) ระหว่างวิถีชีวิตในครอบครัวอย่างที่เราจะเป็นตามที่เธอรับรู้ (symbolic) กับสิ่งที่อยู่นอกเหนือที่ไม่สามารถเข้าใจได้ด้วยการยึดตามความคิดเกี่ยวกับครอบครัว (the real) ความต่าง/ช่องว่างนี้ทำให้ตัวตนของฟีโคลารู้สึกแปลกแยก ฟีโคลาเข้าใจว่าการแสดงออกของพ่อแม่ที่ทะเลาะกันนั้น พ่อแม่ทำเหมือนว่า ฟีโคลา "ลูก" (as a position in symbolic order [family]) ไม่ได้มีตัวตนอยู่ ฟีโคลาจึงสับสนตามคำนิยามเรื่องครอบครัวว่าพ่อแม่ไม่ควรทะเลาะกันต่อหน้าลูก เมื่อแม่หมายพอก็ควรหาถ่านหินให้แม่อุ่น (symbolic) ดังนั้นสิ่งที่พ่อแม่ทำจึงเหมือนปฏิเสธการมีอยู่ของฟีโคลา ฟีโคลาพยายามหาคำตอบว่าพ่อแม่ต้องการอะไรจากเธอ จึงสร้างฝันเพื่อที่ว่าตัวเองค่อยๆเลือนหายไป การปรารถนาจะหายไปของฟีโคลาจึงเป็นแรงปรารถนาของเธอเพื่อแรงปรารถนาของพ่อแม่อีกครั้ง

และฝันเพียงของฟีโคลาไม่ใช่สิ่งที่จะทำให้เธอเติมเต็มความอยากได้จริง หากเพียงแต่เลื่อนแรงปรารถนานั้นออกไป

ปล่อยตัวเองให้หายใจคล่องขึ้นในตอนนี้ ฟีโคลาคลุมศีรษะด้วยผ้าคลุมที่ความรู้สึกป่วยที่เธอพยายามป้องกันมันด้วยการยังมันไว้ที่ท้องเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นไปอย่างรวดเร็วทั้งที่ระวังไว้ก่อน สิ่งที่พลุ่งพล่านในตัวเธอคือความปรารถนาที่แรงขึ้น แต่เช่นที่เป็นมา เธอรู้ว่าเธอจะไม่เป็นเช่นนั้น²⁰

นอกจากในครอบครัวที่โรงเรียนก็คล้ายคลึงกัน ฟีโคลาปรารถนาดวงดาสีฟ้า เพราะคิดว่ นั่นคือการจะถูกยอมรับจากเพื่อนๆและคุณครู เมื่อกลับมาบ้านเธอจึง...

¹⁹ "Please, God," she whispered into the palm of her hand. "Please make me disappear." She squeezed her eye shut. Little parts of her body faded away. Now slowly, now with a rush. Slowly again. Her fingers went, one by one; then her arms disappeared all the way to the elbow. Her feet now. Yes, that was good. The legs all at once. It was hardest above the thighs. She had to be real still and pull. Her stomach would not go. But finally it too, went away. Then her chest, her neck. The face was hard, too. Almost done, almost. Only her tight, tight eyes were left. They were always left. P. 45

²⁰ Letting herself breathe easy now, Pecola covered her head with quilt. The sick feeling, which she had tried to prevent by holding in her stomach, came quickly in spite of her precaution. There surged in her the desire to heave, but as always, she knew she would not. p.44

หลายชั่วโมงที่เธอนั่งมองกระจก พยายามค้นหาความลับของความน่าเกลียด
ความน่าเกลียดที่ทำให้เธอโดนปฏิเสธ หรือถูกเหยียดหยามที่โรงเรียน จาก
คุณครูและเพื่อนร่วมชั้นเช่นกัน เธอเป็นนักเรียนคนเดียวของห้องเรียนที่นั่ง
คนเดียวบนโต๊ะคู่²¹

ฟีโคลาจึงปรารถนาดวงตาสีฟ้า

แต่ละคำคืน ความหวังไม่หมดไป เธออธิษฐานขอดวงตาสีฟ้า เป็นเวลา
เกือบปีที่เธออธิษฐานอย่างแรงกล้า แม้จะค่อนข้างท้อใจแต่เธอไม่หมดสิ้น
ความหวัง เพื่อให้ได้สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่วิเศษมาข่มต้องอาศัยเวลาที่ยาวนาน
เวลาที่ยาวนาน²²

ความอยากมีตาสีฟ้าทำให้ฟีโคลาเป็นทุกข์ อย่างไรก็ตามฟีโคลามีความสุขบางอย่างกับมัน คือจาก
การอมลูกกวาดที่ชื่อเมอร์เจนซึ่งมีภาพเมอร์เจนเด็กผิวขาวตาสีฟ้าบนเปลือก แม้ว่าการได้ลูกกวาดมา
เธอต้องไปซื้อจากคนผิวขาว ซึ่งตอกย้ำให้ฟีโคลารู้สึกว่าไม่มีตัวตน

เธอยื่นเงินไปให้เขา เขาลังเล ไม่อยากสัมผัสมือเธอ เธอไม่รู้ว่าจะจับนิ้ว
มือขาวจากเคาเตอร์แสดงสินค้าอย่างไร หรือจะเอาเหรียญออกจากมือซ้าย
ของเธอได้อย่างไร ท้ายที่สุดเขายื่นมือขึ้นมาและหยิบเหรียญเพนนีจากมือ
เธอ เล็บของเขาสะกิดฝ่ามือขึ้นเหงื่อของเธอ²³

การดำรงอยู่ของเราอยู่ได้จากการเพ่งมองของผู้อื่น (gaze of the other) ซึ่งฟีโคลาเข้าใจไปว่าการ
เมินเฉยของคนขายลูกอม (ไม่รับรู้ถึงการดำรงอยู่ของเธอ) เพราะความน่าเกลียดที่เธอคำ เหตุการณ์
ต่อเนื่องจึงเป็น...

²¹ Long hours she sat looking in the mirror, trying to discover the secret of the ugliness, the ugliness that made her ignored or despised at school, by teachers and classmates alike. She was the only member of her class who sat alone at a double desk. p.44

²² Each night, without fail, she prayed for blue eyes. Fervently, for a year she had prayed. Although somewhat discourage, she was not without hope. To have something as wonderful as that happen would take a long, long time. P.46

²³ She holds the money toward him. He hesitates, not wanting to touch her hand. She does not know how to move finger of her right hand from the display counter or how to get the coins out of her left hand. Finally he reaches over and takes the pennies from her hand. His nails graze her damp palm. Pp.50-51

จะทำอย่างไรก่อนที่น้ำตาจะไหล เธอนึกถึงแมรี เจนขึ้นมา บนกระดาษห่อสี เหลืองซีดทุกแผ่นมีรูปอยู่ด้านบน รูปของหนูน้อยแมรี เจน ที่ชื่อถูกตั้งเป็นชื่อ ลูกอม ใบหน้าขาวเนียนยิ้ม ผมบลอนด์สลวยสวยแก่ ดวงตาสีฟ้าจ้องมองมาที่ เธอผู้ซึ่งอยู่นอกโลกของการปลอมโยนที่บริสุทธิ์ ดวงตาชุกชอนเจ้าอารมณ์ สำหรับฟีโคลาแล้ว ดวงตานั้นน่ารักอ่อนโยน เธอกินลูกอม และความหวาน ของมันให้ประโยชน์ การได้กินอมลูกอมก็เหมือนได้กินดวงตา ได้กินแมรี เจน รักแมรี เจน เป็นแมรี เจน สามเพนนีได้ซื้อการถึงจุดสุขสูงสุดกับแมรี เจนเก่า ครึ่ง แมรี เจนที่น่ารัก ผู้ที่ลูกอมนำไปตั้งเป็นชื่อ²⁴

ฟีโคลาสรางฝันเพื่อให้ตัวเองเป็นคนผิวขาว คือแมรีเจนเพื่อให้มีตัวตนในสังคมที่เธออยู่ซึ่งยอมรับ และยกย่องคนผิวขาว (desires to be desire of the other) ขณะเดียวกันความสุขจากการกำลั งอมแมรีเจน ก็เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นได้จากการตระหนักถึงแรงปรารถนาของคนขาวลูกกวาด คนขาวลูกกวาดทำให้ฟีโคลามีฝันเพียงขึ้น

นอกจากนี้ฟีโคลาชอบคิมนมจากถ้วยซึ่งมีรูปดาราดังผิวขาว เซอร์ลีย์ เทมเปิลบนภาชนะ ฟีโคลาคิมนมไปถึงเศษหนึ่งส่วนสี่เกลลอน(23)

เธอใช้เวลามากในการคิมนม และมองไปที่ภาพเงาของใบหน้าที่มีลิคี่ยมของ เซอร์ลีย์ เทมเปิลอย่างชื่นชม... (19)

การตอบโต้คนขาวของฟีโคลา

อย่างไรก็ตามของหวานและเครื่องคิม กล่าวคือ ลูกอมแมรี เจนและนมจากถ้วยเซอร์ลีย์ เทมเปิล ซึ่งทำให้ฟีโคลามีความสุข หากพิจารณาอีกแง่หนึ่งข้าพเจ้ารู้สึกว่ ฟีโคลากำลังกระทำการตอบโต้คนขาว

ฟีโคลาอมแมรีเจนอย่างทะนุถนอมรักใคร่ ทำให้แมรีเจนหมดสภาพความเป็นมนุษย์ กลายเป็นอาหาร ฟีโคลาอมแมรีเจนซึ่งเป็นตัวแทนเด็กผิวขาวลงไป ประหนึ่งฟีโคลาเป็นยักษ์ ได้กินดวงตา ได้กินแมรี เจน ที่สามารถกลืนกินมนุษย์เด็กผิวขาวได้ ฟีโคลาอมใบหน้าเนียนยิ้ม ขาวๆให้ค่อยๆละลาย นั่นคือการทำให้เด็กผิวขาวตายอย่างช้าๆ เงินสามเพนนีซื้อสุขสูงสุด

²⁴ What to do before the tears come. She remembers the Mary Janes. Each pale yellow wrapper has a picture on it. A picture of little Mary Jane, for whom the candy is named. Smiling white face. Blond hair in gentle disarray, blue eyes looking at her out of a world of clean comfort. The eyes are petulant, mischievous. To Pecola they are simply pretty. She eats the candy, and its sweetness is good. To eat the candy is somehow to eat the eyes, eat Mary Jane. Love Mary Jane. Be Mary Jane. Three pennies had bought her nine lovely orgasm with Mary Jane. Lovely Mary Jane, for whom a candy is named. p.50

(orgasm) แก้วครั้งกับแมรี่เจน จึงเป็นความสุขจากการปลิดชีวิตเด็กผิวขาวได้แก่ศพ ไม่เหลือแม่
ซากของดวงดาตีฟ้า ซึ่งจากการพรรณานาฟีโคลาเก็บไว้พูดถึงเป็นอันดับสุดท้าย (ไล่จากใบหน้า
เส้นผม ดวงตา) ดวงตาชุกชอนเข้าอารมณ์ สีฟ้าจึงเป็นส่วนสุดท้ายที่ฟีโคลาสามารถกำราบได้และ
ค่อยๆ แผลกสลายในปากฟีโคลา

ข้าพเจ้าจึงรู้สึกว่าการอมแมรี่เจนเป็นการตอบโต้และเอาคืนคนผิวขาวด้วยการฆ่าทั้งชีวิต
อย่างหนึ่งเย็นและมีความสุข โดยเฉพาะการเก็บดวงตาไว้เป็นอันดับสุดท้าย ซึ่งแสดงถึงชิ้นส่วน
อวัยวะที่ฟีโคลาอยากทำลายมากที่สุดเพราะเจ้าของสามารถใช้มองและไม่มอง เช่น จากเหตุการณ์
ดาตีคำคือส่วนที่กำจัดยากสุดเมื่อฟีโคลาจินตนาการขอให้หายตัวไป

..... พยายามเท่าที่จะทำได้ เธอไม่สามารถทำให้ดวงตาหายไป ดังนั้นอะไรคือ
สิ่งสำคัญ ดวงตาคือทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกอย่างอยู่ในดวงตาทั้งคู่ ภาพทั้งหลาย ใบ
หน้าทั้งหลาย²⁵

การตอบโต้คนขาวรูปแบบที่สองคือการคืบนมจากถ้วยเซอร์ลีย์ เทมเปิล เซอร์ลีย์ เทมเปิล
ถูกทำให้ไม่เหลือความเป็นคนกลายเป็นเครื่องคืบ และกลายเป็นตัวแทนของเด็กผิวขาว หากแก้วมี
ภาพใบหน้าเซอร์ลีย์ เทมเปิลคือร่างกาย ที่หุ้มเลือดของเธอคืบนมในแก้วนั้น การคืบนมจำนวนมาก
ก็เป็นการแสดงการตอบโต้ว่าเหนือกว่าคนผิวขาวผ่านการคืบ และเป็นเลือดที่ไม่ได้มีสีแดงดำตาม
ธรรมชาติ ฟีโคลามีอำนาจทำให้เลือดของคนผิวขาวที่มีสีชั่วร้าย เช่น การกดขี่คนดำ ให้
กลายเป็นเลือดสีขาว (นม) ซึ่งแสดงถึงความบริสุทธิ์

การคืบนมหากมองเป็นการมีอำนาจเหนือกว่า ก็เป็นการให้อำนาจฟีโคลาที่ทำให้เกิด
กระบวนการทำให้สะอาด ช่วยชำระบาปให้เลือดคนขาว ก่อนจะให้จบชีวิตลงเสียด้วยการถูกคืบ
เข้าไป

สำหรับข้าพเจ้าฟีโคลาเด็กปรารถนาดาตีฟ้าและเผ่าอธิษฐานขอ จึงไม่ใช่เด็กคำที่ขอมจำนวน
ต่อคนผิวขาว แต่เป็นตัวละครที่ตอบโต้คนขาวอย่างเจ็บแสบแต่รุนแรง ส่วนคลอเดียเด็ก
ทำลายตุ๊กตาอาจจะต่างออกไป

(ฉันทน์) ไม่ได้อยากมีดาตีฟ้า

คลอเดียกลับเป็นตัวละครที่ประนีประนอมกว่า คลอเดียจัดวางตุ๊กตาที่ได้เป็นของขวัญ
คริสต์มาส โรสแมรี่เด็กผิวขาวข้างบ้าน และคาราเด็กอย่างเซอร์ลีย์ เทมเปิล อยู่ในฐานะเดียวกัน
เมื่อพิจารณาจากคลอเดียอยากทำลายตุ๊กตา...

²⁵ Try as she might, she could never get her eyes disappears. So what was the point? They were everything. Every was there, in them. All of those pictures, all of those faces.

ฉันปรารถนาเพียงสิ่งเดียว ที่จะแยกมันออกเป็นส่วนๆ เพื่อดูว่ามันทำมาจากอะไร เพื่อจะค้นหาความน่าพิศมัย หาความสวยงาม ความน่าปรารถนาที่ฉันมองไม่เห็น แต่ดูเหมือนจะมีเพียงฉันเท่านั้น บรรดาผู้ใหญ่ เด็กหญิงสาว ร้านค้า นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และรูปที่ติดอยู่ตามหน้าต่างที่อยู่ทั้งหมดในโลกใบนี้ ต่างเห็นร่วมกัน ว่า ตุ๊กตาผิวสีชมพู ผมสีทอง ตาสีฟ้า เป็นสิ่งที่เด็กหญิงทุกคนถือเป็นสิ่งล้ำค่า ฉันจึงไปที่หน้าตุ๊กตา ประหลาดใจกับตัวที่เป็นเพียงเส้นเดียว และพื้นที่เป็นประกาย เลื่อมมุกคล้ายเป็นเปียโนสองแป้นที่อยู่ระหว่างริมฝีปากสีแดงโค้ง สำนวณจุมพฏที่เจิดจ้า จมไปลูกตาสีฟ้าใสเหมือนแก้ว บิดผมสีทอง ฉันไม่สามารถรักมัน แต่ฉันสามารถตรวจสอบมันเพื่อดูสิ่งที่ทุกคนทั้งโลกพูดว่าน่ารัก ²⁶

คลอเดียตั้งคำถามว่า ความน่ารักก็คือเมื่อความสวยที่โดนยอมรับของตุ๊กตาถ่ายโอนไปยังเด็กขาว

สิ่งที่น่าหวาดหวั่นอย่างแท้จริงคือการถ่ายโอนการช่วยให้เกิดอารมณ์เดียวกัน ไปยังเด็กหญิงผิวขาวเล็กๆ เพื่อค้นหาสิ่งที่หนีไปจากฉัน ความลับของเวทมนตร์ ที่พวกเธอรำยต่อผู้อื่น สิ่งที่ทำให้ผู้คนมองพวกเธอและพูดว่า “โอว...” แต่ไม่ใช่กับฉัน? ²⁷

จากทำที่ต่อตุ๊กตา พิจารณาต่อที่ทำที่ของคลอเดียที่ทำกับโรสแมรี่ พบว่ามีความคล้ายคลึงกัน คือ
อยากจะหยิก อยากจะทิ้ง ...

พวกเราห้องเรคาเซมิง อยากได้ขนมปังของเธอ แต่มากกว่านั้นคืออยากดื่ม ไปที่ดวงตาของเธอเพื่อเอาความหึงหวงใส่ออกมา และกระแทกไปที่ความ ทะนงตัวที่ปากของผู้เป็นเจ้าของที่กำลังเคี้ยวอะไรบางอย่างอยู่ของเธอ เมื่อ เธอลงจากรถ พวกเราจะทุบตีเธอให้เกิดเป็นรอยข้ำบนผิวอันขาวผ่องของเธอ และเธอก็จะร้องไห้... ²⁸

²⁶ I had only one desire: to dismember it. To see of what it was made, to discover the dearness, to find the beauty, the desirability that had escaped me, but apparently only me. Adults, older girls, shops, magazines, newspaper, window signs-all the world had agreed that a blue-eyed, yellow-haired, pink-skinned doll was what every girl child treasured. I fingered the face, wondering at the single-stroke eyebrows; picked at the pearly teeth stuck like two piano keys between red bowline lips. Traced the turn-up nose, poked the glassy blue eyeballs, twisted the yellow hair. I could not love it. But I could examine it to see what it was that all the world said was loveable.

²⁷ The truly horrifying thing was the transference of the same impulse to little white girl. To discover what eluded me: The secret of the magic they weaved on others. What made people look at them and say, “Awwwww,”but not for me? p.23

เมื่อศุกดาอยู่ในตำแหน่งเดียวกับโรสแมรี่ ศุกดากับโรสแมรี่จึงอยู่ในตำแหน่งเดียวกับเชอร์ลีย์ เทมเปิล เช่นกัน ก็ต่างเป็นร่างกายที่มีตาสีฟ้าและความขาว อย่างไรก็ตามขณะเดียวกันคลอเดียก็ชอบเดินระบำลูกอมอวูดโรสแมรี่เพื่อให้อิงฉา

พวกเรามากจะเดินระบำลูกอมที่ด้านข้างของบ้านเพื่อให้โรสแมรี่สามารถ
เห็นเราและรู้สึกอิงฉา ระบำลูกอมคือการผสมผสานกันของการฮัมเพลง
การกระโดด การเต้นแท็ป การกิน การกระหิบบ้า ในยามที่เราได้กินลูกอม²⁹

ซึ่งแสดงถึงการอยากผูกมิตรกับศุกร ไม่ใช่เพียงอยากให้อิงฉา แต่คลอเดียจะบอกว่าฉันอยู่นี้ ศุกรที่รัก เพื่ออยากให้เราเข้ามาขอมีความสุขเดินรำด้วยกัน จึงอาจจะเป็นไปได้ว่าคลอเดียเองก็อยากอยากจะได้เดินระบำลูกอมอวูดศุกร และอยากจะได้เดินระบำลูกอมอวูดเชอร์รี่ เทมเปิล ด้วยเหตุนี้ความเกลียดเมื่อเห็นเชอร์ลีย์ เทมเปิลเดินรำกับนักเต้นแท็ปผิวดำ

... ฉันเกลียดเชอร์ลีย์ นั้นไม่ใช่เพราะเธอน่ารัก แต่เป็นเพราะเธอเดินรำกับ
Bojangles ผู้ซึ่งเป็นเพื่อนของฉัน ลูกของฉัน พ่อของฉัน³⁰

จึงเป็นความขงที่ระคนด้วยความอยากผูกมิตร เชอร์ลีย์จึงเป็นเหมือนเพื่อนที่เพื่อนอีกคนรักมากกว่าหลานที่ลูกอีกคนรักมากกว่า ลูกสาวที่พ่ออีกคนรักมากกว่า

และการทำลายศุกรตาของคลอเดียไม่ใช่การแสดงออกว่าไม่พอใจผิวสีขาวยตาสีฟ้า พิจารณาจากเมื่อโดนเรียกด้วยชื่อของคาราผิวขาวเธอรู้สึกพอใจ

“ว่าไง หนูต้องเป็นเกรตา การ์โบอย่างแน่นอน ส่วนหนูเห็นจะเป็นจิงเจอร์
โรเจอร์สเป็นแน่” พวกเราหัวเราะลั่น³¹

²⁸ We stare at her, wanting her bread, but more than that wanting to poke the arrogance out of her eyes and smash the pride of ownership that curl her chewing mouth. When she comes out of the car we will beat her up, make red marks on her white skin, and she will cry... BE p.9

²⁹ We always did our Candy Dance there side of the house so Rosemary could see us and get jealous. The Candy Dance was a humming, skipping, foot-tapping, eating, smacking combination that overlook us when we had sweets.p.77

³⁰ ...I hated Shirley. Not because she was cute, but because she danced with Bojangles, who was my friend, my uncle, my daddy,... BE p.19

³¹ “Hello there, You must be Greta Garbo, and you must be Ginger Rogers.” We giggled. BE pp.15-16

และมันไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียว เมื่อโคนเรียกด้วยแบบเดิมอีกครั้ง (75) นอกจากนี้ ขณะเดินกลับบ้านหลังเลิกเรียน คลอเดียจินตนาการภาพคาราผิวขาวส่งยิ้มให้เธอ ฟิโคลา เฟรยดา และเมารีน

พวกเธอสนทนาประกวดความงามระหว่างคาราผิวขาว “พวกเราเดินผ่านโรงภาพยนตร์ ดินแดนความฝัน และ Betty Grable ยิ้มลงมาให้เรา” (69) และเมื่อเมารีนเพื่อนซึ่งมีผิวสีอ่อน (light skin) ถามฟิโคลาว่าชอบเธอไหม ฟิโคลาได้แต่ “ฮือ ฮือ” เพราะกำลังกินไอศกรีมตอปปิ้งกล้วยซึ่งแสดงความแตกต่างในการมองความสวยขึ้นมา โดยบอกทั้งสองว่า Hedy Lamarr สวยกว่า อย่างไรก็ตามก็เป็นการชื่นชมคาราผิวขาวว่าสวยกันทั้งสามคน

สำหรับคลอเดียจึงไม่ได้ต่อต้านความงามแบบคนผิวขาว ความขัดใจของคลอเดียไม่ได้มาจากไม่เห็นด้วยว่าผิวขาวดาสีฟ้าไม่สวย หรือผิวดำดาสีดำสวย แต่ความไม่พอใจคือช่วงวัยที่เข้ามา กำหนดการรับหรือปฏิเสธความงาม เช่น ขณะฟิโคลากำลังคั่นนมจากถ้วยมีรูปเชอร์ลีย์ เทมเปิล คลอเดียแสดงตัวว่าไม่รักเชอร์ลีย์ เทมเปิล แต่กล่าวจุกจิกขึ้นว่าชอบคาราเด็กผิวขาวอีกคน

เธอใช้เวลามากในการคั่นนม และมองไปที่ภาพเงาของใบหน้าที่มีลักยิ้มของ เชอร์ลีย์ เทมเปิลอย่างชื่นชม เฟรยดาและเธอมีบทสนทนาที่แสดงถึงความ หลงใหลที่มีต่อความน่ารักของเชอร์ลีย์ เทมเปิลฉันไม่สามารถมีส่วนร่วม กับพวกเธอในการชื่นชมนั้นได้เพราะว่าฉันเกลียดเชอร์ลีย์ นั้นไม่ใช่เพราะเธอ น่ารัก แต่เป็นเพราะเธอเต้นรำกับ Bojangles ผู้ซึ่งเป็นเพื่อนของฉัน ลูกของ ฉัน พ่อของฉัน และเป็นคนที่ดูแลและหัวเราะเบาๆไปกับฉัน ตรงกันข้าม เขา กลับเพลิ้นเพลิ้น และร่วมเต้นรำอย่างสวยงามกับคนหนึ่งในกลุ่มของเด็กหญิง ผิวขาวที่ดูเท้าของพวกเธอเหล่านั้นไม่มีวันจะขยับลงมาอยู่ใต้เข้าเป็นแน่ ดังนั้น ฉันเลยบอกไปว่า “ฉันชอบJane Withers”³²

ข้าพเจ้าจึงรู้สึกว่ บางทีคลอเดียตั้งตัวเล่นเป็นผู้ชำนาญการคล้ายคุณหมอ ที่ไม่ได้อยากให้ คู่กัดตาย แต่เพื่อค้นหาความป่วยบางอย่าง (ความลับ) แล้วรักษาให้หาย ซึ่งน่าจะเป็นการตั้งคำถาม ว่าทำไมเด็กผิวขาวไม่เป็นเพื่อนเล่นกับฉัน (ป่วย) คลอเดียอาจไม่ได้ทำลายแต่กำลังสำรวจร่างกาย คู่กัดอย่างสนุก

หักนิ้วเล็กๆออกจากกัน คัดเท้าแบนให้จ่อ ปล่อยผมออก บิดหัวไปรอบๆ และสิ่งมีเสียง เสียงซึ่งเขาพูดกันว่าอ่อนหวานและร้องไห้อย่างโศกเศร้า

³² She was a long time with the milk, and gazed fondly at the silhouette of Shirley Temple's dimpled face. Frieda and she had a loving conversation about how cu-ute Shirley Temple was. I couldn't join them in their adoration because I hated Shirley. Not because she was cute, but because she danced with Bojangles, who was *my* friend, *my* uncle, *my* daddy, and who ought to have been soft-shoeing it and chuckling with me. Instead he was enjoying, sharing, giving a lovely dance thing with one of those little white girls whose socks never slid down under their heels. So I said, "I like Jane Withers." BE p.19

“แม่” แต่เสียงนี้สำหรับฉันเหมือนเสียงควรวูครางของลูกแกะกำลังจะตาย หรือจะให้ชัดกว่านั้น คือเสียงของบานพับสนิมเขรอะของกระดิกใต้น้ำแข็ง เวลาที่เปิดมันออกมาในเดือนกรกฎาคม เอาลูกตาเฉาและเงาออก มัน จะยังร้องควรวูคราง “อ้า” ถอดหัวออก เขย่าซี่เลื่อย ฟาดหลังของมันกับ ขอบเตียงทองเหลือง มันยังร้องควรวูครางอยู่ ชูคโปรงบางด้านหลังเกือบ ขาด และฉันเห็นแผ่นแบนกลมที่มีหกรู ความลับของเสียง ก็แค่โลหะกลมๆ เท่านั้น³³

สำหรับข้าพเจ้า จึงคลางแคลงท่าทีคลอเคลียในการตอบโต้อิทธิพลจากคนขาวด้วยความรุนแรงและ ทำลายล้าง เช่น หยิกคนขาว ฉีกทิ้งตุ๊กตา ว่าท้ายที่สุดแล้วอยากให้มาเป็นเพื่อนกัน

แม้คลอเคลียอาจไม่ได้ทำร้ายด้วยความรัก คลอเคลียอาจไม่ใช่แสดงออกว่ารักโดยใช้ความ รุนแรง แต่ข้าพเจ้าปักใจเชื่อว่าฟีโลลาตอบโต้คนขาวอย่างเย็นชา เด็ดขาด และเป็นสุข ด้วยการ แสดงความเหนือกว่ามีอำนาจกว่า ผ่านการลดทอนคนขาวจากสถานะเพื่อนมนุษย์เป็นของหวาน และเครื่องคัม ท้ายที่สุดฟีโลลาอาจเป็นเด็กที่เกลียดตุ๊กตาดาสีฟ้า ส่วนคลอเคลียอาจคือเด็กที่ ปรารถนาดาสีนี้

ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม ความน้อยเนื้อต่ำใจในสีผิวก็จะเป็นประเด็นรองลงไป เมื่อมีชนชั้นทาง เศรษฐกิจเข้ามา ขณะฟีโลลามักเจอกับการถูกดูถูกเพราะรูปลักษณ์ภายนอก

พวกเขาพยายามไม่รำลึกถึงไปที่เธอ และเรียกชื่อเธอเฉพาะเวลาทุกคนถูกเรียก ร้องให้มีการตอบสนอง เธอรู้เช่นกันว่าเมื่อเด็กผู้หญิงคนใดคนหนึ่งต้องการต้อง การดูแลเด็กผู้ชายเป็นการเฉพาะขึ้นมา หรืออยากได้การตอบสนองโดยทันที ทันใดจากเขา เธอสามารถพูดว่า “บ๊อบบี้รักฟีโลลา บรีดเลฟ บ๊อบบี้รักฟีโลลา บรีดเลฟ” และไม่เคยพลาดที่จะได้รับเสียงกึกก้องของการหัวเราะจากคนที่อยู่ ในระยะที่สามารถได้ยิน และชั่วความโกรธจากคนถูกล้อเลียน³⁴

³³ Break off the tiny fingers, bend the flat feet, loosen the hair, twist the head around, and the thing one sound – a sound they said was the sweet and plaintive cry “Mama,” but which sounded to me like the bleat of dying lamp, or, more precisely, our ice box door opening on rusty hinges in July. Remove the cold and stupid eye ball, it would bleat still, “Ahhhhhhh,” take off the head, shake out the saw dust, crack the back against the brass bed rail, it would bleat still. The gauze back would split, and I could see the disk with six holes, the secret of the sound. A mere metal roundness. BE p.21

³⁴

They tried never to glance at her, and called on her only when everyone was required to respond. She also knew that when one of girls at school want to be particularly insulting to a boy, or wanted to get an immediate respond from him, she could say. “Bobby loves Pecola Breedlove! Bobby loves Pecola Breedlove!” and never failed to get peals of laughter from those in earshot, and mock anger from the accused.

คลอเดียกลับรู้ถึงความไม่เท่าเทียมกันเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะกรณีของเมอร์ลิน เด็กผิวดำ
สีอ่อนที่มีฐานะร่ำรวย

เด็กในฝันที่มีผิวเหลืองเข้มกับผมยาวสีน้ำตาลดกเปียมดห้วงสองข้างที่ห้อย
ลงบนแผ่นหลัง เธอร่ำรวย อย่างน้อยที่สุดด้วยมาตรฐานของพวกเรา รวย
เท่ากับเด็กหญิงผิวขาวที่รวยที่สุดที่ได้รับความสะดวกสบายและเอาใจใส่
ฉันหมกมุ่นอยู่กับความริษยาถึงสี่ครั้งในแต่ละวัน³⁵

คลอเดียปรารถนาที่จะคุ้นเคยและทำร้ายระคนกันไป

พี่สาวและฉันคาดคะเนว่า พวกเราเตรียมตัวอย่างลับๆ ให้ไปเป็นเพื่อนเธอ
ถ้าเธอจะยอม แต่ฉันรู้ว่ามันจะเป็นมิตรภาพที่อันตราย เมื่อสายตาดันเหลือบ
ไปเห็นลวดลายขาสีขาวของถุงเท้าเคลือบสีเขียวที่ยาวถึงเข่าคู่หนึ่ง และรู้สึก
ได้ถึงถุงน่องสีน้ำตาลที่ขยี้ลงมากองที่ตีนของฉัน ฉันอยากเตะเธอ และ
เมื่อฉันนึกถึงความถือตัวในดวงตาเธอ ฉันวางแผนอุบัติเหตุหลอกๆ ขึ้นมา
ด้วยการจะปีคประตูล็อกเกอร์แรงๆ ให้หนีบมือของเธอ³⁶

คลอเดียค้นพบคำตอบว่า แม้เมอร์ลินไม่ใช่คนขาวแต่ด้วยฐานะที่ร่ำรวย และสวยเมอร์ลินจึงถูกยอมรับ
จากเพื่อนๆ และคุณครู ความน่ากลัวจึงเป็นการให้คุณค่ากับมาตรฐานนั้น ไม่ใช่การจะเกลียดชัง
เมอร์ลิน

“เมอร์ลิน พิถีพิถันดี และไม่ควรจะเกลียดชัง สิ่งที่น่ากลัวคือสิ่งที่
ทำให้เธอสวย และเราไม่”³⁷

³⁵ A high-yellow dream child with long brown hair braided into two lynch ropes that hung down her back. She was rich, at least by our standards, as rich as the richest of the white girls, swaddled in comfort and care. I could indulge my jealousy four times a day. BE P.62

³⁶ My sister and I both suspected that we were secretly prepared to be her friend, if she would let us, but I knew it would be a dangerous friendship, for when my eye traced the white border patterns of those Kelly-green knee socks, and felt the pull and slack of my brown stockings, I wanted to kick her. And when I thought of the unearned haughtiness in her eyes, I plotted accidental slamming of locker doors on her hand. p.63

³⁷ Maureen Peal was not the enemy and not worthy of such intense hatred. The *Thing* to fear was the *Thing* that made *her* beautiful, and not us. p.74

ความรู้ดีของเธอและถือตัว เธอจึงปฏิเสธที่จะตอบว่า อยากกินไอศกรีม ซึ่งฟีโลลาเอง
เมารีนจำให้ แม้ข้างนอกเธอจะปากแข็ง ในใจยังแอบลุ้นว่าเมารีนฟีลจะกลับมาพร้อมไอศกรีม
สำหรับเธอและพี่สาวด้วย แต่ไม่มี

ด้วยเหตุนี้คลอเดียคนที่ออกตัวว่าเมื่อปีที่แล้วจะเกิดเรื่องถึงอย่างไรก็พอใจกับสีผิวตัวเอง
อย่างตรงไปตรงมาและปราศจากความทะนงตัว พวกเรายังคงรักตัวเราเอง
อยู่ พวกเรารู้สึกสบายตัวกับผิวของเรา...³⁸

คลอเดียคนที่อธิบายว่าทำไมถึงไม่รักเซอร์ลีย์ เทมเปิล

ด้วยความที่อายุน้อยกว่าทั้งเฟรเดอและฟีโลลา ฉันยังก้าวไปไม่ถึงจุดที่พัฒนา
การความรู้สึกของฉันจะนำพาไปสู่จุดที่รู้สึกเธอได้...³⁹

และคลอเดียคนที่ก็กล่าวด้วยมุมมองคลอเดียที่ผ่านมาหนึ่งปี ว่าเธอเรียนรู้ที่จะเข้าใจกับมาตรฐาน
ความขาวคือสวยในเวลาต่อมา แต่เป็นเพียง การปรับตัวที่ปราศจากการปรับปรุงแก้ไข

...มันคือก้าวเล็กๆที่จะไปหา Shirley Temple ฉันได้เรียนรู้มากขึ้นใน
เวลาต่อมาที่จะบูชาเธอ เมื่อฉันได้เรียนรู้ที่จะจิตใจในความสะอาด การที่ได้รู้
หรือแม้แต่เมื่อตอนที่ฉันได้ตระหนักว่าความเปลี่ยนแปลงคือการปรับตัว
ที่ปราศจากการปรับปรุงแก้ไข⁴⁰

และเป็นคลอเดียที่ตระหนักถึงชนชั้นทางเศรษฐกิจอีกด้วย คลอเดียจึงอาจบอกฟีโลลา (หากเธอไม่
โดนข่มขืนและเสียชีวิตไปเสียก่อน) ว่าให้เลิกปรารถนาดาสีฟ้าแต่อธิฐานให้มีเงินทอง ฟีโลลาข่อม
ไม่สมปรารถนาไปเสียทุกอย่างจากฐานะที่ดี แต่จะสมหวังในหลายอย่าง

แม้ฟีโลลาจะดาสีฟ้า แต่ยังคงยากจน ข่อมแตกต่างจากแมวสีดาสีฟ้าซึ่งฟีโลลาพบใน
บ้านของหญิงชนชั้นกลางผิวดำ ผู้พยายามขีดเส้นแบ่งระหว่างคนผิวสี และคนนิโกร กล่าวคือ แมว

³⁸ Guileless and without vanity, we were still in love with ourselves then. We felt comfortable in our
skins, P.74

³⁹ Younger than both Frieda and Pecola, I had not yet arrived at the turning point in the development of
my psyche with would allow me to love her. ... p.19

⁴⁰ It was a small step to Shirley Temple. I learned much later to worship her, just as I learned to
delight in cleanliness, knowing, even as I learned, that the change was adjustment without
improvement. p.23

สีดำดำสีฟ้าขอมยังคงไม่สวย ถ้าเป็นสัตว์เลี้ยงที่ไม่ได้มีไว้นั่งบนดัก แต่มาไล่จับหนูอยู่ในบ้านของ
ฟีโคลาส

อ่านนวนิยายแล้วย้อนอ่านตัวเอง

แม้ข้าพเจ้าสนใจกับประเด็นที่ว่า หากมองงานเขียนของคนชายขอบ เช่น นวนิยายว่าเป็น
เรื่องแต่งตามจินตนาการ ซึ่งตรงข้ามกับการนำเสนอข้อเท็จจริง จะทำให้มองไม่เห็นคุณค่าและ
ความสำคัญของงานเขียนของคนชายขอบ อย่างที่พวกเขาต้องการให้ผู้อ่านมองเห็น เพราะสำหรับ
คนชายขอบเนื่องจากไม่สามารถนำเสนอเรื่องราวของตนเองผ่านวาทกรรมกระแสหลัก เช่น งาน
เขียนประวัติศาสตร์ และงานศึกษาทางชาติพันธุ์ การเขียนวรรณกรรมเป็นหนทางหนึ่งของคนชาย
ขอบในการสร้างองค์ความรู้ที่มาจากมุมมองของตนเอง และการเล่าเรื่องตนเองก็มักจะเป็นใน
รูปแบบของการโต้ตอบการสร้างองค์ความรู้ของวัฒนธรรมกระแสหลัก ซึ่งมักบิดเบือนข้อเท็จจริง
ที่เกี่ยวกับชุมชน ตัวตน และวัฒนธรรมของคน⁴¹

และสำหรับมอริสันเองได้ปฏิเสธทัศนคติของคนทั่วไปที่มองวรรณกรรมเป็นสิ่งเพื่อฝัน⁴²
อีกทั้งสิ่งที่ทำให้มอริสันต่างจากนักเขียนอเมริกัน-อเมริกันก่อนๆคือ งานทุกชิ้นเธอเสนอประเด็นที่
ลึกซึ้งเกี่ยวข้องกับผู้หญิงผิวสีซึ่งทั้งผิวดำและเป็นผู้หญิง ถูกกดขี่จากทั้งภายในและภายนอกในแง่
ถูกเหยียดทั้งเชื้อชาติร่วมกับถูกกดขี่ทางเพศ⁴³ โดยใน *The Bluest Eye* เองก็ปรากฏในเรื่องราวการ
ตั้งครรภ์จากความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างฟีโคลากับบิดาของเธอ

นอกจากนี้ยังมีประเด็นที่นักทฤษฎีอีกหลายจุด อาทิ การกดขี่กันเองระหว่างคนผิวดำชน
ชั้นกลางและชนชั้นแรงงาน การหาแพะรับบาปเพื่อถ่ายโอนความเจ็บปวดในคนผิวดำชนชั้น
แรงงานด้วยกันเอง ชนชั้นกลางผิวดำที่ลึกๆแล้วยังคงมีความเจ็บปวดและยอมรับในการโดนดูถูก
จากคนผิวขาวและพยายามสร้างเส้นแบ่งระหว่างผิวสีและผิวดำ การถูกกดขี่ในฐานะที่เกิดมาทั้งผิว
ดำและเป็นผู้หญิง เป็นอาทิ

อีกทั้งมีผู้นำเสนอว่านวนิยายของมอริสันแบ่งอ่านได้เป็นสองระยะ ระยะแรกเริ่มจาก นว
นิยายเล่มแรกคือ *The Bluest Eye* (1970) ตามด้วย *Sula* (1973) และ *Song of Solomon* (1977)
และเข้าสู่ระยะที่สองที่เรื่อง *Tar Baby* (1981) จากนั้นจึงเป็น *Beloved* (1987) *Jazz* (1992) และ

⁴¹ จุฑิมา ประกาศาศุณิสสาร, “อ่านงานเขียนของคนชายขอบอย่างไร: มุมมองจากบริบทตะวันตก” ใน *ผู้หญิงกับความรู้ 4: รัฐ เรื่องเล่า
และแนวคิดสกุลหลังอาณานิคม*, เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประเพณีสตรีศึกษาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 4 วันที่ 19 – 20
ธันวาคม พ.ศ. 2545, หน้า 7-8

⁴² เท่งอ้าง, หน้าเดียวกัน

⁴³ Janit Feangfu, “Toni Morrison’s *Beloved* and the Construction of African-American Identity”, The individual research for the degree of Master of Arts, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University 2004, p.3

Paradise (1997)⁴⁴ โดยระยะแรกตัวละครของมอริสันเป็นยุคค้นพบอัตลักษณ์ที่แท้ ระยะที่สอง ตัวละครของมอริสันถูกเขียนในลักษณะการปะทะประสาน (articulation) ของอัตลักษณ์ที่ลื่นไหล (fluid) และเป็นกระบวนการหลากหลาย (process plural) ดังนั้นจุดเปลี่ยนคือ Morrison เปลี่ยนตัวเองจากการใช้วัตถุดิบเชิงอัตชีวประวัติ มาเป็นการใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์อัฟริกัน-อเมริกัน ทั้งนี้มอริสันไม่ใช่แค่นักเขียนซึ่งเขียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์แต่อยู่ในฐานะภาพประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเฉพาะโดยสิทธิส่วนตัวของเธอ⁴⁵ สำหรับข้าพเจ้าแล้วการคัดเลือกและสรรสร้างขึ้นมาเพื่อการตอบโต้ ต่อรอง ปลดแอก ปั่นแต่ง หรือสร้างตัวตน มอริสันจึงน่าสนใจยิ่งกว่านวนิยาย

อย่างไรก็ตามดังกล่าวนำมาทั้งหมด ภายใต้อำนาจน่าสนใจเหล่านั้น บทวาทณ์นี้ข้าพเจ้ากลับสนใจกับประเด็นความไม่งามของตุ๊กตากับความสวยของดาสีฟ้า และสนใจในระดับตัวบุคคลเล็กทั้งสอง มากกว่าเน้นความรุนแรงจากคำนิยามที่รับจากคนผิวขาวส่งผลกับหญิงผิวดำระดับปรากฏการณ์สังคม ข้าพเจ้าจึงขออนมอดตนเองและตั้งคำถามว่าทำไม

ข้าพเจ้าคิดว่า *The Bluest Eye* เป็นภาพแทน (representation) ประเภทหนึ่งที่ทำให้ความบันเทิงแก่ข้าพเจ้า มากกว่าข้าพเจ้าจะตระหนักถึง *The Bluest Eye* ในฐานะเครื่องมือด้านอาณานิคมทางวัฒนธรรมจากคนขาวของนักเขียนผิวสี น่าจะด้วยสาเหตุว่าความขาวคือสวยเป็นเรื่องใกล้ตัวข้าพเจ้า คนซึ่งไม่มีความรู้ทางประวัติศาสตร์ระหว่างคนผิวดำและขาว

หาก Žižek มองว่าพวกเรากำลังอยู่ในสังคมแห่งอุดมการณ์ ซึ่งพวกเรากำลังแก่งแย่งทำหรือหลอกตัวเองด้วยการเสียดสีของพวกเรา⁴⁶ ด้วยการคัดแปลงรูปแบบความคิดมาจาก Marx และ Sloterdijk⁴⁷ สำหรับ Žižek แล้ว ขณะกำลังคิดความอุดมการณ์ของ Marx คือ ‘พวกเขาไม่รู้มัน, แต่พวกเขากำลังทำมัน’⁴⁸ Žižek กลับอธิบายซ้ำรูปแบบความคิดของ Sloterdijk ว่า ‘พวกเขาคำรู้ดีพวกเขากำลังทำอะไร แต่อย่างไรก็ตาม พวกเขากำลังทำมัน’⁴⁹ อีกนัยหนึ่งคือ ‘พวกเขารู้ว่าในการกระทำของพวกเขา นั้น พวกเขากำลังตามสิ่งหลอกลวง แต่อย่างไรก็ตามพวกเขากำลังทำมัน’ อุดมการณ์ในที่นี้จึงถูกจัดวางในสิ่งที่พวกเราปฏิบัติ ไม่ใช่สิ่งที่พวกเรา⁵⁰

44 นอกจากนวนิยายทั้งเจ็ดเรื่องดังกล่าว นวนิยายเรื่องล่าสุดของ Morrison คือ *Love* เผยแพร่ในฤดูใบไม้ร่วงปี 2003

45 John N. Duvall, *The Identifying Fictions of Toni Morrison: Modernist Authenticity and Postmodern Blackness*, (New York: Palgrave, 2000)

46 อ้างอิงจาก Tony Myers, *Slavoj Žižek*, (London: Routledge, 2003), pp.63-78

47

48 ‘they do not know it, but they are doing it’

49 ‘they know very well what they are doing, but still, they are doing it’

50 ‘they know that, in their activity, they are following an illusion, but still, they are doing it.’ Ideology in this sense is located in what we do and not what we know.

ในฐานะเป็นบุคคลประเภทที่ว่ากำลังทำอะไร รู้ว่ากำลังรับเอาความจริงที่ถูกบิดเบือน (cynical subject) พวกเราจึงต่างรู้เป็นอย่างดีว่าความเข้าใจต่อความจริงของเรานั้นถูกบิดเบือน แต่อย่างไรก็ตามพวกเรายังยึดมั่นกับความไม่จริงนั้นและไม่ปฏิเสธมัน⁵¹

เมื่อ ‘ชาวคิโอสว’ เป็นอุดมการณ์หนึ่ง ข้าพเจ้าซึ่งไม่เคยไปต่างประเทศ รู้จักชาวต่างชาติ ไม่เกินสิบชีวิต ความแตกต่างทางสีผิวเดียวที่เผชิญคือ ข้าพเจ้าเป็นคนภาคใต้และเกือบปีที่ผ่านมาใช้ชีวิตในภาคเหนือ ข้าพเจ้ามักโดนเหยียดสีผิวอย่างไม่จริงจังกว่ คุณช่างคำคี่ลี หมายถึงอ้วนลำผิวดำ หรือ เรอมันดำมอย คือดำแบบไม่มาก สิ่งที่ข้าพเจ้าสนใจกลับเป็นทั้งผู้สัพพยอกซึ่งผิดตามพื้นฐานของหญิงเหนือคือขาว และข้าพเจ้าเองเป็นคนใต้ซึ่งดำ พวกเราต่างเป็นมนุษย์ประเภท cynical subject เพราะเราต่างรู้ว่าอุดมการณ์ชาวคิโอสวเป็นความจริงที่ถูกสร้างขึ้นอย่างบิดเบือนแต่ยังคงไม่ปฏิเสธและปฏิบัติตามความลวงนั้น

อาทิเช่น เพื่อนข้าพเจ้าบางคนตกขบขันกับโฆษณาเครื่องสำอางที่หญิงสาวได้แต่งงานหลังผู้ชายกลับมาขอคืนดีเนื่องจากเธอใช้ครีมที่ทำให้ขาวสวขึ้นได้ภายในเจ็ดวัน แต่เธอก็ใช้ผลิตภัณฑ์มีสารผสมระบุทำให้ขาวขึ้นในตราเครื่องหมายการค้าอื่น บางคนเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่สรรพคุณทำให้ขาวขึ้นแม้จะขาวมากกว่าคนอื่นอยู่แล้ว บ้างแม้จะไม่ใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีสารผสมทำให้ขาวขึ้นแต่เมื่อคุณหมอรักษาสีผิวหนึ่งให้ยาดัวที่ผิวจะคล้ำขึ้นก็ต่างปฏิเสธ พวกเราสามารถเผชิญแสงแดดได้อย่างอดอดและคำอธิบายมักเป็นกลัวดำมากกว่าร้อน หรือแม้แต่การใช้ครีมป้องกันแสงแดดเองเหตุผลการเลือกใช้ ระหว่างความเจ็บแสบผิวและหวาดกลัวความดำก็แยกกันไม่ออก

รอบตัวข้าพเจ้าและข้าพเจ้า จึงไม่มีใครไม่รู้ทันว่านี่คือการให้คุณค่าที่ถูกสร้างขึ้น ทว่าในชีวิตประจำวันแม้พวกเราต่างรู้ถึงความจริงอันบิดเบือนนี้ ‘ความขาวคิโอสว’ จึงไม่ใช่เรื่องของการรู้หรือไม่รู้ แต่กลับเป็นการปฏิบัติไม่ปฏิเสธมัน และพวกเรา - เพื่อนๆกับข้าพเจ้าก็มีความสุขกับตัวตนที่น่าเย้ยหยันเช่นนี้

ข้าพเจ้าจึงไม่คิดว่าทั้งคลอเดียและฟีโคลาเองจะไม่รู้ทันมัน

⁵¹ ...we know full well that our standing of reality is distorted, but we nevertheless stick to that falsehood and do not reject it.

บรรณานุกรม

ชุดิมา ประภาสวุฒิสาร, “อ่านงานเขียนของคนชายขอบอย่างไร: มุมมองจากบริบทตะวันตก”

ใน *ผู้หญิงกับความรู้ 4: รัฐ เรื่องเล่า และแนวคิดสกุลหลังอาณานิคม*, เอกสาร

ประกอบการประชุมวิชาการประเพณีสตรีศึกษาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 4 วันที่ 19 – 20

ธันวาคม พ.ศ.2545

Cat Moses, “The Blues Aesthetic in Toni Morrison’s *The Bluest Eye*,” *African American*

Review, Vol.33, No. 4 (1999)

Cynthia A. Davis, “Self, Society and Myth in Toni Morrison’s Fiction” in *Toni Morrison:*

Contemporary Critical Essays edited by Linden Peach (London: Macmillan Press, 1998)

Denise Heinze, “Beauty and Love: The Morrison Aesthetic” *The Dilemma of Double-Consciousness: Toni Morrison’s Novels*, (Georgia: The University of Georgia Press, 1993)

Gurleen Grewal, “Laundering the Head of Whitewash: Mimicry and Resistance in The

Bluest Eye” in *Approaches to Teaching the Novel of Toni Morrison* edited by Nellie Y. McKay and Kathryn Earl, (New York: The Modern Language Association of America, 1999)

J. Brook Bouson, “Quiet as it’s Kept: Shame, Trauma, and Shame” in *The Novels of Toni*

Morrison, (New York: State University of New York Press, 2000)

John N. Duvall, *The Identifying Fictions of Toni Morrison: Modernist Authenticity and*

Postmodern Blackness, (New York: Palgrave, 2000)

Linda Peach, “The Early Novels: *The Bluest Eye* (1970) and *Sula* (1973)” *Toni Morrison*,

New York: St. Martin’s Press, 2000)

Lynne Tirrell, “Storytelling and Moral Agency,” in *Toni Morrison’s Fiction:*

Contemporary Criticism edited by David L. Middleton, (New York: Garland Publishing, 2000)

Marcia Muelder Eaton, “Kantian and Contextual Beauty,” *The Journal of Aesthetics and*

Art Criticism vol.57 No.1 winter 1999

Marva Jannett Furman, “Understanding Toni Morrison,” *Toni Morrison’s Fiction*, (Columbia: University of South Carolina Press, 1996)

Philip L. Harriman, *Handbook of Psychological Terms*, (New Jersey: Littlefield, Adam & CO., 1968)

Ron David, *Toni Morrison Explained: a Reader's Roadmap to the Novels*, (New York: Random House, 2000)

Teresa M. Tower, "Black Matters on the Dixie Limited" in *Unflinching Gaze: Morrison and Faulkner Re-envisioned*, (Mississippi: The University Press of Mississippi, 1997)

Toni Morrison, *The Bluest eye*, (New York: Plume, 1994)

Trudier Harris, "The Bluest Eye," *Fiction and Folklore: the Novels of Toni Morrison*, (Knoxville: University of Tennessee Press, 1997)

อารมณ์ต้องห้าม: อุดมการณ์กับความรักใน อะเซเลียสีแดง

ชุตินา ประกาศวุฒิสาร

บทคัดย่อ

อะเซเลียสีแดง ของ อันจิ หมิน เป็นงานเขียนชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่งที่เปิดเผยเรื่องราวในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมจากมุมมองของผู้เขียนที่เป็นผู้หญิงสามัญชน ในเรื่องนี้หมินอาศัยความทรงจำเพื่อย้อนรำลึกถึงชีวิตของเธอในอดีตที่เกิดและเติบโตขึ้นในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม การรื้อฟื้นอดีตของหมินผ่านงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติเปิดโอกาสให้หมินได้ปลดปล่อยตัวตน ความเป็นหญิง และอารมณ์ความปรารถนา ซึ่งที่ผ่านมาได้ถูกปฏิเสธหรือกดทับโดยอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ให้ความสำคัญแก่การเมืองมาก่อนเรื่องส่วนตัว หมินแสดงให้เห็นว่าความทรงจำส่วนบุคคลไม่ได้แยกออกจากประวัติศาสตร์การเมือง การรื้อฟื้นอดีตของหมินนำไปสู่การอ่านทบทวนและตีความหมายใหม่ให้แก่การปฏิวัติวัฒนธรรมของจีน ประวัติศาสตร์ที่หมินนำเสนอเขียนขึ้นจากมุมมองของปัจเจกที่เป็นสตรี ซึ่งเป็นมุมมองที่เผยให้เห็น อารมณ์ ความรู้สึก และความปรารถนา การเปิดพื้นที่ให้แก่ “อารมณ์ต้องห้าม” ในงานเขียน ช่วยให้หมินรื้อฟื้นเรื่องราวของสตรี (Her story) ซึ่งไม่เคยถูกบอกเล่าในประวัติศาสตร์การเมือง และนำเสนอภาพของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่ต่างจากมุมมองของประวัติศาสตร์แบบทางการ

The story of the original contract is perhaps the greatest tale of men's creation of new political life. But this time women are already defeated and declared procreatively and politically irrelevant. (Carol Pateman)

To love is to disrupt. (M.C. Dillion)

เกริ่นนำ

จีนสมัยปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1976) เป็นยุคที่นำความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญมาสู่ชีวิตผู้คน จนอาจกล่าวได้ว่าไม่มีใครในสมัยนั้นที่จะไม่ได้รับผลกระทบไม่มากนักเนื่องจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ หลังการปฏิวัติสิ้นสุดลงไม่นาน ได้มีการตีพิมพ์เผยแพร่งานเขียนเกี่ยวกับเหตุการณ์ในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก สื่อให้เห็นความสนใจของสังคมที่มีต่อการปฏิวัติวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ ในบรรดางานเขียนที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ มีงานประเภทหนึ่งซึ่งผู้เขียนนำเสนอประสบการณ์ของตนในช่วงการเข้ายึดครองของพรรคคอมมิวนิสต์และการปฏิวัติวัฒนธรรม¹ *อะเซเลียสีแดง* ของ อันฉี หมิน² จัดเป็นงานเขียนที่อยู่ในกลุ่มนี้ *อะเซเลียสีแดง* เป็นเรื่องราวชีวิตของผู้เขียนที่เกิดและเติบโตขึ้นในยุคการปฏิวัติวัฒนธรรม ภายใต้การนำของ เหมา จ๋อง ตุง หมินแบ่งงานเขียนของเธอออกเป็น 3 ตอนคือ ตอนที่หนึ่ง เป็นเรื่องราวชีวิตในวัยเด็กของหมินในเมืองเซี่ยงไฮ้จนกระทั่งเธอออกจากบ้านเพื่อไปทำงานใช้แรงงานในชนบท ตอนที่สอง กล่าวถึงชีวิตของหมินในชนบทที่ฟาร์มเพลิงแดงและประสบการณ์ของเธอภายในค่ายแห่งนี้ที่นำไปสู่การเสื่อมศรัทธาในอุดมการณ์ของเหมา ต่อมาหมินมีโอกาสร้ายออกจากค่ายแห่งนี้เมื่อเธอได้รับคัดเลือกให้เข้าชิงบทนางเอกในภาพยนตร์เรื่อง *อะเซเลียสีแดง* ของมาดามเหมา ตอนที่สาม เป็นตอนสุดท้ายของเรื่อง กล่าวถึงชีวิตของหมินในโรงถ่ายภาพยนตร์และการฝึกฝนเพื่อชิงบทตัวแสดงกับผู้ร่วมงานคนอื่น แม้ว่าหมินจะได้รับคัดเลือกให้เล่นบทอะเซเลีย แต่โครงการนี้ถูกระงับลงหลังจากเหมาเสียชีวิตและมาดามเหมาถูกจับกุม หมินต้องทำงานเป็นเสมียนในโรงถ่ายอยู่นานถึง 6 ปีก่อนที่เธอจะได้รับความช่วยเหลือให้เดินทางจากจีนมายังสหรัฐอเมริกา

อะเซเลียสีแดง ไม่เพียงบันทึกประสบการณ์ส่วนบุคคลเท่านั้น หากยังนำเสนอเหตุการณ์ประวัติศาสตร์จากมุมมองของผู้เขียนที่เป็นสามัญชนและเป็นสตรี หมินเกริ่นนำเรื่องของเธอด้วยถ้อยคำต่อไปนี้

การตกอยู่ในความรักเป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งสามารถทำให้เราลืมทุกสิ่งทุกอย่าง... แม้กระทั่งการปฏิวัติ แทนที่เราอยากจะทำลายทุกสิ่งทุกอย่างที่ขวางหน้า ความรักทำให้เราแสวงหาสันติและเฉลิมฉลองให้กับชีวิต... เพราะพรรคคอมมิวนิสต์รู้ว่า พวกเราจะไม่สามารถควบคุมคนที่มีความรักให้อยู่ได้อ่านใจได้อีกต่อไป ดังนั้นบรรดาเจ้าหน้าที่ระดับหัวหน้าจึงเกรงกลัวความรักมากกว่าสิ่งใด

¹ ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้บุกเบิกงานประเภทนี้คือ จุง ชาง (Jung Chang) จากเรื่อง *หงส์ป่า (Wild Swans)* (เพิ่มเติมใน Helena Grice, *Negotiating Identities: An Introduction to Asian American Women's Writing* (Manchester and New York: Manchester University Press, 2002), pp. 103-128.

² อันฉี หมิน, *อะเซเลียสีแดง* แปลโดย นริษา (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2546).

จากบทเกริ่นนำหมิ่นแสดงให้เห็นว่าความรักเป็นสิ่งปลดปล่อยปัจเจกจากอำนาจการควบคุมของรัฐ เนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์เข้ามาแทรกแซงปริมณฑลส่วนตัว โดยเฉพาะการกดทับความปรารถนา (Desire) ส่วนบุคคลภายใต้ควบคุมอย่างเข้มงวดของรัฐบาลิเช่นนี้ การแสดงออกของความปรารถนาจึงไม่ใช่สิ่งไร้สาระ หากมีนัยยะของการต่อต้านทางการเมืองแฝงอยู่ “ความรัก” เป็นสิ่งที่ผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์หวาดกลัวมากที่สุด เพราะความรักทำให้คนเรามีความกล้าที่จะกระทำการใดๆ ที่เสี่ยงอันตราย แม้แต่ขบถต่อกฎเกณฑ์ เพื่อทำตอบสนองความต้องการของตนเองมากกว่าจะเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของพรรค พรรคจึงสูญเสียอำนาจการปกครองแบบเบ็ดเสร็จระบอบเผด็จการจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อทุกคนละทิ้งความปรารถนาส่วนบุคคลและอุทิศตนให้กับพรรค อย่างไรก็ตามการควบคุมความปรารถนาของปัจเจกโดยรัฐไม่เคยสัมฤทธิ์ผล ยิ่งมีความพยายามกดทับหรือควบคุมอารมณ์ความรู้สึกของคนในชาติมากขึ้นเพียงใด ก็ยิ่งมีการปะทุของความปรารถนาเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

งานของหมิ่นเปิดมุมมองใหม่ให้กับการศึกษาประวัติศาสตร์จีนช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม ที่ผ่านมามีประวัติศาสตร์ถูกมองว่าเป็นงานที่เขียนขึ้นเพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงของอดีต จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่นักประวัติศาสตร์จะต้องแยกอารมณ์ความรู้สึกออกจากข้อเท็จจริงที่นำเสนอ ขณะที่งานเขียนเชิงอัตชีวประวัติของหมิ่นนำเสนอเหตุการณ์ช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมที่มาจากมุมมองของผู้เขียนที่เป็นสตรีสามัญชน เรื่องเล่าของหมิ่นจึงมีอารมณ์ ความรู้สึก และความปรารถนารวมอยู่ด้วย การเปิดพื้นที่ให้แก่ความปรารถนาทำให้หมิ่นได้รื้อฟื้นประวัติศาสตร์ของผู้หญิงและอัตลักษณ์ทางเพศของผู้หญิงที่เคยถูกกดทับภายใต้การปกครองแบบเผด็จการของเหมา และนำไปสู่การอ่านบททวนและตีความหมายใหม่ให้แก่การปฏิวัติวัฒนธรรม เรื่องเล่าของหมิ่นที่เขียนขึ้นจากความปรารถนาแสดงให้เห็นว่าสังคมคอมมิวนิสต์ที่ต้องการลดทอนพื้นที่ส่วนตัวและขจัดความปรารถนาเป็นพื้นที่เดียวกับที่กระตุ้นความปรารถนาซึ่งถือเป็นอารมณ์ต้องห้ามให้เกิดขึ้น การเมืองกับความปรารถนาจึงไม่เป็นคู่ตรงข้ามกัน การนำเสนอเรื่องราวการปฏิบัติที่แยกความปรารถนาออกจากอุดมการณ์ของรัฐ จึงนำไปสู่การนำเสนอภาพของผู้หญิงว่าเป็นเพียงเหยื่อ หรือ เป็นผู้ถูกกดขี่เพียงอย่างเดียว ขณะที่ความปรารถนาที่เล็ดลอดเข้ามาในพื้นที่ทางเมืองแสดงให้เห็นอำนาจของผู้หญิงในการแสวงหาทางออกให้กับตนเองจากการกดขี่ของรัฐ ความปรารถนายังเป็นพลังสร้างสรรค์ที่แสดงให้เห็นบทบาทของผู้หญิงในการขับเคลื่อนทางสังคมการเมืองอีกด้วย

การปฏิวัติวัฒนธรรม: ความเป็นชาติและความเป็นชาย

การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นความพยายามของรัฐบาลจีนภายใต้การนำของเหมาในการรื้อถอนและทำลายวัฒนธรรมของพวกผู้ดีเก่า ชนชั้นสูง และพวกกระฎุมพี และสถาปนาวัฒนธรรมของชนชั้นใช้แรงงานขึ้นมาแทนที่ พรรคคอมมิวนิสต์ยังมุ่งโจมตีสังคมนิยมของตะวันตก และมักประณามศัตรูของคนว่าเป็น พวกฝักใฝ่ตะวันตก หรือ เป็นกลุ่มทุนนิยม ขณะที่คอมมิวนิสต์ที่แท้จริงต้องเกิดชนบทขึ้นมาและคำสอนของเหมาในสมุดปกแดง หากดูผิวเผินแล้วอาจเข้าใจว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นเรื่องของการต่อสู้ทางชนชั้นเพียงอย่างเดียว แต่แท้ที่จริงแล้วเพศเป็นปัจจัยสำคัญที่ถูกนำมาเชื่อมโยงกับอุดมการณ์ของรัฐ ในยุคของเหมา พรรคคอมมิวนิสต์ต้องการสร้างค่านิยมใหม่ให้แก่สตรี โดยปฏิเสธแนวคิดขงจื้อที่มองผู้หญิงว่าเป็นช้างเท้าหลัง ภาพลักษณ์ของสตรีที่รัฐพยายามส่งเสริมคือ ภาพของสตรีเหล็ก (Iron Girls)³ ซึ่งเป็นผู้หญิงที่แข็งแกร่ง กล้าหาญ อดทน และทำงานหนักไม่แพ้เพศชาย ภาพดังกล่าวปรากฏให้เห็นผ่านสื่อต่างๆ เช่น แผ่นป้ายโปสเตอร์ เรื่องเล่าของผู้หญิงที่เป็นแบบอย่าง หรือคำขวัญ เป็นต้น

ภาพลักษณ์ใหม่ที่รัฐสร้างขึ้นสะท้อนให้เห็นนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ต้องการชักนำผู้หญิงให้เข้าร่วมในการปฏิวัติและมีส่วนช่วยในการสร้างชาติ โดยรัฐมองว่าสตรีซึ่งเป็นประชากรครึ่งหนึ่งของประเทศเป็นกำลังในการผลิตที่สำคัญ ดังนั้น รัฐจึงสนับสนุนให้ผู้หญิงออกมาทำงานนอกบ้าน เคียงบ่าเคียงไหล่กับชาย ดังเห็นได้จากคำขวัญของรัฐ เช่น “ผู้หญิงเป็นผู้ขับเคลื่อนสำคัญของการปฏิวัติ” “ทั้งชายและหญิงควรมีส่วนร่วมในการปฏิวัติ” หรือ “ผู้หญิงสามารถช่วยในการปฏิวัติและสร้างความเข้มแข็งเช่นเดียวกับผู้ชาย”⁴ นอกจากนี้ พรรคคอมมิวนิสต์ยังสร้างคำจำกัดความของ “งาน” ขึ้นใหม่ งานเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าทั้งชายและหญิงมีคุณค่าและศักดิ์ศรีไม่ต่างกัน จึงไม่น่าแปลกใจว่าเหตุใดผู้หญิงในยุคนั้นจึงกระตือรือร้นที่จะทำงานนอกบ้านและไม่กลัวงานหนัก เพื่อพิสูจน์ให้เห็นว่าตนมีความสามารถเท่าเทียมกันกับชาย ไม่ได้เป็นเพศที่อ่อนแอหรือช้างเท้าหลังอีกต่อไป ในด้านหนึ่งอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ดูเหมือนเปิดโอกาสให้ผู้หญิงในยุคนั้นมีทางเลือกอื่น ต่างจากในอดีตที่ผู้หญิงถูกจำกัดอยู่ในครัวเรือนและมีบทบาทเป็นเมียและแม่เท่านั้น แต่แท้จริงแล้วอุดมการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การลดทอนความสำคัญของพื้นที่ส่วนตัวและการปฏิเสธความเป็นหญิง พรรคคอมมิวนิสต์มองว่าผู้หญิงเป็นกำลังสำคัญในการผลิตและการสร้างชาติ พวกเธอจึงถูกปลูกฝังว่างานต้องมาก่อนการแต่งงาน และการผลิตต้องมาก่อนการให้กำเนิดบุตร

³ ดูเพิ่มเติมใน Elizabeth Croll, *Changing Identities of Chinese Women* (London and New Jersey: Hong Kong University Press, 1995), pp. 69-108.

⁴ *Ibid.*, 71.

In the early 1950s, a Communist was supposed to give herself so completely to the revolution and the people that any demonstration of affection for her children was frowned on as a sign of divided loyalties. Every single hour apart from eating and sleeping belonged to revolution, and was supposed to be spent working. Anything that was regarded as not to do with the revolution, like carrying your children in your arms, had to be dispatched with as speedily as possible.⁵

จะเห็นได้ว่ารัฐลดทอนความสำคัญของครอบครัวลงสตรีที่เป็นแม่ไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรของตนได้เต็มที่เพราะต้องอุทิศตนทำงานให้แก่พรรคแทนที่ครอบครัว ขณะเดียวกันสตรีที่ยังเป็นโสดต้องเสียสละตนให้กับพรรค โดยการทำหนักและเลื่อนเวลาในการแต่งงานและมีครอบครัวจนกว่าจะถึงกำหนดที่พรรคระบุเอาไว้ ผู้หญิงจึงมีชีวิตอยู่เพื่อรับใช้อุดมการณ์เท่านั้น ไม่สามารถทำตามความปรารถนาของตนเองได้

นอกจากนโยบายรัฐเรื่องกำลังคนในการผลิตแล้ว ภาพลักษณ์ใหม่ของผู้หญิงยังเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับโลกตะวันตก ดังคำกล่าวของ Wendy Somerson ที่ว่า “The ‘West’ is always already implicated in gender constructions during the Chinese Cultural Revolution because China constructed its official rhetoric at least partially in opposition to the ‘West’.”⁶ จีนในยุคของเหมาต้องการปฏิเสธแนวคิดบูรพนิยม (Orientalism) ของตะวันตกที่มองจีนและประเทศตะวันออกอื่นๆ ว่าอ่อนแอเหมือนสตรีเพศ ต่างจากชาติตะวันตกที่เข้มแข็งและทรงอำนาจเหมือนเพศชาย เหมาตระหนักถึงแนวคิดนี้จึงพยายามสร้างภาพของจีนให้ดูเข้มแข็ง ทรงพลัง และมีอำนาจ ความต้องการของเหมานำไปสู่การปฏิเสธความเป็นหญิงซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนแอและทำให้จีนต่ำต้อยในสายตาของตะวันตก ความเป็นหญิงเป็นสิ่งที่ถูกขจัดออกไปอย่างเป็นทางการ ผู้หญิงในยุคเหมาจึงมีภาพลักษณ์คล้ายคลึงกับเพศชายเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ของจีนให้ดูเข้มแข็งในประชาคมโลก ดังนั้น การสร้างภาพลักษณ์ใหม่ของผู้หญิงจึงเป็นไปเพื่อรับใช้อุดมการณ์ของรัฐ มากกว่าความต้องการยกระดับสถานภาพของสตรีให้ทัดเทียมกับเพศชาย

สังคมจีนภายใต้การปกครองของเหมาจึงไม่มีพื้นที่ให้กับการแสดงออกของความเป็นปัจเจก โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเป็นหญิง ร่างกายเป็นสิ่งที่รัฐเข้ามาควบคุมอย่างเข้มงวด รัฐส่งเสริมให้ผู้หญิงแต่งกายเหมือนกับผู้ชาย และไม่แต่งหน้าทาปาก นอกจากนี้ อารมณ์และความปรารถนาที่

⁵ *Ibid.*, 88.

⁶ Wendy Somerson, “Under the Mosquito Net: Space and Sexuality in Red Azalea,” *College Literature* 24 (1997), p. 104.

สื่อผ่านทางร่างกายถือเป็นสิ่งต้องห้าม เรื่องเพศจึงไม่สามารถเอ่ยถึงได้ในที่สาธารณะ การมีภรรยาหลายคนรวมถึงความรักแบบหนุ่มสาวถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นกิจกรรมของพวกศักดินา และเป็นปฏิปักษ์ต่ออุดมการณ์ของพรรค ผู้ฝ่าฝืนกฎในเรื่องเพศจึงมักถูกลงโทษอย่างหนัก ดังที่ Emily Honig กล่าวว่า “During the Maoist Cultural Revolution, when politics was in command, to discuss any aspect of personal life, romantic relationships, or sex was considered bourgeois and hence taboo.”⁷ และยังกล่าวอีกว่า

Perhaps more noticeable to the reading public was the elimination of romantic relationships from official reports and stories and their transformation into asexual comradely associations. Thus, in the model operas, the main characters were invariably single, or else their marital status remained unclear. When male and female characters were together, they spoke only of work, the revolution, or class struggle, and they referred to each other as “comrades”.⁸

พรรคคอมมิวนิสต์ต้องการให้บุคคลปฏิเสธร่างกายของตนเองและมุ่งยกระดับจิตใจ จึงเน้นเรื่องการฝึกฝนระเบียบวินัย การตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์ตนเองอยู่เสมอ เพื่อขัดเกลาจิตใจและสร้างจิตสำนึกขึ้นใหม่ อุดมการณ์เหมาเป็นสิ่งที่เข้ามาครอบงำความรู้สึกนึกคิดการกระทำของผู้คนในทุกๆ เรื่อง ดังเห็นได้จากการที่สมาชิกของพรรคกล่าวอ้างคำพูดของเหมา ซึ่งพวกเขาท่องจำจนขึ้นใจ เนื่องจากอุดมการณ์ของเหมาไม่ให้ความสำคัญแก่ปัจเจกและพื้นที่ส่วนตัว จึงเป็นการยากอย่างยิ่งที่บุคคลทั่วไปจะบอกเล่าประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึกของตนเองให้สังคมรับรู้ได้

อุดมการณ์เหมาแสดงให้เห็นการเชื่อมโยงระหว่างเรื่องเพศกับรัฐชาติ นักวิชาการหลายคนไม่เพียงแต่นำเสนอว่าชาติเป็นชุมชนในจินตนาการที่สร้างผ่านวาทกรรม หากยังชี้ว่าวาทกรรมเรื่องเพศเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความหมายของความเป็นชาติ⁹ อย่างไรก็ตาม Joane Nagel วาทกรรมชาตินิยมไม่ได้ให้ความสำคัญแก่หญิงและชายเท่าเทียมกัน สิ่งที่วาทกรรมชาตินิยมเชิดชูและตอกย้ำคือแนวคิดชายเป็นใหญ่ Nagel นำเสนอว่าความเป็นชาติและความเป็นชายสนับสนุนกันแลกันในสองด้าน ประการแรกคือในด้านโครงสร้าง รัฐชาติเป็นสังคมของเพศชายและเอื้อให้ชาย

⁷ Emily Honig, “Socialist Sex,” *Modern China* 29, no. 2 (April 2003), p. 143.

⁸ *Ibid.*, p. 146-47.

⁹ ดังที่ Ann McClintock อ้างอิงว่า “nationalism is...constituted from the very beginning as a gendered discourse, and cannot be understood without a theory of gender power.” อ้างใน Gisela Brinker-Gabler and Sidonie Smith, *Writing New Identities* (Minneapolis: University of Minnesota, 1997), p. 11.

เป็นใหญ่ “the national state is essentially a masculine institution” ประการสองในเรื่องของแนวคิดชาตินิยมที่สะท้อนวัฒนธรรมความเป็นชาย “Terms such as honor, patriotism, cowardice, bravery, and duty are hard to distinguish as either nationalistic or masculinist since they seem so thoroughly tied both to the nation and to manhood.”¹⁰ ในกรณีของจีน พรรคคอมมิวนิสต์ดูเหมือนจะต้องการให้ผู้หญิงมีบทบาทเท่าเทียมกันกับชาย แต่ความเท่าเทียมกับเพศชายนั้นหมายถึงการปฏิเสธความเป็นหญิงและยึดเอาความเป็นชายมาเป็นบรรทัดฐานมากำหนดคุณค่าของตน หากผู้หญิงต้องการได้รับการยกย่องเชิดชู เธอต้องปฏิเสธความเป็นหญิงของตนเองและแสดงออกถึงความกล้าหาญ เด็ดเดี่ยว เหมือนเพศชาย ผู้หญิงจึงไม่เป็นหญิงอีกต่อไป อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงยังคงมีสถานะเป็นรองในพื้นที่ของชายอยู่ดี เพราะเธอไม่ใช่ผู้ชายเพียงแต่รับเอาแบบอย่างความเป็นชายมาเป็นของตน ผู้หญิงจึงมีสถานะไม่ต่างจาก “แขกรับเชิญ” หรือ “คนแปลกหน้า” ในพื้นที่ของผู้ชาย¹¹ ดังเห็นจากคำที่เหลียวเฉียนใช้คือ “sons of China”¹² เพื่อเรียกบรรดาเรดการ์ดและผู้ที่จงรักภักดีต่อเหมาที่เป็นสตรี

เนื่องจากวาทกรรมชาตินิยมแฝงไว้ด้วยอคติต่อเพศหญิง ผู้หญิงจึงเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐมากที่สุด ผู้หญิงไม่เพียงแต่ต้องปฏิเสธความเป็นหญิง ความเป็นสตรีเพศของเธอยังถูกตั้งคำถามหากเธอก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมือง ความเป็นหญิงของเธอถูกมองว่าขัดแย้งกับอุดมการณ์ของรัฐบาล ดังคำกล่าวของ Gisela Brinker-Gabler และ Sidonie Smith

...in times of national instability, nationalist discourses turn history and destiny into sexualized scenarios. If the right working of the nation is the right working of masculinity enforced, threats to the nation are represented as emasculating. In times of war nationalist fervor is fanned and sustained by the rhetoric of masculinity under siege. The warrior is symbolically recast as the romantic hero saving the vulnerable heroine from the foul seducer. In this scenario the nation becomes the female body subject to ravishment. (...) Or in times of national trauma, the nation is a masculine body sapped of its life blood, corrupted by contaminating influences, weakened, stripped of its

¹⁰ Joane Nagel, *Race, Ethnicity, and Sexuality: Intimate Intersections, Forbidden Frontiers*, (New York and Oxford: Oxford University Press, 2003), p. 160.

¹¹ Elizabeth Croll กล่าวว่า “Women had to deny the feminine, the female or that distinctively different from the masculine or male. At the very least, in a male-hosted space, the female as guest became by implication the invited, the outside or the stranger.” *Changing Identities of Chinese Women* (London and New Jersey: Hong Kong University Press, 1995), p. 99.

¹² *Ibid.*, p. 100.

independence and autonomy, emasculated. In such times, threats to healthiness and purity of the body politic are identified with the “foreign” or “alien” within.¹³

ในสังคมจีน ความเป็นหญิงยังคงถูกมองว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐชาติ อคติทางเพศนี้ถูกตอกย้ำด้วยแนวคิดบูรพนิยม (Orientalism) ของตะวันตก ที่มองจีนและประเทศในตะวันออกว่าอ่อนแอไร้ขีดเหมือนเพศหญิง ผู้หญิงจึงมักถูกกล่าวโทษว่านำความหายนะมาให้แก่ชาติ โดยใช้มาหาหญิงชั่ววนผู้นำ ทำให้เกิดความระส่ำระสายขึ้นในชาติ ผู้หญิงจึงต้องถูกควบคุมอย่างเข้มงวด ไม่สมควรก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งทางการเมืองใดๆ เพราะเธอเป็นเพศที่อ่อนด้อยทางศีลธรรม ไร้เหตุผล และตกเป็นทาสของอารมณ์ปรารถนา

Rewriting Cultural Revolution: Historical Space as Space of Desire

อันฉี หมิน เขียน *อะเซเลียสีแดง* หลังจากการปฏิวัติวัฒนธรรมในจีนสิ้นสุดได้สุดลงและเธอได้อพยพออกจากจีนมายังสหรัฐอเมริกา งานเขียนชิ้นนี้จึงเกิดขึ้นในบริบทของการข้ามวัฒนธรรมระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกา แม้ว่า *อะเซเลียสีแดง* เป็นเรื่องเกี่ยวกับการรื้อฟื้นอดีตของหมินเมื่อครั้งที่เธอเคยเป็นเรดการ์ดในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมของจีน แต่การย้อนรำลึกถึงอดีตเกิดขึ้นในบริบทปัจจุบัน ที่เธออาศัยอยู่ในโลกตะวันตกและผลิตงานเขียนเพื่อผู้อ่านชาวตะวันตก Shu-Mei Shih มองว่านักเขียนจีนพลัดถิ่นที่ผลิตงานของตนในบริบทข้ามวัฒนธรรมมักนำเสนอจินตนาเสนอจินตนาเป็นสถานที่กักขัง กคจี ที่ผู้เขียนพยายามหลบหนี ขณะอเมริกาเป็นสังคมประชาธิปไตยที่ผู้เขียนแสวงหา เพราะเป็นพื้นที่ของปลดปล่อยจากการกคจี¹⁴ ข้อสังเกตนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของหมินในบทส่งท้ายของ *อะเซเลียสีแดง*

ฉันเข้าทำงานเป็นเสมียนประจำกองถ่ายอีกครั้งหลังจากนั้นและตลอดอีกหกปีต่อมา (...) ในช่วงเวลาหกปี ฉันกลายสภาพเป็นแท่งหิน ไร้อารมณ์ ปราศจากความรู้สึก (...) ฉันรู้แต่ว่าการออกไปให้พ้นจากแผ่นดินจีนคือหนทางเดียวของฉัน แม้ฉันจะพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ ต้องจากพ่อ แม่ น้องสาว และน้องชาย และต้องต่อสู้เพื่อที่จะได้รับอนุญาตเดินทางออกนอกประเทศด้วยพลังที่เหลืออยู่ทั้งหมดของฉัน...แต่ฉันต้องทำ

¹³ Gisela Brinker-Gabler และ Sidonie Smith, *Writing New Identities: Gender, Nation, and Immigration in Contemporary Europe* (Minneapolis and London: University of Minnesota Press, 1997), p. 15.

¹⁴ ดูรายละเอียดใน Shu-Mei Shih, *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* 13. no.2 (2002): 90-126.

ฉันได้ต่อสู้และในที่สุดฉันก็เดินทางมาถึงอเมริกา ในวันแรกของเดือนกันยายน
๑๙๘๔ (342-42)

การรื้อฟื้นอดีตของหมิ่นเพื่อนำเสนอต่อผู้อ่านชาวตะวันตกได้ดักขำแนวคติบุรณนิยม (Orientalism) ที่มองจีนว่า ป่าเถื่อน ล้าหลัง กดขี่ ไร้เหตุผล ตรงข้ามกับประเทศที่มีอารยธรรมอย่างชาติตะวันตก อย่างไรก็ตาม พื้นที่ของการผลิตงานเขียนในบริบทการข้ามวัฒนธรรมเป็นเสมือนพื้นที่ เชื่อมต่อการสิ้นสุดและการเริ่มต้นในขณะเดียวกัน จึงเป็นทั้งพื้นที่ “อันตราย” (dangers) และ สร้าง “โอกาส” (possibilities)¹⁵ ขณะที่ Shu-Mei Shih เน้นถึง “อันตราย” ที่เกิดขึ้นจากการผลิตงาน เขียนภายใต้บริบทของการข้ามวัฒนธรรม สิ่งสำคัญที่ไม่ควรมองข้ามคือ การข้ามวัฒนธรรมถือเป็น “โอกาส” ที่เอื้อให้หมิ่นนำเสนอเรื่องราวที่ไม่อาจบอกเล่าได้ในสังคมจีนและนำไปสู่การอ่าน ทบทวนความหมายของการปฏิบัติวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่ถูกกดทับในอดีตที่ผ่านมา

ใน *เซเชียนซีแดง* ความทรงจำส่วนบุคคลไม่ได้แยกออกจากประวัติศาสตร์ การรื้อฟื้น ความทรงจำส่วนบุคคลของหมิ่น นำไปสู่การอ่านทบทวนประวัติศาสตร์ในช่วงการปฏิวัติ วัฒนธรรมซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้เขียน¹⁶ หมิ่นเขียนอัตชีวประวัติเพื่อบอกเล่าเรื่องราวชีวิต ของเธอในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม งานของหมิ่น จึงให้ภาพของอดีตจากมุมมองของปัจเจกที่เป็น สตรีสามัญชน ผ่านผู้เล่าเรื่องที่เป็นสรรพนามบุรุษที่หนึ่ง การคัดสรรรูปแบบการเขียนมีนัยยะ สำคัญทางการเมือง ในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม พื้นที่ส่วนตัวถูกกดทับภายใต้อุดมการณ์ของพรรค คอมมิวนิสต์ที่ต้องการให้ทุกคนเสียสละเพื่อส่วนรวม เรือนร่าง ความเป็นหญิง อารมณ์ความรู้สึก จึงเป็นสิ่งที่รัฐเข้ามาตรวจตราควบคุมอย่างเข้มงวด และต้องการขจัดออกไปจากพื้นที่สาธารณะ คำ สอนของเหมาจึงมุ่งเน้นไปที่การขัดเกลาคิดใจและสร้างจิตสำนึกขึ้นใหม่เพื่อรับใช้อุดมการณ์เพียง อย่างเดียว โดยไม่นำเรื่องส่วนตัว อารมณ์ความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้อง การปฏิเสธพื้นที่ส่วนตัวดังกล่าว มีผลให้ประสบการณ์ส่วนบุคคลถูกลดทอนไม่ถูกให้ค่าหรือความสำคัญทั้งโดยปัจเจกและสังคม ดังนั้น จึงเป็นการยากที่บุคคลจะแสดงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของตนให้สังคมรับรู้ได้ ในเรื่อง *เซเชียนซีแดง* หมิ่นรื้อฟื้นพื้นที่ส่วนตัวผ่านงานเขียนที่บอกเล่าประสบการณ์ส่วนบุคคล การ แสดงออกของตัวตน ความเป็นหญิง และอารมณ์ความรู้สึก ได้อย่างเปิดเผยเป็นสิ่งสำคัญสำหรับ

¹⁵ อ่านเพิ่มเติมใน Homi Bhabha ใน *The Locations of Culture* (New York: Routledge, 1994).

¹⁶ นักวิชาการหลายท่านเรียกงานเขียนในกลุ่มนี้ว่าวรรณกรรมบาดแผลหรือ “scar literature” ดูเพิ่มเติมใน Fen Jicai, *Ten Years of Madness* San Francisco : China Books & Periodicals, Inc., 1996) และ Grasso, June, Jay Corrin and Michael Kort. *Modernization and Revolution in China* (New York: M.E.Sharpe, 2004).

มีนในการปลดปล่อยตนเองจากการครอบงำของอุดมการณ์และเป็นจุดเริ่มต้นของการเขียนาบาดแผลในจิตใจของผู้เขียนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการปฏิวัติวัฒนธรรม¹⁷

อะเซเลียตีแดง ไม่เป็นเพียงบันทึกความทรงจำส่วนบุคคลเท่านั้น หากยังเป็นการนำเสนอภาพของอดีตในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมที่มาจากมุมมองของปัจเจก Michel de Certeau ซึ่งให้เห็นว่าเมื่อสังคมตะวันตกเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ การจดบันทึกเรื่องราวในอดีตถูกสถาปนาขึ้นเป็น “ศาสตร์” และความเป็น “ศาสตร์” ของประวัติศาสตร์นี้เองที่ทำให้การนำเสนออดีตตกเป็นภาระหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์เพียงผู้เดียว อำนาจของนักประวัติศาสตร์ในการเขียนถึงอดีต พุดแทนคนตาย มาจากการวิธีการเขียนประวัติศาสตร์ที่แยกอดีตออกจากปัจจุบัน แยกวาทกรรมออกจากเรื่องจริง

Modern Western history essentially begins with differentiation between the present and the past. ... This rupture also organizes the content of history within the relations between labor and nature; and finally, as its third form, it ubiquitously takes for granted a rift between discourse and the body (the social body). It forces the silent body to speak. It assumes a gap to exist between the silent opacity of the “reality” that it seeks to express and the place where it produces its own speech, protected by the distance established between itself and its object (Gegan-stand). The violence of the body reaches the written page only through absence, through the intermediary of documents that the historian has been able to see on the sands from which a presence has since been washed away, and through a murmur that lets us hear—but from afar—the unknown immensity that seduces and menaces our knowledge. (3)

ข้อสังเกตข้างต้นของ de Certeau สอดคล้องกับการเขียนประวัติศาสตร์ในสังคมจีน รวมถึงการนำเสนอเหตุการณ์ในยุคปฏิวัติวัฒนธรรมที่มักเน้นไปที่เรื่องราวของรัฐบาล มวลชน และความกล้าหาญ แสดงให้เห็นการตอกย้ำซึ่งกันและกันระหว่างอุดมการณ์ชาตินิยมกับความเป็นชาย เรื่องราวของปัจเจกบุคคลที่เป็นสามัญชนและเป็นผู้หญิงจึงเป็นเรื่องที่เล่าไม่ได้ในประวัติศาสตร์กระแสหลัก เรื่องราวของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่หมิ่นนำเสนอถูกเขียนขึ้นจากความปรารถนา (desire)¹⁸ จึงเป็น

¹⁷ M.C. Dillion กล่าวว่า “If we are ready to exorcise not the demon in the flesh but the demonization of the flesh—then perhaps we are ready to embrace the flesh that makes words rather than merely incarnates a world already spoken.” (20) ดู *Philosophy and Desire*, Hugh J. Silverman, ed. (New York and London: Routledge, 2000).

¹⁸ “บันทึกประวัติศาสตร์จีนขุด สะเทือนใจ อิโวลึก” *Sunday Times*

ประวัติศาสตร์ที่มีเลือดเนื้อ มีจิตวิญญาณ เผยให้เห็นตัวตน อารมณ์ความรู้สึก ความปรารถนาของผู้หญิงในฐานะปัจเจกบุคคล งานชิ้นนี้จึงเต็มไปด้วยเรื่องราวเกี่ยวกับ “อารมณ์ต้องห้าม” หลากหลายรูปแบบ เช่น การลักลอบมีความสัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิง ระหว่างหญิงกับหญิง หรือการมีเพศสัมพันธ์กันอย่างลับๆ ในพื้นที่สาธารณะ เช่น โรงอาบน้ำ และ สวนสาธารณะ ภาพของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่หมิ่นน้าเสนอในงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติ จึงต่างจากภาพที่ปรากฏในงานเขียนทางประวัติศาสตร์ของนักวิชาการ Liyan Qin กล่าวถึงงานเขียนที่มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับการปฏิวัติวัฒนธรรมว่าแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ Qin เรียกงานเขียนประเภทแรกว่า “the sublime” ซึ่งยกย่องอุดมคติ เช่น ความกล้าหาญ (heroism) ขณะที่งานประเภทที่สองเรียกว่า “the profane” ซึ่งมีลักษณะตรงข้ามกับประเภทแรก เนื่องจากนำเสนอเรื่องต้องห้ามในสมัยการปฏิวัติวัฒนธรรม เช่น การลักลอบมีความสัมพันธ์ฉันท์คู่สาว เป็นต้น¹⁹ ใน *อะเซเลียสแดง* หมิ่นแสดงให้เห็นว่าสังคมจีนสมัยการปฏิวัติวัฒนธรรมไม่เป็นเพียงพื้นที่ที่กดทับความปรารถนาซึ่งถือเป็น “อารมณ์ต้องห้าม” หากการกดทับหรือปิดกั้นได้นำไปสู่การกระตุ้นความปรารถนาให้เกิดขึ้นในขณะเดียวกัน

การทบทวนอดีตของหมิ่นนำไปสู่การรื้อสร้างความหมายใหม่ให้แก่อัตลักษณ์ของสตรีที่มีส่วนร่วมในการปฏิวัติวัฒนธรรมอีกด้วย หมิ่นแสดงให้เห็นว่าเรื่องส่วนตัวไม่ได้แยกออกจากการเมือง การทบทวนอัตลักษณ์ของผู้หญิงในฐานะปัจเจกของหมิ่นเกิดขึ้นในบริบทของการรื้อสร้างความหมายใหม่ของการปฏิวัติวัฒนธรรมจีน ในการนำเสนออดีตโดยเปิดพื้นที่ให้กับความปรารถนา หมิ่นแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงไม่เป็นเพียง “เหยื่อ” ของการกดขี่จากระบอบคอมมิวนิสต์เท่านั้น เธอนำเสนอภาพของผู้หญิงในฐานะปัจเจกบุคคลที่มีอารมณ์ ความรู้สึก และความปรารถนา ผ่านการบรรยายชีวิตประจำวันของผู้หญิงซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทของความปรารถนา (desire) ในการตอบโต้กับการกดขี่ของอำนาจรัฐ ใน “Uses of the Erotic” Audre Lorde กระตุ้นให้ผู้หญิงหันมาให้ความสำคัญแก่ความปรารถนาและกามารมณ์ โดยเชื่อมโยงสิ่งนี้กับการแสดงออกของตัวตนและอำนาจของสตรีเพศ

The very word *erotic* comes from the Greek word *eros*, the personification of love in all its aspects—born of Chaos, and personifying creative power and harmony. When I speak of the erotic, then, I speak of it as an assertion of life force of women; of that creative

¹⁹ Qin พูดถึงงานเขียนประเภทหลังนี้ว่า “No longer allowed to indulge in grand narratives about such topics as the nation, the people, or epic history, writers began to truly turn against the Cultural Revolution and the whitewashing of its history.” ดูใน “The Sublime and the Profane: A Comparative Analysis of Two Fictional Narratives about Sent-down Youth.” *The Chinese Cultural Revolution as History* (Stanford, California: Stanford University Press, 2006), p. 265.

energy empowered, the knowledge and use of which we are now reclaiming in our language, our history, our dancing, our loving, our work, our lives.²⁰

เช่นเดียวกันกับ Lorde ใน *อะเซเลียสีแดง* หมินแสดงให้เห็นว่าความปรารถนาไม่เป็นที่ไร้สาระ หากเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของปัจเจก และยืนยันถึงความเป็นมนุษย์ที่มีอารมณ์ความรู้สึก และจิตวิญญาณ จึงเป็นเครื่องมือที่ปัจเจกใช้เพื่อตอบโต้ แฉงขึ้น ต่ออำนาจรัฐที่พยายามลดทอนความเป็นมนุษย์ของปัจเจกจนทำให้บุคคลกลายเป็นเพียง “เฟื่อง” ตัวหนึ่งที่ขับเคลื่อนอุดมการณ์ของรัฐ นอกจากนี้ ความปรารถนายังเป็นพลังในการสร้างสรรค์และเป็นสิ่งสำคัญของการเคลื่อนไหวในประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมการเมืองใดๆ ล้วนมีรากฐานมาจากความรักและความปรารถนาของมนุษย์ ดังนั้น ความพยายามของรัฐในการกดทับและปิดกั้นความปรารถนาส่วนบุคคลย่อมส่งผลเสียต่อการเมืองและนำไปสู่ความเสื่อมสรีรภาพในอุดมการณ์ของรัฐในที่สุด

ในเมืองเซียงไฮ้: ครอบครัว อุดมการณ์ และความรัก

ส่วนแรกของ *อะเซเลียสีแดง* เป็นการย้อนรำลึกถึงชีวิตในวัยเยาว์ของหมินช่วงที่เมืองเซียงไฮ้ หมินแสดงให้เห็นถึงระบอบคอมมิวนิสต์ที่ไม่ให้ความสำคัญและต้องการลดทอนพื้นที่ส่วนตัวผ่านการบรรยายภาพของครอบครัว พื้นที่สำหรับอยู่อาศัยถูกจัดแบ่งให้หลายครอบครัวได้อาศัยอยู่ร่วมกัน ครอบครัวของหมินอาศัยอยู่ชั้นบนร่วมกับอีกสองครอบครัวที่อาศัยอยู่ชั้นล่าง การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างครอบครัวของเธอกับเพื่อนบ้านเกิดจากเพื่อนบ้านที่อยู่ชั้นล่างมองว่าครอบครัวของเธอว่ามีพื้นที่ใช้สอยมากกว่าครอบครัวอื่น จึงไม่สอดคล้องกับอุดมการณ์ของเหมาที่สนับสนุนความยุติธรรม ทั้งยังกล่าวหาครอบครัวของเธอว่าเป็นพวกปัญญาชนที่คอยกีดกันแก่งแย่งชั้นใช้แรงงาน ครอบครัวของเธอจึงถูกบีบบังคับให้ย้ายไปอยู่ในย่านอื่นของเมืองเซียงไฮ้ ที่อยู่ใหม่มีสภาพแออัดและไม่มีความเป็นส่วนตัว “บ้านใหม่ของเราเป็นอพาร์ทเมนต์สองห้อง ชั้นที่เราอยู่มีสามครอบครัว ทั้งสามครอบครัวใช้ห้องน้ำร่วมกัน” (23) อุดมการณ์ของเหมาให้ความสำคัญแก่งานและเทิดทูนผู้ใช้แรงงาน พ่อและแม่ของหมินซึ่งเป็นชนชั้นปัญญาชนถูกบังคับให้ทำงานใช้แรงงาน ทั้งคู่ต้องทำงานอย่างหนักจนไม่มีเวลาดูแลครอบครัว ในฐานะพี่สาวคนโต หมินต้องทำหน้าที่ดูแลบ้านและเลี้ยงน้องของเธออีกสามคน เธอรวมทั้งเด็กคนอื่นในละแวกบ้านจึงไม่มีโอกาสใช้ชีวิตวัยเด็ก เพราะต้องรับผิดชอบครอบครัวแทนพ่อแม่ของคนที่ยออกไปทำงานนอกบ้าน อุดมการณ์ของรัฐที่ต้องการให้ปัจเจกอุทิศตนให้กับงาน ส่งผลให้สมาชิกในครอบครัวไม่มีโอกาสอยู่กันพร้อมหน้าและใกล้ชิดกัน หมินยังจำเหตุการณ์ที่แม่ของเธอทำงานหนักจนล้มป่วยและต้องพักรักษาตัวอยู่ที่บ้าน

²⁰ Audre Lorde, “Uses of the Erotic: The Erotic as Power,” *Black Feminist Cultural Criticism*, Jacqueline Bobo, ed. (Oxford: Blackwell, 2001), p. 287.

“แม่บอกว่าใจหนึ่งแม่ก็คิดใจที่ไม่สบาย เพราะมันทำให้แม่ได้อยู่กับครอบครัวเสียที” (3:4) แม้ว่าพ่อและแม่จะถูกปฏิบัติอย่างไม่ยุติธรรม เช่น ถูกบังคับให้ย้ายออกจากบ้าน ถูกลดตำแหน่งให้ทำงานใช้แรงงาน แต่ทั้งคู่ไม่เคยปริปากบ่น เพราะเกรงว่า “หากท่านถูกวิพากษ์วิจารณ์เมื่อใด มันจะมีผลกระทบต่ออนาคตของลูกๆ ทุกคน” (27) หมินเรียนรู้จากพ่อและแม่ของเธอว่าคำสั่งของพรรคเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม โดยไม่อาจฝ่าฝืน และผู้ที่ละเมิดมติของพรรคจะถูกวิพากษ์วิจารณ์หรือถูกลงโทษ

หมินถูกปลูกฝังอุดมการณ์ทางการเมืองตั้งแต่วัยเยาว์ เธอเติบโตขึ้นพร้อมกับ “คำสอนของท่านประธานเหมาและจี้วของมาดามเหมาหรือสหายเจียงจิง” (17) โรงเรียนเป็นสถานที่บ่มเพาะอุดมการณ์ของเหมา ห้องเรียนของเธอมีกาของเหมาและผู้นำจีนคนอื่นแขวนเรียงรายอยู่ หมินกล่าวว่า “หนังสือของท่านประธานเหมาคือแบบเรียนในโรงเรียนของเรา” (42) ที่โรงเรียนเธอได้รับการปลูกฝังว่าอเมริกาและประเทศตะวันตกเป็นสังคมแบบทุนนิยมและเป็นปฏิปักษ์ต่อจีน หมินประสบความสำเร็จในโรงเรียนเพราะเธอสามารถเขียนเรียงความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองและกล่าวสุนทรพจน์ได้อย่างมั่นใจ เธอได้รับการคัดเลือกให้เป็นหัวหน้ากลุ่มเรดการ์ดประจำโรงเรียน ความกล้าหาญถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของเรดการ์ด “ในช่วงปีเหล่านั้น การเรียนเพื่อที่จะเป็นนักปฏิวัติเป็นทุกสิ่งทุกอย่างของพวกเรา พวกเรดการ์ดสอนให้เรารู้ถึงการทำลายและความจงรักภักดี พวกเขาระเบิดตึกเพื่อแสดงความจงรักภักดีต่อท่านประธานเหมา” (26) เรดการ์ดต้องขจัดความกลัว ไม่แสดงความอ่อนแอ และอุทิศตนให้กับเหมาแม้ด้วยดาบก็ยอม

ในฐานะเรดการ์ด หมินพิสูจน์ความกล้าของเธอเป็นครั้งแรกเมื่อเธอต้องฆ่า “เจ้าหนวดเบิ้ม” ซึ่งเป็นชื่อของไก่และเป็นสัตว์เลี้ยงของเธอ เพื่อทำตามมติของพรรคที่ห้ามเลี้ยงสัตว์ภายในบ้าน ในตอนที่เธอตัดสินใจฆ่าสัตว์เลี้ยงหมินให้เหตุผลว่า “มันเป็นแค่ไก่ เป็นแค่สัตว์เลี้ยงหนึ่งเท่านั้นเท่านั้น และมันเป็นศัตรูต่อสุขภาพของมวลชน” (39) หมิน ต้องปฏิเสธความรักความผูกพันต่อสัตว์เลี้ยงเพื่อทำตามคำสั่งของพรรค เธอจึงมอง “เจ้าหนวดเบิ้ม” ว่าเป็นเพียง “ไก่” มิใช่สัตว์เลี้ยงของเธออีกต่อไป อีกเหตุการณ์หนึ่งที่ทดสอบความกล้าหาญของหมินคือ การเป็นผู้นำในการกล่าวประณามครูของเธอ “โบ ไม้ถู โบ ไม้ร่วง” เป็นครูที่อุทิศตนและเสียสละเพื่อศิษย์ เธอชื่นชมในตัวหมินและคอยสนับสนุนหมินมาตลอด เธอจึงไม่เชื่อว่าครูของเธอเป็น “สายลับของจักรวรรดินิยม” ตามที่เลขาเซนกล่าวหา แต่ท้ายที่สุดเพื่อพิสูจน์ว่าเธอเป็น “นักปฏิวัติที่แท้จริง” หมินต้องทำตามทีเลขาเซนร้องขอ การกระทำในครั้งนี้ทำให้เธอสูญเสียผู้ที่รักและหวังดีกับเธอไปชั่วชีวิต “ฉันไม่เคยรู้สึกถึงคุณค่าของสายคานี้ [ที่เคยมองเธอด้วย ความปรานี ความเอ็นดู ความปลื้มปิติ ความรักและความสงสาร] ว่ามันมีค่าแก่ฉันมากเพียงไร จนกระทั่งฉันสูญเสียมันไปในที่ประชุมในวันนั้น...” (53) ต่อมาครูใหญ่ของเธอเกลี้ยกล่อมให้เธอออกไปทำงานใช้แรงงานในชนบทและชี้แจงว่าการออกไป

ชนบทเป็นนโยบายของพรรคที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม หมินมองว่าการออกไปทำงานครั้งนี้เป็นสิ่งพิสูจน์ความกล้าของเธอ “ในที่สุดชื่อของฉันก็ปรากฏอยู่ในรายนามชาวแควงผู้กล้าหาญ ฉันได้รับมอบหมายให้ไปอยู่ที่ฟาร์มเพลิงแดง...และถูกส่งให้ไปแจ้งย้ายถิ่นฐานออกจากเซียงไฮ้” (59) นโยบายของรัฐที่บังคับให้คนหนุ่มสาวออกไปทำงานในชนบททำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวถูกลดทอนลงยิ่งขึ้น เมื่อหมินต้องจากบ้านไปยังชนบท สายสัมพันธ์ระหว่างเธอกับครอบครัวดูเหมือนจะจบลงนับตั้งแต่วันที่เธอจากมา “ภาพของพ่อแม่และน้องๆ ทุกคนที่ยืนอยู่ข้างหน้าฉันดูราวกับภาพถ่ายที่ไร้ชีวิต มันเป็นภาพที่น่าเศร้า ภาพที่บอกว่าจากนี้ไปจะไม่มีการเหมือนเดิมอีก ภาพที่ไม่มีฉันรวมอยู่ด้วย” (64) ในส่วนนี้ หมินแสดงให้เห็นว่าอุดมการณ์ของเหมาที่บีบบังคับให้เธอรับเอาค่านิยมของความเป็นชายคือ ความกล้าหาญและเสียสละ ซึ่งทำให้หมินต้องปฏิเสธความรัก ความผูกพัน ซึ่งถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัวให้หมดสิ้นไป

แม้ว่าการนำเสนอเรื่องราวชีวิตของหมินในส่วนแรกสื่อให้เห็นถึงความปรารถนาส่วนบุคคล แต่สิ่งนี้ได้ถูกกดทับด้วยคำสอนของเหมาและปรากฏให้เห็นในระดับของจิตใต้สำนึก (unconscious) อุดมการณ์ของเหมาที่ หมินเทิดทูนสอดคล้องกับความปรารถนาของหมินในวัยเด็กที่ต้องการเป็นผู้กล้า “ฉันรู้ว่าฉันจะต้องไม่แสดงความกลัวออกมา เพราะฉันจะต้องเป็นตัวอย่างให้แก่พวกเด็กๆ ฉันจะต้องทำให้พวกเขาได้รับความหมายของคำว่า ‘กล้าหาญ’” (19) นอกจากนี้ การที่หมินได้รับคัดเลือกเป็นหัวหน้าเรดการ์ดยังนำความภาคภูมิใจให้แก่เธอและครอบครัว เพราะแม่ของเธอเคยถูกโจมตีว่าไม่เคารพต่อท่านประธานเหมา ขณะที่เธอและน้องๆ ถูกกลั่นแกล้งและล้อเลียนจากเด็กๆ ในละแวกบ้าน แม้ว่าการเชิดชูอุดมการณ์ของเหมาแสดงให้เห็นความปรารถนาส่วนบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เรื่องส่วนตัวเหล่านี้ไม่ได้ถูกนำเชื่อมโยงกับการเมือง ขณะเดียวกันการเมืองเข้ามาแทรกแซงในทุกๆ เรื่อง แม้กระทั่งการฆ่าสัตว์เลื้อยคลานยังเป็นสิ่งที่พิสูจน์ความจงรักภักดีต่อผู้นำ คำสอนของเหมายังถูกนำมากล่าวอ้างเพื่อสยบหรือกดทับอารมณ์ความรู้สึกส่วนตัว เลขาเซนใช้คำพูดเพื่อเกลี้ยกล่อมให้หมินประนามครูของตนเองโดยอ้างคำขวัญของเหมาที่ว่า “การปฏิวัติไม่ใช่งานเลื่อง ไม่ใช่การวาดภาพสวยๆ หรือการปักผ้า มันไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ‘การปฏิวัติคือการที่ชนชั้นหนึ่งจะถูกฮือขึ้น เพื่อโค่นล้มอีกชนชั้นหนึ่งด้วยกำลังอันรุนแรง’” (46) คำพูดของเหมา มีนัยยะของการกดขี่ทางเพศแฝงอยู่ ความอ่อนแอเชิงสรีรภาพเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นหญิง การปฏิวัติจะประสบความสำเร็จได้ต่อเมื่อเรดการ์ดขจัดความเป็นหญิงของตนและแสดงความกล้าหาญให้ปรากฏ และในขณะที่หมินรู้สึกเลียดสนกับการกล่าวประนามครูของตนเอง สิ่งที่น่าทึ่งถึงเพื่อสยบอารมณ์ดังกล่าวคือคำสอนของเหมาในเรื่องชวากับงูเห่า “เราจะต้องจัดการกับศัตรูของเราด้วยความโหดเหี้ยม ปราศจากเมตตา” (54) คำสอนของเหมาย้ำเตือนว่าอุดมการณ์สำคัญกว่าความรักต่อเพื่อนมนุษย์ ดังนั้น ความรุนแรงต่อผู้อื่นที่กระทำในนามของพรรคถือเป็นสิ่งที่ชอบธรรม และเมื่อหมินตระหนักว่าเธอต้องจากบ้านไปยังสถานที่ที่เธอไม่รู้จักเพียงลำพัง เธอมีความรู้สึกราวกับว่าเธอเป็น

“ไข่ฟองหนึ่งที่วางหยาอยู่บนเนินโดยไม่มีอะไรปกป้อง ฉันอาจเกิดใหม่อย่างแท้จริง...หรืออาจจะแตกกระจายได้ฝ่าเท้าของสิ่งที่ฉันไม่รู้จัก...ไม่มีใครรู้” (59) หมินขจัดความกลัวและวิตกกังวลโดยยึดคำสอนของเหมาเป็นเครื่องชี้นำ “ในวินาทีนั้นฉันรู้สึกว่าการร้องเพลงดูเหมือนจะเป็นทางออกที่ดีที่สุด ‘ฉันจะไปทุกแห่งหน’ นิ้วของท่านประธานเหมาชี้’ มันเป็นเพลงเก่าแก่ที่ฉันแสนจะคุ้นเคย” (59) จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าคำสอนของเหมาแบ่งแยกอุดมการณ์ทางการเมืองและพื้นที่ส่วนตัวออกจากกัน ประสพการณ์ส่วนบุคคลเป็นสิ่งที่อยู่นอกเหนืออุดมการณ์ของพรรค จึงไม่อาจแสดงออกมาได้ในที่สาธารณะ ในสภาวะการณ์เช่นนี้ อารมณ์ ความรู้สึก และความต้องการส่วนบุคคลจึงถูกปิดกั้น พรรคคอมมิวนิสต์เรียกร้องให้บุคคลแสดงความจงรักภักดีต่อผู้นำเท่านั้น แม้ว่า การกระทำดังกล่าวจะหมายถึงการปฏิเสธความรักความผูกพันที่มีต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์เลี้ยง หรือ แม้แต่การปฏิเสธความเป็นปัจเจกบุคคลของตนเองก็ตาม

ในฟาร์มเพลิงแดง: อุดมการณ์กับความเป็นจริง

หมินถูกส่งตัวไปทำงานใช้แรงงานในฟาร์มเพลิงแดง สถานที่แห่งนี้มีลักษณะเหมือนค่ายทหาร ที่นั่นเธอได้พบกับผู้บัญชาค่ายคือ หยาง ซึ่งมีบุคลิกลักษณะเหมือนกับผู้ชาย “ผู้บัญชาการที่ว่ามีร่างสูงใหญ่ แข็งแรง เดินก้าวเท้าอย่างผู้มีอำนาจ เธอสวมเครื่องแบบทหารกองทัพปลดแอก สีซิดเกือบขาว ที่เอวมีเข็มขัดใหญ่กว้างสามนิ้วคาด ผมผูกเป็นเปียสั้นๆ สองเปีย หน้าตาของเธอดูเหมือน...ผู้ชนะ” (66) หยางยึดมั่นในอุดมการณ์ของพรรคและขอให้ผู้มาใหม่ทุกคน “ออกจากโลกใบเล็กๆ ที่หมกมุ่นอยู่กับเรื่องของตัวเอง มาเป็นส่วนหนึ่งของแผนการอันยิ่งใหญ่ พวกเรากำลังอยู่ในก้าวแรกของการเดินทางอันยาวไกล” (67) แม้แต่ชื่อของผู้บัญชาการยังสะท้อนอุดมการณ์ของพรรค “ฉันชื่อหยาง เซิง หยางที่แปลว่าวินัย และเซิงที่แปลว่าชัยชนะ” (67) หยางเป็นผลผลิตของอุดมการณ์ทางการเมืองที่ต้องการให้ปัจเจกละทิ้งตัวตนและเข้าร่วมการปฏิวัติ สำหรับผู้หญิง สิ่งนี้หมายถึงการละทิ้งความเป็นหญิงของตนเองและแสดงออกถึงความเป็นชาย เนื่องจากพรรคคอมมิวนิสต์ต้องการกำจัดพื้นที่ส่วนตัวให้หมดไป รัฐจึงเข้ามาควบคุมร่างกายและความปรารถนาส่วนบุคคล²¹ ภายในค่ายมีการจัดพื้นที่แบ่งแยกระหว่างชายและหญิง บรรดาสมาชิกถูกจัดให้อาศัยอยู่รวมกัน “ฉันมีเพื่อนร่วมห้องอีก 7 คน ความเป็นส่วนตัวของแต่ละคนคือ พื้นที่ภายในมุ้งของตัวเอง” (68) นอกจากนี้ สมาชิกทุกคนถูกฝึกให้อุทิศตนเพื่องานหนักและทำตามกฎวินัยอย่างเคร่งครัด

²¹ อำนาจที่ปรากฏในงานของ อันธิ ฌ็อง เป็นอำนาจที่ฟูโก ได้พูดถึงไว้ กล่าวคือ อำนาจแสดงออกผ่านการควบคุมพฤติกรรมของบุคคล อำนาจคือการมีอยู่หรือดำรงอยู่ของปัจเจกบุคคลเพื่อการแสดงออกของอำนาจนั้น การมีอยู่หรือดำรงอยู่ของบุคคลทำให้อำนาจส่วนตนของเขามันออกมาได้ ฉะนั้นถึงสำคัญประการหนึ่งสำคัญการสำแดงของอำนาจคือ การมีอยู่หรือดำรงอยู่ของตัวบุคคล อำนาจที่สำแดงออกผ่านทางตัวบุคคลนั้นเป็นอำนาจที่มุ่งกำจัดทำลายความเป็นปัจเจกชนของบุคคล พยายามกำจัดหรือลดทอนลักษณะเฉพาะของปัจเจกบุคคล และสร้างบุคคลให้เป็นพื้นที่เดียวกัน ดูรายละเอียดใน Michel Foucault, *Discipline and Punish: The Birth of the Prison* (New York: Vintage, 1979).

มรคณ้อยเป็นสมาชิกภายในค่ายที่กล้าแสดงค่าหรือความเป็นปัจเจกของเธอออกมา ขณะที่สมาชิกภายในฟาร์มต่างอุทิศตนให้กับงานหนัก ไม่ใส่ใจกับรูปลักษณ์ภายนอกของตนเอง “เรามีความเชื่อว่าคอมมิวนิสต์ที่แท้จริงจะต้องไม่ใส่ใจกับหน้าตา ความงามของจิตใจต่างหากเป็นสิ่งสำคัญ” (71) มรคณ้อยแสดงให้เห็นว่าเธอเป็นคนที่รักสวยรักงาม “มรคณ้อยไม่กลัวใคร เธอไม่กลัวที่จะแต่งตัว ไม่กลัวที่จะประดับประดาผมเปียของเธอด้วยเชือกสีต่างๆ” (71) เธอยัง “กล้าที่จะตัดแปลงเสื้อผ้าที่เราบริจาคให้ดูดีขึ้น กล้าที่จะเก็บเอาเสื้อเชิ้ตของเธอให้เข้ารูป กล้าที่จะละกางเกงออกเย็บใหม่ เพื่อให้มันดูยาวขึ้น” (72) มรคณ้อยยังให้เวลากับการดูแลทำความสะอาดร่างกายของเธออย่างประณีตบรรจง “ไม่ว่าจะเหนื่อยแค่ไหน มรคณ้อยก็ยอมเดินสี่สิบห้าไมล์ไปหาบน้ำร้อนกลับมาล้างเนื้อล้างตัวเสมอ เธอจะค่อยๆ นั่งและเหยียดพิเศษ โคลนออกจากนิ้วอย่างอดทนและมีความสุข” (72) พฤติกรรมของมรคณ้อยเตือนให้หมิ่นตระหนักถึงเรือนร่างและความ เป็นสตรีเพศที่ถูกกำจัดออกไปเพื่อทำตามอุดมการณ์ของรัฐ

ท่ามกลางอากาศร้อนอบอ้าวในเดือนมิถุนายน มรคณ้อยจะกล้าออกไปทำงานโดยไม่สวมเสื้อชั้นใน ฉันรู้สึกเกลียดเสื้อในของตัวเองขึ้นมาอย่างช่วยไม่ได้ ขณะที่มองเธอเดินออก กระเพื่อมขึ้นๆ ลงๆ มาที่ฉัน มรคณ้อยทำให้ฉันรู้สึกเหมือนดอกไม้ที่กำลังเหี่ยวแห้ง ที่ยังไม่ได้ผลิบานด้วยซ้ำ (73)

ปฏิกิริยาของหมิ่นที่มีต่อมรคณ้อยคือทั้งคำหยาบและชื่นชม ซึ่งสื่อให้เห็นความขัดแย้งภายในระหว่างกายกับจิต จิตสำนึกความเป็นหญิงเรียกร้องให้เธอทำตามอย่างมรคณ้อย ขณะที่อุดมการณ์กลับบอกเธอว่าความเป็นหญิงเป็นสิ่ง “ไร้สาระ” และ “น่าละอาย” ไม่เพียงแต่หมิ่นเท่านั้นที่รู้สึกขัดแย้งขึ้นในใจ หมิ่นกล่าวถึงปฏิกิริยาของสมาชิกคนอื่นที่มีต่อมรคณ้อย “มรคณ้อยทำให้ฉันหงุดหงิด ทำให้สมาชิกในห้อง ในกลุ่ม และในหน่วยหงุดหงิด เธอรู้ว่าพวกเรามองเธอ และพวกเราก็อึดไม่ได้อย่างจริงๆ ที่จะไม่มองเธอ” (72) นอกจากสร้างความขัดแย้งให้เกิดขึ้นในใจของสมาชิกทุกคนในค่าย ความเป็นหญิงที่แสดงออกมามีของมรคณ้อยยังได้เปลี่ยนบรรยากาศอันน่าหดหู่ แห้งแล้งภายในค่ายให้มีสีสัน มีชีวิตชีวา ราวแฉวนกางเกงในของมรคณ้อยซึ่งเธอปักเป็นรูปดอกไม้ ใบไม้ และนกเล็กๆ ได้เปลี่ยน “ห้องโล่งๆ” ให้กลายเป็น “หอศิลป์” หมิ่นยังเปรียบมรคณ้อยซึ่งกลายเป็นจุดสนใจภายในค่ายว่าเป็น “ดาวประจำเมืองประจำฟาร์มของเราในยามค่ำคืน” (72) ในบรรยากาศของการปิดกั้นความปรารถนาส่วนบุคคลทุกรูปแบบ ความเป็นหญิงที่ปรากฏภายในค่ายจึงไม่อาจมองว่าเป็นเพียงสิ่ง “เหลวไหล” หรือ “ไร้สาระ” หากเป็นภัยคุกคามต่ออุดมการณ์ของพรรค เพราะเป็นสิ่งที่จุดประกายให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้น กับหมิ่นและเพื่อนสมาชิกคนอื่นรวมถึงบรรยากาศภายในค่ายอีกด้วย

นอกจากการแสดงออกของความเป็นหญิงจะเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับอุดมการณ์แล้ว การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาวยังเป็นสิ่งต้องห้าม ดังที่หมินบอกกับผู้อ่านว่า “คอมมิวนิสต์สตรีที่ดีจะต้องสละพลัง สละความสาว สละทุกอย่างเพื่อการปฏิวัติ แม้แต่จะคิดเรื่องผู้ชายก็ทำไม่ได้จนกว่าจะอายุปลายยี่สิบ เวลาซึ่งสมควรแก่การแต่งงาน” (79) การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรจึงเป็นการขบถต่อพรรค เพราะแสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นให้ความสำคัญแก่เรื่องส่วนตัวมาก่อนการเมือง ขณะเดียวกันการควบคุมความปรารถนาทางเพศกระตุ้นให้เรดการ์ดที่กำลังอยู่ในวัยหนุ่มสาวและละทิ้งครอบครัวออกไปใช้แรงงานในชนบทลี้กล่อมมีเพศสัมพันธ์กันเป็นจำนวนมาก²² มรคน้อยเป็นผู้หนึ่งที่ถูกจับได้ว่าแอบมีความสัมพันธ์ฉันทู้สาวกับชายคนรักภายในค่าย เธอถูกบังคับให้สารภาพว่าถูกชายคนรักข่มขืน เป็นผลให้ชายผู้นั้นถูกตัดสินประหารชีวิต มรคน้อยเสียใจกับการกระทำของเธอจนกลายเป็นคนเสียสติและฆ่าตัวตายในที่สุด กรณีของมรคน้อยแสดงให้เห็นความเป็นปัจเจก (ความเป็นหญิงและการมีเพศสัมพันธ์) ที่เป็นภัยคุกคามต่ออุดมการณ์ทางการเมือง พรรคคอมมิวนิสต์ได้ตระหนักถึงภัยคุกคามดังกล่าวจึงต้องลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืนอย่างรุนแรงและเข้มงวด

แม้ฟาร์มเพลิงแดงจะมีกฎวินัยที่เข้มงวดเพื่อขจัดความปรารถนาส่วนบุคคล แต่ระบบที่เข้มงวดกลับเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้เกิดความปรารถนาดังกล่าว ที่ฟาร์มเพลิงแดงหมินพบว่านอกจากเธอแล้ว สมาชิกคนอื่นยังถูกตัดขาดจากครอบครัวเช่นเดียวกัน มรคน้อยได้รับการเลี้ยงดูจากย่า เนื่องจากพ่อและแม่ของเธอเป็นพวกปัญญาชนจึงถูกส่งไปทำงานในชนบทห่างไกล เธอจึงมีโอกาสนำหน้าพ่อและแม่เพียงปีละครั้ง หลู่ซึ่งเป็นรองผู้บัญชาการค่ายเป็นลูกกำพร้า พรรคคอมมิวนิสต์จึงทำหน้าที่แทนครอบครัวและเป็นผู้อุปการะเลี้ยงดูเธอมา การเข้ามาอยู่ร่วมกันภายในฟาร์มทำให้สายสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับครอบครัวที่หลงเหลืออยู่ถูกบั่นทอนลงยิ่งขึ้น นอกจากต้องเผชิญกับความโดดเดี่ยว บรรดาอากาศภายในฟาร์มยังสร้างความตึงเครียดให้แก่สมาชิก ทุกคนถูกจับตามองอยู่ตลอดเวลา ไม่มีความเป็นส่วนตัว สมาชิกทุกคนต้องอุทิศตนให้กับพรรคและทำงานหนักตลอดวันและทุกวัน ไม่มีเวลาใส่ใจกับความงาม สุนทรียะ หรือแม้แต่ตนเอง สมาชิกเหล่านี้จึงมีชีวิตที่โดดเดี่ยว แห้งแล้ง และหดหู่ กลายเป็นเครื่องจักรที่รับใช้อุดมการณ์เพียงอย่างเดียว สภาพเช่นนี้จึง

²² “Undoubtedly, there were instances or locales, such as those cited above, where sent-down youth felt that any expression of romantic or sexual interest between unmarried men and women was prohibited, repressed, or likely to be punished. But there were also many instances in which life on a production brigade or state farm—where tens to hundreds of young men and women in their teens or early twenties lived collectively, away from their families—provided unusually favorable conditions for sexual encounters outside the context of marriage.” Emily Honig, “Socialist Sex: The Cultural Revolution Revisited,” *Modern China* 29, no. 2 (April 2003), p. 158.

นำไปสู่การโหยหาที่พึงทางใจเพื่อหล่อเลี้ยงจิตวิญญาณและกอบกู้ความเป็นมนุษย์ให้กลับคืนมา หมินประทับใจในตัวหางตั้งแต่แรกพบและยึดเอาหางเป็นแบบอย่าง “หางคือวีรสตรีที่มีตัวตนจริงๆ ฉันปรารถนาอยากจะมีตัวเธอ อยากเป็นตัวเธอ ฉันอยากเป็นวีรสตรี” (76) ความปรารถนาในตัวหางทำให้หมินต้องการเลียนแบบหาง หางจึงเป่าแตรบันดาลใจให้หมินต่อสู้กับความโดดเดี่ยวและการงานอันหนักภายในค่าย ไม่เพียงแต่หมินเท่านั้นที่ต้องการที่พึ่งทางจิตใจ คนอื่นในฟาร์มเพลิงแดงก็เช่นกัน กลัวไม้หมกมุ่นอยู่กับการถักนิตติ้งและเลาะออกเพื่อถักใหม่ซ้ำแล้วซ้ำเล่า ขณะที่หางเล่นเครื่องดนตรีคือ เอื้อฮู แม้กระทั่งหลูผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์ของพรรคอย่างเหนียวแน่น ยังมีหัวกะโหลกวีรชนและสุนัขไว้เป็นเพื่อน หลูยังหมั่นดูแลรักษาเท้าของเธอเป็นประจำราวกับสิ่งนั้นเป็น “เพื่อนสนิท” ของเธอ กิจกรรมเหล่านี้ซึ่งถูกมองว่าเป็นสิ่งธรรมดาสามัญหรือเป็นสิ่งที่ไร้สาระกลายมาเป็นรูปแบบหนึ่งของการปลดปล่อยความปรารถนาส่วนบุคคล²³ เนื่องจากชีวิตในฟาร์มแห่งแสงหลู คนเหล่านี้จึงแสวงหาสิ่งหล่อเลี้ยงจิตวิญญาณไม่ให้เหี่ยวเฉา และเนื่องจากกิจกรรมเหล่านี้เกี่ยวข้องกับความสะดวกอ่อน ความงาม ความประณีต จึงช่วยเติมเต็มความเป็นหญิงที่ขาดหายไปให้กับสมาชิกเหล่านี้อีกด้วย

หมินยังแสดงให้เห็นว่าความปรารถนาส่วนบุคคลกลับปรากฏและเจริญงอกงามในพื้นที่ที่มันถูกกดทับ เธอเปรียบเทียบความปรารถนาว่าเป็นเหมือนต้นกก วัชพืชในฟาร์มเพลิงแดงที่สมาชิกพยายามกำจัดเท่าไรก็กำจัดไม่หมด ข้ายังเจริญงอกงาม ต่างจากฝ้ายซึ่งเป็นพืชที่พรรคคอมมิวนิสต์ต้องการปลูกแต่กลับไม่เจริญเติบโต

กก เป็นต้นไม้มันไม่สามารถกำจัดได้อย่างสิ้นซาก พวกมันมีจำนวนมากมายและไม่กลัวน้ำท่วม ทุกครั้งที่ฉันคิดว่าสามารถกำจัดมันได้หมดแล้ว มันจะกลับมาใหม่ (...) พวกมันนั่นแหละที่เป็นชวานาแห่งฟาร์มเพลิงแดงตัวจริง (...) ความรู้สึกกระวนกระวายก็เข้าครอบงำฉันอีกครั้ง เหมือนกับต้นกกที่งอกขึ้นมาอย่างไม่มีปี่มีขลุ่ย มันคือร่างกายของฉันเอง ต้องเป็นร่างกายของฉันแน่ๆ และความสาวก็คือเกดือ ร่างกายและความกระวนกระวายกำลังร่วมมือร่วมใจกันทำงาน มันกรีดร้องอยู่ในตัวฉัน แยกฉันออกเป็นสองส่วน (...) ร่างของฉันกำลังพยายามดิ้นรนออกจากจิตที่ครอบครองมันอยู่ มันกำลังคลุ้มคลั่ง มันกำลังพยายามผลักไสฉันไปยังที่ที่ฉัน ไม่อยากไป ฉันเริ่มเริ่มคิดถึงผู้ชาย... (85)

²³ Michel de Certeau ใน *The Practice of Everyday Life* (Berkeley: University of California Press, 1984) กล่าวว่า “Many everyday practices (talking, reading, moving about, shopping, cooking, etc.) are tactical in character.” (xix) ในบทที่ชื่อ “Walking in the City” de Certeau แสดงให้เห็นว่ากิจวัตรประจำวันเช่น การเดิน เป็นวิถีทางของผู้ไร้อำนาจในการตอบโต้กับการกดขี่ และเกิดขึ้นภายในพื้นที่ที่ผู้มีอำนาจถือครอง ดูเพิ่มเติมในหน้า 91-114.

กกเป็นวัชพืชที่ขึ้นเองตามธรรมชาติและไม่อาจควบคุมหรือกำจัดให้หมดไป ขณะที่ฝ่ายเป็นพืชที่เพาะปลูกและได้รับการบำรุงรักษาแต่กลับไม่เจริญงอกงาม หากเปรียบเทียบเป็นความปรารถนาซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ฝ่ายอาจเปรียบเป็นอุดมการณ์ของพรรค ที่ไม่ว่าจะพยายามปลูกฝังมากเท่าไร ก็ไม่สามารถเอาชนะความปรารถนาซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้ หมินกล่าวคำพูดข้างต้น เมื่อเธอพบว่าเธอกำลังแตกเนื้อสาวและถูกรุมเร้าด้วยความปรารถนาทางเพศ แม้ว่าหมินจะพยายามกำจัดอารมณ์ความปรารถนาของเธอให้หมดไป เธอพบว่าความปรารถนาของเธอกลับปะทุขึ้นมาใหม่ ไม่อาจขจัดให้หมดสิ้นไปได้ ร่างกายที่ถูกความปรารถนาเข้าครอบครองเป็นเรือนร่างที่อยู่นอกกฎเกณฑ์ ไม่อาจบังคับควบคุมด้วยจิตใจที่ได้รับการปลูกฝังด้วยอุดมการณ์ เป็นที่น่าสังเกตว่าความปรารถนาเกิดขึ้นในพื้นที่ที่สิ่งนี้ถือเป็น “อารมณ์ต้องห้าม” และถูกกดทับ เช่นเดียวกับกกที่เติบโตขึ้นและเจริญงอกงามในผืนแผ่นดินเดียวกันกับฝ่าย

ภายหลังจากที่ความปรารถนาเข้าครอบครองร่างกาย เราได้เห็นพัฒนาการของตัวละครที่เปลี่ยนไปจากการเชิดชูอุดมการณ์มาเป็นการเน้นเรื่องของปัจเจก เรือนร่างที่ถูกรุมเร้าด้วยความปรารถนาพยายามหาทางออกจากการควบคุมของรัฐ “ฉันเริ่มเกลียดการอยู่ในมุ้ง มันเจ็บเบงาเกินไป เคี้ยวเนื้อที่นอนเตียง ฉันจะเดินท่องไปตามทางเล็กๆ เข้าไปในดงต้นกก” (108) หลังจากที่พบว่าเธอกำลังแตกเนื้อสาวและมีความต้องการทางเพศไม่ต่างจากมรคน้อย หมินเริ่มรู้สึกผิดที่มีส่วนในการเสียชีวิตของมรคน้อย ในช่วงที่เธอเริ่มตั้งคำถามกับอุดมการณ์ของรัฐ หมินสนิทสนมกับหยางมากขึ้น เธอได้รับคัดเลือกจากหยางให้เป็นหัวหน้ากลุ่มและย้ายมาอยู่ห้องเดียวกับ หยางและผู้นำคนอื่น หมินและหยางยังพบปะพูดคุยเป็นการส่วนตัวในโรงอิฐ ทั้งคู่ต่างบอกเล่าความในใจของตนรวมถึงการพูดคุยกันเรื่องต้องห้ามคือ เรื่อง “ผู้ชาย” หมินพบว่าหยางมีชายคนรักชื่อ เสือดาว และหยางเองก็รู้สึกผิดเช่นกันในสิ่งที่เธอทำกับมรคน้อย หยางมองว่า “ความโง่เขลา” และ “ความอ่อนด้อยโลก” ทำให้เธอตกเป็นเหยื่อของการโฆษณาชวนเชื่อของอุดมการณ์และกลายเป็น “ฆาตกร” ที่เข่นฆ่า “คนบริสุทธิ์” (123-24) ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดของทั้งคู่นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์แบบหญิงรักหญิงภายในมุ้ง ความสัมพันธ์ต้องห้ามเกิดขึ้นจากบรรยากาศทางการเมือง หมินอธิบายว่าที่ค่ายไม่มีผู้ชายอยู่เลย สภาพแวดล้อมภายในค่ายที่ห้ามชายและหญิงจับคู่กัน ทำให้หมินและหยางผลักดันเล่นบทชายหญิงเพื่อปลดปล่อยความปรารถนาแก่กันและกัน “ฉันไม่รู้ตัวเองกำลังเล่นบทอะไรอยู่ เป็นผู้ชายในจินตนาการของเธอหรือตัวฉันเอง...” (156) คำพูดของหมินที่ว่าที่ค่ายไม่มีผู้ชายอยู่เลยแสดงให้เห็นว่าค่ายเป็นทั้งสถานที่กดทับและผลิตความปรารถนาส่วนบุคคลในขณะเดียวกัน ไม่ว่าการเมืองจะพยายามเข้ามาควบคุมชีวิตส่วนตัวสักเพียงใด ก็ไม่สามารถจัดการกับความปรารถนาได้ ดังปรากฏได้ชัดในฉากนี้ที่อุดมการณ์ทางการเมืองถูกแทนที่ด้วยกามารมณ์

เมื่อศรัทธาต่ออุดมการณ์ของพรรคได้หมดลง ทั้งหมิ่นและหยางเริ่มไม่พอใจกับสภาพความเป็นอยู่ของตนในค่าย ทั้งคู่มองว่าชีวิตในค่ายเป็นสิ่งที่ว่างเปล่า ไร้ความหมาย และยังมองว่าค่ายแห่งนี้ไม่ต่างจาก “คุก” แต่ทั้งคู่ตกอยู่ในสภาพจนตรอกไม่สามารถออกจากที่คุมขังนี้ได้ “เราจะหนีไปที่ไหน? ใช้อย่างไร ในเมื่อข้างบนก็มีตาข่ายและข้างล่างและข้างล่างก็มีกับดักอยู่ ถ้าเราหนี เราก็ตาย ประธานเหมาและพรรคคอมมิวนิสต์ได้ขีดเส้นชีวิตให้เราแล้ว ไม่ว่าอย่างไรเราก็ต้องเดินต่อไป” (150) เป็นครั้งแรกที่ทั้งสองได้ตระหนักว่าชีวิตของตนถูกกำหนดไว้แล้ว โดยพรรค พวกตนไม่มีสิทธิใดๆ แม้แต่สิทธิในร่างกายของตนเอง ทุกคนที่นี้เป็น “เพียงแค่ ‘เฟื่อง’ ตัวหนึ่งในเครื่องจักรแห่งการปฏิวัติ” (161) การถูกควบคุมและจับตามองตลอดเวลาราวกับเป็นนักโทษสร้างความตึงเครียดให้สมาชิกทุกคนในค่าย จนเกิดการทะเลาะเบาะแว้งอย่างเนืองๆ ไม่มีใครไว้ใจกัน และกัน ทุกคนต่างระแวงสงสัยว่าตนถูกจับจ้องจากคนใกล้ชิด “ฟาร์มเพลิงแดงจริงๆ แล้วก็คือ ค่ายกักกันคนบ้าดีๆ นั่นแหละ” (164) ภายใต้อาณัติการณ์เช่นนี้หมิ่นและหยางแสวงหาทางออกด้วยการลักลอบทำสิ่งที่ฝ่าฝืนกฎ เช่น แอบพบปะกันในโรงอิฐ ลักลอบส่งจดหมายให้เสือดาว แอบมีเพศสัมพันธ์กันในมุ้ง รวมไปถึงการลักขโมยพืชไร่ หมิ่นและหยางเป็นเรดการ์ดและควรทำหน้าที่รักษากฎ แต่ทั้งคู่กลับฝ่าฝืนกฎเสียเอง แสดงให้เห็นการเสื่อมศรัทธาที่มีต่ออุดมการณ์คอมมิวนิสต์ อย่างไรก็ตามทั้งคู่ตระหนักดีว่าตนถูกจับจ้องอยู่ทุกฝีก้าวโดยหลู รองผู้บัญชาการผู้ยึดมั่นในอุดมการณ์ของเหมา ทั้งสองจึงอาศัยวิธีการเสแสร้ง ปิดบัง อำพราง เพื่อหลบเลี่ยงการตรวจสอบของหลู “หยางและฉันไม่เคยแสดงความสนิทสนมเลื่อมล่อออกมาต่อหน้าผู้อื่น (....) เราเริ่มคุ้นเคยกับการส่งสัญญาณด้วยสายตาให้กันและกัน ทุกๆ สองสามวัน เราจะต่างคนต่างเดินไปพบกันที่โรงอิฐ หยางจะทำเป็นว่าไปตรวจงาน ส่วนฉันจะแกล้งถือหนังสือเล่มที่หนาที่สุดของท่านประธานเหมา พร้อมสมุดโน้ต ทำเป็นว่าไปหาที่เงียบๆ ศึกษาคำสอนของท่าน” (123) วิธีการที่ทั้งสองใช้สอดคล้องกับสิ่งที่ Michel de Certeau เรียกว่า กลวิธี (tactic) ซึ่งเป็นวิถีทางของผู้มีอำนาจน้อยในการตอบโต้กับอำนาจการกดขี่โดยอาศัยจังหวะเวลา การฉวยโอกาส แทนการเข้ายึดครองพื้นที่ของฝ่ายตรงข้ามอย่างเปิดเผย

The place of a tactic belongs to the other. A tactic insinuates itself into the other's place, fragmentarily, without taking it over in its entirety, without being able to keep it at a distance. It has at its own disposal no base where it can capitalize on its advantages, prepare its expansions, and secure independence with respect to circumstances. The “proper” is a victory of space over time. On the contrary, because it does not have a place, a tactic depends on time—it is always on the watch for opportunities that must be

seized “on the wing.” Whatever it wins, it does not keep. It must constantly manipulate events in order to turn them into “opportunities.”²⁴

ทั้งหมินและหยางอาศัยกลวิธีดังกล่าวเพื่อสร้างพื้นที่ส่วนตัวของตนภายในค่าย กลวิธีเสแสร้งปิดบังอำพรางได้เปลี่ยนโรงอิฐให้เป็นสถานที่นัดพบ เปลี่ยนมุ้งให้เป็นพื้นที่ปลดปล่อยความปรารถนา สังคมในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นสังคมที่ต้องการความโปร่งใสเพื่อตรวจสอบพฤติกรรมของคนในทุกด้าน การเสแสร้ง ปิดบังอำพรางถือเป็นการขบถต่อพรรคและเป็นความผิดอย่างหนึ่ง หลู่จึงเกลียดชังคนเสแสร้ง ค่อนข้างอย่างลับหลังอย่าง และต้องการกำจัดคนเหล่านี้ให้หมดไป เธอคอยตรวจสอบสอดส่องและเขียนรายงานแจ้งพฤติกรรมของบรรดาสมาชิกไปยังพรรค หลู่ต้องการให้หมินเสียโอกาสที่จะได้รับการคัดเลือกให้เข้าชิงบท อะเซเลีย ขณะที่หลู่ใช้ยุทธวิธี (strategy) ของพรรคในการกำจัดศัตรูทางการเมือง หยางใช้กลวิธี (tactics) คบค้าหรือเสแสร้งเพื่อล่อให้หลู่ติดกับหยางทำให้หลู่เข้าใจผิดว่าเธอกับหมินแอบไปพบปะกันที่โรงอิฐและติดตามคนทั้งคู่ไป สุดท้ายหยางให้หมินไปตามสมาชิกคนอื่นมาที่โรงอิฐ ที่นั่นทุกคนพบว่าหยางกำลังก่อครีตกผิดเหี้ยมอยู่กับหลู่ การคบค้าหรือเสแสร้งที่หยางใช้ซึ่งถูกมองว่าเป็นกลอุบายของผู้มีอำนาจน้อยและของสตรีเพศประสบความสำเร็จในการทำให้หลู่หมดความเชื่อถือทางการเมือง แม้ว่าอุบายครั้งนี้ทำให้หยางถูกลงโทษพร้อมกับหลู่ แต่ก็ช่วยปลดปล่อยหมินให้ ออกจากฟาร์มเพลิงแดงเพื่อไปคัดเลือกตัวเป็นตัวเอกในภาพยนตร์ของเจียงชิง

ส่วนที่สาม: History and Her-story

เรื่องราวของหมินในตอนที่สองจบลงด้วยการเดินทางออกจากฟาร์มเพลิงแดงไปยังเซียงไฮ้เพื่อเข้าชิงบท อะเซเลีย เนื้อหาในตอนสุดท้ายบอกเล่าถึงชีวิตของหมินในโรงถ่ายและการช่วงชิงบทนางเอกในภาพยนตร์ของ เจียงชิงหรือมาดามเหมา บรรยายฉากในโรงถ่ายไม่ต่างไปจากที่ฟาร์มเพลิงแดง หมินและผู้เข้าชิงบทคนอื่นอีกสี่คนถูกจัดให้พักอยู่ร่วมกัน ผู้เข้าชิงบททุกคนต้องผ่านการตรวจร่างกายเพื่อยืนยันว่าพวกเขายังเป็นสาวบริสุทธิ์ พวกเขาจะต้องทำตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด เช่น การห้ามไม่ให้พูดคุยกับนักแสดงชาย การขออนุญาตทุกครั้งเมื่อต้องการออกจากโรงถ่าย การฝ่าฝืนกฎหมายถึงการถูกลงโทษและอาจถูกตัดสิทธิ์ไม่ให้เข้าชิงบทอะเซเลีย ความต้องการที่จะได้รับคัดเลือกให้เล่นบทอะเซเลียทำให้ผู้เข้าชิงทุกคนต่างสวมหน้ากากเข้าหากันและปกปิดความต้องการส่วนตัวเอาไว้ ในโรงถ่ายเต็มไปด้วยบรรยากาศของการแข่งขัน ผู้เข้าชิงบทต่างหากระแสหวาดกลัว และไม่ไว้ใจกันและกัน หมินรำลึกถึงครั้งแรกที่เธอได้พบกับกฤษรยาซึ่งคู่แข่งคนสำคัญของเธอว่า “ในที่สุดเธอก็หันมามองฉัน มองฉันด้วยสายตาที่บอกว่าเธอไม่สนใจฉัน มันเป็น

²⁴ Michel de Certeau, *The Practice of Everyday Life*, trans. by Steven Rendell (Berkeley: University of California Press, 1984), p. xix.

สาขาศาของศัตรูคู่อาฆาต สาขาศาที่บอกถึงความไม่เป็นมิตรบนใบหน้าที่ยิ้มแย้ม ฉันสัมผัสได้ว่าเธอต้องการที่จะคว้าฉันทุกเมื่อ” (192) เมื่อกลองเสียงของพินแดงผู้เข้าชิงบทอีกคนอีกเสบจนทำให้เธอหมดโอกาสเข้าแข่งขัน หมินพูดถึงปฏิกิริยาของเธอและเพื่อนคนอื่นว่า “ฉันแอบดีใจที่โอกาสของเธอในการได้บทจบสิ้นลงแล้ว เพื่อนร่วมชั้นคนอื่นๆ ของฉันคงรู้สึกแบบเดียวกัน แต่เราไม่แสดงออก พวกเราทุกคนยื่นขาหมองให้พินแดง และบอกว่าเราเป็นห่วงเธอจริงๆ พร้อมฉีกยิ้มอย่างหวานที่สุด” (206) ภายในกลุ่มเพื่อนร่วมงานจึงไม่มีมิตรแท้ มีแต่ศัตรูที่คอยห้าพันกันและกัน ดังเห็นได้จากตอนที่กริษภรรยาใช้กลอุบายเพื่อล่อลวงให้หมินเผยชื่อตอนที่เธอจะแสดง กริษภรรยาแอบฝึกฝนตอนดังกล่าวจนทำได้ดีกว่าหมินและได้คัดเลือกให้เล่นบทอะเซเลียในตอนแรก การควบคุมที่เข้มงวดของระบอบคอมมิวนิสต์ ไม่ได้ทำให้อารมณ์ ความปรารถนาส่วนบุคคลถูกกำจัดให้หมดสิ้นไป กลับทำให้ปัจเจกปกปิดความต้องการส่วนตัวไว้ภายใน และ “แสดงบท” หรือ “เล่นบท” ตามที่สังคมคาดหวัง

หมินเลิกสวมหน้ากากและแสดงความเป็นตัวของตัวเองออกมา เมื่อเธอตระหนักว่าครูผู้ฝึกสอนไม่ชอบเธอและเธอคงหมดโอกาสได้รับการคัดเลือกให้เล่นบทอะเซเลีย “ฉันพยายามเป็นตัวของตัวเอง ไม่พยายามอีกต่อไปที่จะแกล้งทำเป็นอะไรที่ไม่ใช่ฉัน” (208) หลังจากพลาดโอกาสได้เล่นบทอะเซเลียในตอนแรก หมินถูกมอบหมายให้ทำหน้าที่เสมียนในโรงถ่าย ซึ่งเป็นการลงโทษที่เธอแสดงความเป็นปัจเจกของเธอออกมา เธอจึงรู้สึกหมดอาลัยตายอยากในชีวิต “ฉันรู้สึกแย่งทุกวัน ทุกเช้าเมื่อตื่นขึ้น ฉันจะมีความรู้สึกว่าร่างกายและวิญญาณฉันแยกออกคนละทิศละทาง ร่างกายที่ไร้วิญญาณไปถูพื้น ขณะที่วิญญาณที่ไร้ร่างออกสืบเสาะหาความหวังที่แสนจะรางเลือน” (261) ในช่วงเวลานี้หมินมีโอกาสดำเนินพูดคุยกับท่านผู้บัญชาการ ซึ่งเป็นตัวแทนของมาดามเหมาและเป็นผู้ควบคุมการสร้างภาพยนตร์เรื่องนี้ ท่านผู้บัญชาการเป็นผู้ชายที่มีลักษณะเหมือนผู้หญิง “เขาเป็นหญิงหรือชายกันแน่? ดูเหมือนเขาจะเป็นทั้งสองอย่าง งดงามอย่างประหลาด” (265) หมินยังสร้างความคลุมเครือให้แก่ผู้อ่านว่าท่านผู้บัญชาการมีอะไรเหมือนกับมาดามเหมาและอาจจะเป็นคนคนเดียวกับเจียงชิงก็ได้ เพราะ ทั้งคู่เคยเป็นนางเอกละครจิวและเคยเล่นบทเป็น “นอร์มา” ทั้งคู่ยังให้ความสำคัญแก่สถานภาพของผู้หญิงและบทบาทของผู้หญิงในการเมือง ท่านผู้บัญชาการชื่นชมวีรสตรีในเรื่องอะเซเลียแดงและกล่าวถึงเธอ “ราวกับหล่อนคือชีวิตของเธอเอง” (307) ท่านผู้บัญชาการสามารถอ่านความคิดของหมินออกและเคยกล่าวกับหมินว่า “เขารู้จักผู้หญิงไม่น้อยกว่าฉัน เพราะในตัวของเขามีความเป็นหญิงอยู่” (320) หากในตอนต้นเรื่องผู้อ่านเห็นภาพของผู้หญิงที่ถูกทำให้กลายเป็นชายและการยึดมั่นในอุดมการณ์ของเหมา ในตอนสุดท้ายความเป็นหญิงกลับมีความโดดเด่นแทนที่ความเป็นชายและอุดมการณ์ของเหมา

ความสัมพันธ์ระหว่างหมิ่นกับท่านผู้บัญชาการคล้ายคลึงกับความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับหยาง การพบปะพูดคุยระหว่างหมิ่นกับท่านผู้บัญชาการดำเนินไปภายในห้องที่ปิดทึบมีเพียงแสงไฟสลัวและไม่มีผู้ใดพบเห็น บรรยากาศภายในห้องจึงคล้ายคลึงกับบรรยากาศภายในห้องที่ฟาร์มเพลิงแดง สถานภาพของหมิ่นซึ่งเป็น “แค่อะเลียมกอล ถ่าย” ทำให้เธอกล้าพูดในสิ่งที่อยากพูดและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับท่านผู้บัญชาการอย่างเปิดเผย เธอได้วิพากษ์วิจารณ์วิถีชีวิตที่ผ่านมาว่า “มันเป็นเรื่องแปลกที่ตัวเองจะไม่มีชีวิตส่วนตัว...ฉันบอกว่า ฉันไม่เชื่อหรือคิดว่าตัวเองจะไม่เคยมีคนรักมาก่อนเลยในชีวิต ฉันไม่เชื่อว่าจิตใจของมนุษย์จะปราศจากความรู้สึกที่ลึกซึ้งแบบนี้” (267-68) สัมพันธภาพระหว่างเธอกับท่านผู้บัญชาการช่วยให้หมิ่นสามารถผ่านพ้นวิกฤตของชีวิตในครั้งนี้ได้ “ชีวิตของฉันเริ่มเป็นสีเขียว มันเป็นสีเขียวเพราะเขาให้ความสนใจกับฉัน ฉันเผื่อเวลาที่จะได้ต่อปากต่อคำกับเขา” (279) เช่นเดียวกับ หยาง ท่านผู้บัญชาการช่วยให้ชีวิตของหมิ่นที่ว่างเปล่ามีความหมายขึ้นมาอีกครั้ง หมิ่น ต้องการให้ท่านผู้บัญชาการสนใจในตัวเธอเหมือนกับที่เธอเคยทำกับหยาง เธอทำให้ท่านผู้บัญชาการมองเห็นว่าเธอคืออะเซเลียที่แท้จริงและสามารถถ่ายทอด “วิญญาณแห่งการปฏิวัติ” ที่เขามองว่าขาดหายไปในช่วงวิถีชีวิตที่ผ่านมาได้ “ฉันรู้ว่ามิอะไรบางสิ่งเกิดขึ้นกับเขา ฉันรู้ว่าฉันได้ทำให้เขาสนใจในตัวฉัน ฉันรู้ว่าฉันมีคนยืนอยู่ข้างฉันแล้ว” (279) ในที่สุดเธอได้รับคัดเลือกใหม่ให้แสดงบทอะเซเลียแทนกริชหรรษา

ภายใต้การปกครองแบบเผด็จการของเหมา การแสดงออกของความคิดสร้างสรรค์และสุนทรียศาสตร์ใดๆ ต้องเป็นสิ่งที่รับใช้อุดมการณ์ทางการเมืองเท่านั้น จังหวะของเจียงชิงจึงต้องเป็นวิถีปฏิบัติเพื่อเทิดทูนเหมาและคำสอนของเหมา เมื่อเจียงชิงต้องการสร้างภาพยนตร์อะเซเลียสีแดงเพื่อนำเสนอวีรกรรมที่ร่วมสร้างประวัติศาสตร์และต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้นำจีน “เธอคือผู้นำในกองทัพแดง เทพธิดาแดงที่เป็นที่รักและชื่นชมของทุกคน อะเซเลียคือเรื่องเกี่ยวกับการเดินทางไกลของจิตวิญญาณ ความเลื่อมใสที่ไม่เสื่อมคลายในระบอบคอมมิวนิสต์ การเทิดทูนท่านประธานเหมาและจิตใจอันมุ่งมั่นที่จะเอาชนะศัตรูและการต่อสู้” (305) จึงไม่น่าแปลกใจที่ภาพยนตร์เรื่องนี้ถูกกำกับควบคุม เหมือนกับที่พรรคคอมมิวนิสต์เข้ามากำกับควบคุมอารมณ์ความปรารถนา ความต้องการของปัจเจกในพื้นที่อื่น ในตอนแรกมีคำสั่งจากเบื้องบนให้ปรับเปลี่ยนบทอะเซเลียให้ “อ่อนลง ไม่แข็งเกินไป หมายความว่าต้องให้ตัวพระเอกเป็นผู้นำ” (316) ทั้งยังเพิ่มคำพูด “ท่านประธานเหมา” ลงไปในตัวบทอีกด้วย แต่ท้ายที่สุด โครงการนี้ต้องล้มเลิกไป เมื่อเหมาเสียชีวิตลงและเจียงชิงถูกจับและถูกกล่าวหาว่าเป็นศัตรูของพรรค เมื่อหมิ่นมีโอกาสนพบกับท่านผู้บัญชาการเป็นครั้งสุดท้าย เขาได้ขอให้เธอสืบทอดอุดมการณ์ของเจียงชิงต่อไป “เพราะตัวนางเองกำลังจะถูกสหภาพผู้ร่วมเดินทางไกลจับแวนคองในเร็ววันนี้ ดังนั้น นางจึงหวังในตัวอะเซเลียแดงของนางหวังอย่างยิ่งที่จะเห็นอุดมการณ์ของนางถูกถ่ายทอดไปยังชนรุ่นหลัง” (336) อะเซเลียซึ่งเป็นตัวแทนของความปรารถนาาร่วมกันของหมิ่น เจียงชิง ท่านผู้บัญชาการ และเป็นสิ่งที่ตอบคำถามแก่เธอและ

ผู้หญิงคนอื่นๆ ว่าการปฏิบัติมีความหมายอย่างไรสำหรับพวกผู้หญิงได้ถูกทำลายลง สอดคล้องกับการกดขี่ที่สร้างความรู้สึกรังเกียจที่แสบแสบ ห่อเหี่ยว และคาซซาคของหมิ่นภายใต้ระบบเผด็จการของเหมา

หมิ่นเจียน อะเซเลียสแดง ขึ้นเพื่อดำรงรักษาจิตวิญญาณความเป็นอะเซเลียสแดงเอาไว้ตามที่ท่านผู้บัญชาการร้องขอ เนื่องจากโครงการภาพยนตร์อะเซเลียสแดงถูกล้มพับไปเสียก่อน จิตวิญญาณของอะเซเลียสแดงจึงถูกนำมาถ่ายทอดลงในหนังสือเล่มดังกล่าวแทน ในส่วนสุดท้ายของหนังสือเล่มนี้จึงมีเนื้อหาของประวัติศาสตร์และบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์เข้ามาปะปนกับอัตชีวประวัติ แต่ประวัติศาสตร์ที่หมิ่นนำเสนอในส่วนนี้ต่างจากการเขียนประวัติศาสตร์ทั่วไป โดยเป็นการผสมผสานประวัติศาสตร์เข้ากับเรื่องแต่งแบบโรแมนติก การใช้รูปแบบผสมสื่อถึงความพยายามของผู้เขียนที่ต้องการตีความหมายใหม่ให้แก่ประวัติศาสตร์จากมุมมอง (ของความเป็น) อื่น เพื่อเปิดพื้นที่ให้กับอารมณ์ ความปรารถนา และความต้องการของผู้หญิงที่เคยถูกกดทับไว้ได้ปรากฏออกมา

หมิ่นวิพากษ์ประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นพื้นที่ของการกดขี่ผ่านตัวละครคือท่านผู้บัญชาการ ท่านผู้บัญชาการเป็นผู้กระตุ้นให้หมิ่นเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ รวมทั้งอำนาจที่แฝงอยู่ในประวัติศาสตร์ ตัวเขาเองยังเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นคนสนิทของเจียงชิง ท่านผู้บัญชาการเตือนให้หมิ่นตระหนักพันธกิจของเธอที่มีต่อประวัติศาสตร์ในการรับบทอะเซเลีย “จากนี้เป็นต้นไป ฉันอยากให้เธอลืมชื่อแซ่ของตัวเอง และจำไว้ว่าเธอคือ อะเซเลียสแดง...เธอกำลังสร้างภาพของคนคนหนึ่ง คนที่จะกลายเป็นตำนานยิ่งใหญ่ของจีน เธอกำลังสร้างประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของกรรมาชน เรากำลังจะนำประวัติศาสตร์กลับไปสู่ตัวคนที่แท้จริงของมัน” (314) ท่านผู้บัญชาการต้องการสร้างประวัติศาสตร์ใหม่ขึ้นมา เพราะมองว่าประวัติศาสตร์ที่มีอยู่เป็นงานเขียนที่กดทับความปรารถนา เป็นสิ่งที่แสบแสบ ปราศจากชีวิต ไร้จิตวิญญาณ “He had never trusted the Chinese history books. Because those books were written by people who were impotent of desire. People who were paid by the generations of emperors. They were eunuchs. Their desires had been castrated.” (334) ในการเขียนประวัติศาสตร์จีนที่ผ่านมาฉันนั้น ไม่ได้เขียนขึ้นจากความต้องการของปัจเจกเป็นหลัก ประวัติศาสตร์จึงเป็นเพียงคำพูดที่ว่างเปล่า ไร้ความหมาย

ในการทบทวนประวัติศาสตร์ของการปฏิวัติวัฒนธรรม หมิ่นยังได้นำเสนอเรื่องราวของเจียงชิงใหม่ ที่ผ่านมาผู้หญิงถูกกีดกันออกจากการเมือง เธอไม่มีพื้นที่ในประวัติศาสตร์ เรื่องราวในประวัติศาสตร์ล้วนเป็นเรื่องของการเมือง การสู้รบ ซึ่งเป็นเรื่องของเพศชาย ผู้หญิงถูกมองว่าเป็นภัยพิบัติ นำความหายนะมาให้แก่ชาติ “ในประวัติศาสตร์จีน ปัญญาล้วนมาจากบุรุษ ทุกครั้งที่อาณาจักรล่มสลาย ก็เป็นเพราะนางสนม” (278) เรื่องราวของเจียงชิงสะท้อนให้เห็นการกดขี่ของสตรีในประวัติศาสตร์จีนได้เป็นอย่างดี เธอถูกกล่าวหาว่าเป็น “ปีศาจ” เนื่องจากเธอมีความ

ทะเยอทะยาน มักใหญ่ใฝ่สูง ต้องการเป็นผู้นำเคียงคู่กับเหมา ซึ่งเป็นสิ่งที่พรรคคอมมิวนิสต์ยอมรับไม่ได้ กรณีของเจียงชิงแสดงให้เห็นว่าแนวคิดชาตินิยมใหญ่ยังคงฝังรากลึกอยู่ในสังคมจีนและภายในพรรคคอมมิวนิสต์ แม้เหมาจะสนับสนุนให้ชาวยุติงเท่าเทียมกัน แต่ความเท่าเทียมกันของเหมาคือการปฏิเสธความเป็นหญิงและการยึดเอาความเป็นชายเป็นบรรทัดฐาน เมื่อผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการเมือง เธอมีสถานภาพเป็นเพียง “นชก” ที่ได้รับเชื้อเชิญให้เข้ามาในปริณิณทลของเพศชาย ผู้ชายยังคงเป็นผู้ถือบังเหียน มีอำนาจในการสั่งการอยู่ เมื่อเจียงชิงเริ่มมีอำนาจทางการเมืองมากขึ้นและต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองร่วมกับเหมา หล่อนเป็นภัยคุกคามในสายตาของเหมาและสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์เพศชาย “เขาบอกพรรคว่าหล่อนบ้าไปแล้ว และเขาไม่ต้องการมีอะไรเกี่ยวข้องกับหญิงบ้าคนนี้อีก และสมาชิกพรรคคนอื่นๆ ก็ควรอยู่ห่างๆ หล่อนด้วย” (325) การที่เจียงชิงถูกกล่าวหาว่าเป็นบ้า ทำให้ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงเธอกับตัวละครอีกตัวในเรื่องคือ มรกตน้อย ซึ่งกลายเป็นบ้าและฆ่าตัวตายในเวลาต่อมา ทั้งคู่ละเมิดกรอบชายเป็นใหญ่ที่ฝังรากลึกในพรรคคอมมิวนิสต์และถูกลงโทษอย่างรุนแรงจากการละเมิด พรรคคอมมิวนิสต์ยังหยิบยกเรื่องเพศมาเป็นประเด็นเพื่อลดความน่าเชื่อถือทางการเมืองของเธอ “หล่อนกล้าเกินไปสำหรับพวกเรา หล่อนไม่เคยสยบ ไม่เคยเชื่อฟัง ไม่เคยนิ่งเงียบ หล่อนทำให้เหมาสับสนหลังจากที่ช่วยวนลวงล่อเขาด้วยเสน่ห์ หล่อนช่วยวนลวงล่อจีน ตอนที่แผ่นดินจีนทั้งแผ่นดินกำลังทำสงครามกับหล่อน” (325) ความเป็นหญิงของเธอที่แสดงออกอย่างเกินเลยความพอดี ไม่สามารถควบคุมให้อยู่ในกรอบได้ ถูกมองว่าเป็นภัยอันตรายต่อเพศชาย เจียงชิงถูกกล่าวหาว่าเธอใช้ความเป็นหญิงล่อลวงเหมา ทำให้เขาสับสน และตกอยู่ใต้เสน่ห์ของเธอ เนื่องจากเหมาเป็นผู้นำของประเทศ เขาจึงเป็นเสมือนตัวแทนของจีน ความผิดที่เธอทำกับเหมาจึงเท่ากับความผิดที่เธอทำกับจีน เธอใช้เสน่ห์มารยาหญิงช่วยวนเหมาจนทำให้ทั้งประเทศชาติระส่ำระสายไปด้วย ภาพของเจียงชิงที่หมิ่นน้าเสนอสอดคล้องกับคำกล่าวของ Ross Terrill ในหนังสือชีวประวัติของเจียงชิงว่า “China tended to view a willful woman in a leading political post as a high-prostitute who had used her feminine charms to get power. Having risen with Mao, whom she is alleged to have corrupted, Jiang fell with Mao. The power she won was never to be credited to her account.”²⁵

หมิ่นเขียนเรื่องราวของเจียงชิงใหม่โดยนำเสนอประวัติศาสตร์ในแบบโรแมนติก หมิ่นแสดงให้เห็นว่าการปฏิวัติวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากรักของเจียงชิงที่มีต่อเหมา “การปฏิวัติวัฒนธรรมจะเป็นตัวประสานความสัมพันธ์ระหว่างหล่อนกับชายที่หล่อนเคยมอบหัวใจให้ หล่อนขอให้เขาสนับสนุนหล่อน หล่อนได้จัดสร้างจิวตัวอย่างขึ้นแปดเรื่อง จิวเพื่อวีรสตรี จิวที่เปิดเผยความรู้สึกเบื้องต้นลึกในใจของหล่อน” (327) ความรักของเจียงชิงที่มีต่อเหมานำไปสู่งานสร้างสรรค์ทางการเมือง

²⁵ Ross Terrill, *The White-Boned Demon: A Biography of Madame Mao Zedong* (New York: Willian Morrow and Company, Inc., 1984), p. 18.

เช่น การปฏิวัติวัฒนธรรมและการผลิตจี๊วปฏิบัติของเจียงซิง นอกจากนี้ สิ่งที่มีความสำคัญในการสร้างชาติของเหมาไม่มีแค่เพียงสมุดปกแดงที่บันทึกคำสอนของเหมาเท่านั้น จี๊วทุกเรื่องที่เจียงซิงสร้างขึ้นประสบความสำเร็จปลูกจิตวิญญาณทางการเมืองของมวลชน เจียงซิงและจี๊วปฏิบัติของเธอจึงมีความสำคัญทางการเมืองไม่น้อยไปกว่าเหมาและคำสอนของเขาในสมุดปกแดง

หล่อนบอกว่าจี๊วพวกนี้จะนำความมั่นคงมาสู่อาณาจักรของเขา นานนับสิบปีที่หล่อนบังคับให้ประชาชนนับล้านนั่งดูจี๊วเรื่องเดิมซ้ำๆ ซ้ำแล้วซ้ำอีกจนจำได้ขึ้นใจ...หล่อนไม่อนุญาตให้พวกเขาทำอะไรอื่น นอกจากจี๊วของหล่อน หล่อนทำให้พวกเขาเชื่อ ทำให้พวกเขากลายเป็นสัตว์เลี้ยงของหล่อน...หล่อนเกือบจะได้รับเลือกเป็นประธานพรรคคอมมิวนิสต์แห่งจีน มวลชน แฟนจี๊วนับล้านเทิดทูนบูชาวีรสตรีจากจี๊วของหล่อน...และตัวหล่อนเอง หล่อนกลายเป็นศาสดาของพวกเขา พวกเขาเริ่มตะโกนว่า ‘สหายเจียงซิงจงเจริญ!’ ทุกวัน เป็นพิธีก่อนเริ่มทำงานประจำวัน หล่อนกลายเป็นดาวประจำเมืองที่ส่องประกายอยู่บนขอบฟ้าของชาติ” (327)

ในการใช้รูปแบบการเขียนแบบผสม หมินเปิดเผยให้เห็นสิ่งที่ซ่อนเร้นหรือถูกปกปิดในประวัติศาสตร์ของการปฏิวัติวัฒนธรรมของจีน คือ เรื่องราวเกี่ยวกับความรักและความปรารถนาของเธोजึงให้ภาพของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่ต่างไปจากเดิม กล่าวคือ การปฏิวัติวัฒนธรรมไม่ใช่เป็นเรื่องของการต่อสู้ทางอุดมการณ์ทางการเมืองเท่านั้น หากแต่มีเรื่องของความปรารถนาส่วนบุคคล ความรัก อารมณ์ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย อาจกล่าวได้ว่าในการทบทวนประวัติศาสตร์ หมินแสดงให้เห็นว่าอุดมการณ์ทางการเมืองมิได้แยกออกจากความรัก ความรักเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนอุดมการณ์ทางสังคมและการเมือง แนวคิดดังกล่าวได้รับการดักขย้ำจากคำพูดของท่านผู้บัญชาการที่กล่าวกับหมินว่า “จี๊วทุกเรื่องที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้น ล้วนมาจากความปรารถนาที่ไม่ได้รับการตอบสนองของสหายเจียงซิง เขาบอกว่าปรารถนาเดียวกันนี้แหละที่ทำให้โซกนาฏกรรมในอดีตสามารถปลุกเร้าจิตวิญญาณให้ตื่นจากการหลับใหล และหล่อเลี้ยงอารยธรรมให้คงอยู่ และมันเป็นปรารถนาเดียวกันที่จุดไฟแห่งการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้น” (337) การที่พรรคคอมมิวนิสต์ปฏิเสธอารมณ์ ความปรารถนา ความเป็นหญิง จึงทำให้การปฏิบัติเป็นสิ่งที่แห้งแล้ง ไร้อิทธิพล และกลายเป็นการกดขี่

“อะเซเลีย” เป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญในเรื่องนี้ อะเซเลียเป็นตัวแทนของความปรารถนาที่ถูกกดทับและต่อต้านการกดทับนั้นไปพร้อมกัน จี๊วของเจียงซิงเป็นจี๊วที่รับใช้อุดมการณ์เหมา ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ผลิตความปรารถนาหรืออารมณ์ต้องห้ามของเจียงซิงที่ต้องการเป็นวีรสตรีเคียงคู่กับเหมาไปพร้อมกัน จี๊วปฏิบัติของเจียงซิงเป็นพื้นที่ที่เจียงซิง ท่านผู้บัญชาการ และหมิน ได้

สอดคล้องความต้องการส่วนบุคคลไปพร้อมกันกับการนำเสนออุดมการณ์ของเหมา “อะเซเลีย” ยังเป็นสัญลักษณ์ของความปรารถนาของประชาชนจีนทั้งหมดที่อยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการของเหมา สวนสาธารณะเป็นพื้นที่ที่ถูกควบคุมตรวจตราอย่างเข้มงวด ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่อารมณ์ความปรารถนาหลบหนีเป็นภูเขาเลากา ท่านผู้บัญชาการบรรยายภาพของคู่รักจำนวนนับไม่ถ้วนที่แอบมาพลอกรักในสวนสาธารณะว่า

ฉันเห็นภูเขาแห่งความเขว้าปุกคลุมด้วยอะเซเลียสีแดงฉานคูก โลหิต ดอกอะเซเลียกำลังบานบานออกเรื่อยๆ มันกำลังแพร่รูกำลังปกคลุมภูเขาและแผ่นดินโลก แผ่นดินกำลังถูกกักกลืน มันร้องครวญครางฟังไม่ได้ศัพท์ด้วยความหฤหรรษ์ เธอได้ขึ้นไหม? ความรักที่พวกเขามีต่อท่านผู้นำที่ยิ่งใหญ่ได้ถูกทรยศเสียแล้ว โอ ภาพที่ยิ่งใหญ่อะไรเช่นนี้ ฉันหวังเหลือเกินว่าท่านประธานผู้เกรียงไกรของเราจะได้เห็น ท่านคงจะต้องช็อก และแน่นอน คงจะต้องประทับใจไปอีกนาน (293-94)

สวนสาธารณะเป็นสถานที่ที่มีการตรวจตราอย่างเข้มงวดโดยเจ้าหน้าที่รัฐ จึงเป็นสถานที่ที่ความปรารถนาถูกกดทับ ไม่อาจแสดงออกมาได้อย่างเปิดเผย แต่กลับเป็นสถานที่เดียวกันกับที่มวลชนใช้ปลดปล่อยอารมณ์ความต้องการทางเพศ แม้การแสดงออกของ “อารมณ์ต้องห้าม” ไม่อาจกระทำได้อย่างโจ่งแจ้ง ต้องปิดบังซ่อนเร้น ต้องคอยฉกฉวยจังหวะและ โอกาส เพราะหากถูกจับได้พวกเขาเหล่านั้นก็จะถูกลงโทษอย่างหนักจนอาจถึงขั้นประหารชีวิต อย่างไรก็ตามความปรารถนาเป็นสิ่งปลูกเร้าให้คนเหล่านี้กระทำการที่เสี่ยงอันตราย ยิ่งเรื่องเพศถือเป็นเรื่องต้องห้ามมากเท่าไร ความต้องการที่จะละเมิดกฎเกณฑ์ในเรื่องเพศก็ยิ่งมีมากเท่านั้น กฎเกณฑ์ทำให้กิจกรรมทางเพศซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดา เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ กลายมาเป็นสิ่งที่ปรารถนา เพราะเป็นเรื่องต้องห้าม “If prohibition is a social phenomenon—the creation of a *nomos* through an act of *logos*, perhaps an invocation of Lacan’s *nom du ere*—then the peculiar nature of the taboo will generate an erotic ideal commensurate with the prohibition.”²⁶ นอกจากนี้ ความปรารถนาเป็นสิ่งที่อยู่เหนือกฎเกณฑ์ใดๆ เป็นสิ่งที่ท้าทายละเมิดกรอบ ความปรารถนาจึงทำให้บุคคลนั้นกล้าเสี่ยงอันตราย “พวกเขาเห็นว่าหากโดนจับได้พวกเขาจะต้องถูกยิงทิ้ง เช่นเดียวกับเรา ดังนั้นพวกเขาจึงถือว่าเวลาในชั่วขณะนี้คือการแสดงฉากสุดท้ายของพวกเขา...เหมือนกับเรา ความกลัวช่วยเติมความหอมหวานเข้าวนให้กับอารมณ์ พวกเรากำลังเข้าไปใกล้กับความตายพอๆ กับเข้าไปใกล้สวรรค์

²⁶ M. C. Dillion, “Aletheia, Poiesis, and Eros: Truth and Untruth in the Poetic Construction of Love,” *Philosophy and Desire* (New York and London: Routledge, 2000), p. 21.

เธอรู้สึกบ้างไหม?” (294)²⁷ ความปรารถนาและความตายจึงปรากฏอยู่คู่กันในฉากนี้ และนำเสนอผ่านภาพของสวนสาธารณะที่คนแอบมีกิจกรรมทางเพศ กับปล่องไฟที่สื่อถึงการลงโทษและความตาย แม้ว่าโครงการ อะเซเลีย ของเจียงจึงจะถูกจับไป แต่ในแก่นที่ปรากฏในตอนท้ายของเรื่อง หมินแสดงให้เห็นชัยชนะของความรักที่อยู่นอกระบบการควบคุม แม้ว่ารัฐจะพยายามกดทับพื้นที่ส่วนตัวของปัจเจกมาเท่าใด แต่ความพยายามของรัฐกลับเป็นสิ่งที่กระตุ้น ปลุกเร้าให้คนเราฝ่าฝืนละเมิดกฎเกณฑ์มากขึ้นเท่านั้น

สรุป

อะเซเลียสีแดง ของ อันฉี หมิน เป็นงานเขียนชิ้นสำคัญที่นำเสนอเรื่องราวของการปฏิวัติวัฒนธรรมจากมุมมองของผู้เขียนซึ่งเป็นสตรีสามัญชน ในเรื่องนี้หมินใช้ความทรงจำเพื่อย้อนรำลึกถึงชีวิตของเธอที่เกิดและเติบโตขึ้นในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม การรื้อฟื้นอดีตของหมินผ่านงานเขียนเชิงอัตชีวประวัติได้เปิดโอกาสให้ผู้เขียนได้นำเสนอตัวตน ความเป็นหญิง และอารมณ์ความรู้สึกปรารถนา ซึ่งที่ผ่านมาได้ถูกปฏิเสธหรือกดทับโดยอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ที่ให้ ความสำคัญแก่การเมืองมาก่อนเรื่องส่วนตัว การบอกเล่าประสบการณ์ส่วนตัวของหมินจึงเป็นการปลดปล่อยตนเองออกจากกรอบจำกัดของอุดมการณ์และถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเขียน หมินแสดงให้เห็นว่าความทรงจำส่วนบุคคลกับประวัติศาสตร์การเมืองเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก การรื้อฟื้นเรื่องราวส่วนบุคคลของหมินยังนำไปสู่การอ่านทบทวนและตีความหมายใหม่ให้แก่ประวัติศาสตร์จีนช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม ขณะที่งานเขียนประวัติศาสตร์แบบทางการ (History) มุ่งนำเสนอเหตุการณ์ซึ่งถือเป็น “ข้อเท็จจริง” ในอดีต งานเขียนเชิงอัตชีวประวัติของหมินเป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับอดีตที่มีอารมณ์ความรู้สึกและความปรารถนารวมอยู่ การเปิดพื้นที่ให้กับความปรารถนาผ่านทางเรื่องเล่าทำให้หมินได้รื้อฟื้นเรื่องราวของผู้หญิง (her story) ที่ไม่เคยบอกเล่าและนำไปสู่การรื้อสร้างความหมายใหม่ของการปฏิวัติวัฒนธรรม

²⁷ การบรรยายภาพของความปรารถนาสอดคล้องกับแนวคิดของ แครอล แวนส์ ที่มองเรื่องเพศว่าเป็นทั้ง “pleasure” และ “danger” โดย แวนส์กล่าวว่า “”

บรรณานุกรม

- หมิ่น, อันฉี. *อะเซเลียสีแดง*. แปลโดย นาริยา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน, 2546.
- Black, Antony. *State, Community and Human Desire: A Group-centered Account of Political Values*. New York: St. Martin's Press, 1988.
- Brinker-Gabler, Gisela and Sidonie Smith. Introduction. *Writing New Identities: Gender, Nation, and Immigration in Contemporary Europe*. Minneapolis and London: University of Minnesota Press, 1997.
- Croll, Elisabeth. *Changing Identities of Chinese Women: Rhetoric, Experience and Self-perception in Twentieth-century China*. London and New Jersey: Hong Kong University Press, 1995.
- de Certeau, Michel. *The Practice of Everyday Life*. Trans. Steven Rendell. Berkeley: University of California Press, 1984.
- . *The Writing of History*. Trans. by Tom Conley. New York: Columbia University Press, 1988.
- Dillon, M.C. "Aletheia, Poiesis, and Eros: Truth and Untruth in the Poetic Construction of Love." *Philosophy & Desire*. Ed. Hugh J. Silverman. New York and London: Routledge, 2000.
- Foucault, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Vintage, 1979.
- Grasso, June, Jay Corrin and Michael Kort. *Modernization and Revolution in China*. New York: M.E.Sharpe, 2004.
- Grice, Helena. *Negotiating Identities: An Introduction to Asian American Women's Writing*. Manchester and New York: Manchester University Press, 2002.
- Honig, Emily. "Socialist Sex." *Modern China* 29, no. 2 (April 2003): 143-175.
- Jicai, Feng. *Ten years of Madness : Oral Histories of China's Cultural Revolution*. San Francisco: China Books & Periodicals, Inc., 1996.
- Lorde, Audre. "Uses of the Erotic: The Erotic as Power." *Black Feminist Cultural Criticism*. Jacqueline Bobo, ed. Oxford: Blackwell, 2001.
- Min, Anchee. *Red Azalea*. New York: Penguin, 1994.
- Nagel, Joane. *Race, Ethnicity, and Sexuality: Intimate Intersections, Forbidden Frontiers*. New York and Oxford: Oxford University Press, 2003.

- Qin, Liyan. "The Sublime and the Profane: A Comparative Analysis of Two Fictional Narratives about Sent-down Youth." *The Chinese Cultural Revolution as History*. Joseph W. Esherick, Paul G. Pickowicz, and Andrew G. Walder (eds). Stanford, California: Stanford University Press, 2006.
- Shih, Shu-Mei. *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* 13.2 (2002): 90-126.
- Sommerson, Wendy. "Under the Mosquito Net: Space and Sexuality in Red Azalea." *College Literature* 24 (1997): 98-115.
- Terrill, Ross. *The White-Boned Demon*. New York: Morrow, 1984.

**อารมณวิเทศศาสตร์กับการแพทย์:
มนุษยศาสตร์กับโฉมหน้าความเป็นมนุษย์ของการแพทย์***

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์
สำนักวิจัยสังคมและสุขภาพ

นำเรื่อง

ผมมีโอกาสดูคุยกับคุณพ่ ไอโคเซาและคุณพ่อ คือ พะติ จอนิ ในการประชุมกลุ่มจิตวิวัฒน์ เมื่อวันที่ 21 มกราคม ที่ผ่านมา หัวข้อในการสนทนาในวันนั้นเป็นเรื่องวัฒนธรรมนิเวศแนวลึก: โลกทัศน์อันศักดิ์สิทธิ์ (Deep Ecological-Culture: A Sacred View) ซึ่งเป็นการสนทนาสะท้อนเรื่องราวและภูมิปัญญาของชาวปกาเกอะญอในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์และธรรมชาติผ่านโลกทัศน์และการปฏิบัติของชาวปกาเกอะญอที่เรียนรู้และแสวงหาแนวทางการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ หรือในภาษาของพะติ จอนิ คือ การหาทางคืนดีกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับเทคโนโลยี (ซึ่งประการหลังนี้พะติ จอนิบอกว่ายังไม่รู้จะทำอย่างไร)

ในตอนหนึ่งของการสนทนา คุณพ่อได้เล่าถึงประสบการณ์ที่ได้ค้นพบความหมายทางวัฒนธรรมของโลกและธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของชาวปกาเกอะญอ เช่น กระด้ง ซึ่งด้านบนที่สานเป็นลายสอมนั้น คุณพ่อบอกว่า เป็นลายเส้นคู่ที่สะท้อนความเป็นอยู่คู่กันของสรรพสิ่ง เช่น ชายกับหญิงที่ต้องอยู่ร่วมกัน กระด้งนั้นชาวปกาเกอะญอเรียกว่า “ก่อนแหล่” มีความหมายว่า “โลกกว้าง” เพราะกระด้งเป็นเครื่องมือที่ใช้ฝัดข้าว การฝัดกระด้งทำให้เราสามารถแยกเมล็ดข้าวลีบออกจากข้าวเปลือกได้ สำหรับข้าวเปลือกที่ตำแล้ว กระด้งใช้ฝัดแยกแกลบออกจากเมล็ดข้าวได้ ฝัดข้าวเปลือกออกจากข้าวสารได้ และยังฝัดแยกข้าวหักออกจากข้าวเมล็ดเต็มได้อีกด้วย และที่กระด้งมีความหมายว่า โลกกว้างก็เพราะการที่เราสามารถฝัดแยกข้าวจนได้ข้าวสารมาหุงกินนี้เองที่ทำให้เราสามารถสัมพันธ์อย่างเกื้อกูลกับคนอื่น ๆ ได้ เรียกว่า สรรพสิ่งที่มีอยู่คู่กันนั้นเป็นไปเพื่อเกื้อกูลผู้คน ทำให้โลกของเรากว้างขวางขึ้นกว่าการอยู่ตัวลำพังตัวคนเดียว

ในการมีชีวิตอยู่ในโลกธรรมชาตินั้น ชาวปกาเกอะญอสร้างความหมายให้กับสิ่งต่างๆ และความหมายที่ว่ามีนั้นก็เป็นตัวกำหนดโลกของความสัมพันธ์ต่างๆ ด้วย หรือจะเรียกว่าความหมายทางวัฒนธรรมเหล่านี้เป็นตัวกลาง (Mediator) ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และมีส่วนในการกำหนดความรู้สึกนึกคิดของผู้คนในชุมชนปกาเกอะญอ รวมทั้งเป็นตัวเน้นย้ำความสัมพันธ์ระหว่างกันของสิ่ง

* เอกสารประกอบการอภิปรายเรื่อง ห้ามมือารมณกับอารมณดองห้าม ในการประชุมเวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทยครั้งที่ 4 ณ โรงละคร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2551

ต่างๆ ด้วย และความหมายหลายอย่างในจักรวาลทัศน์ของชาวปกากะญอนั้นเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับความศักดิ์สิทธิ์ เช่น เด็กกำพร้า แม่หม้าย หรือหญิงโสเภณีที่ไม่ได้แต่งงานนั้นในสังคมโดยทั่วไปมักถือเป็นผู้ที่สังกรรมภัยหรือระเวงสงสัย หรือแม้แต่ข้าวที่เรากินก็มีความหมายในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เราต้องให้การเคารพนอบน้อมด้วย

คุณพุดเล่าถึงความเคารพต่อชีวิตของพืชและสรรพสัตว์ว่า เวลาที่เรากินข้าวก็ต้องละอายุที่เรากินเขาเป็นอาหาร เพราะข้าวก็มีชีวิต “กินข้าวต้องให้ข้าวคุ้มใจ” สัตว์ต่างๆ ก็เช่นกัน เวลาที่เราไปล่าสัตว์ เช่น ไปยิงนกยิงหนูมาเป็นอาหาร บางทีหนูที่เราฆ่ามาทำอาหาร พอผ่าท้องออกมาก็เห็นว่ามันมีลูกน้อยๆ อยู่ในท้อง แรกๆ อาจไม่ได้คิดอะไรมาก แต่ถ้าเกิดขึ้น 3 ครั้ง 5 ครั้ง เราก็คงรู้สึกไม่ได้ว่าเรากำลังเบียดเบียนชีวิตสัตว์อื่นจนเกินไปหรือเปล่า... ลึกลงไปเราฆ่าสัตว์อื่นมาเป็นอาหารจึงมีส่วนที่เราต้องรู้สึกผิดบ้าง บางครั้งในครอบครัวกำลังฆ่าหมูเพื่อมาทำอาหาร ในงานเลี้ยง ถูกหลานเล็กๆ มาเห็นเข้าก็จะร้องไห้และตะโกนถามพ่อแม่ว่าทำอย่างนั้นได้อย่างไร ไปฆ่ามันทำไม อย่าฆ่ามันเลย เพราะเด็กๆ ก็เคยเล่นเคยเลี้ยงหมูนั้นมาก่อน พ่อแม่ก็จะรีบกันเด็กออก บอกว่าอย่าเข้าใกล้ และเบี่ยงเบนความสนใจหรือดับบทด้วยการถามว่าใครจะกินอาหารอะไรไหม อะไรทานองนี้

การกันเด็กๆ ออกจากกิจกรรมการฆ่าสัตว์ การเบี่ยงเบนความสนใจ หรือการดับบทที่ว่าเป็นการแสดงให้เห็นว่าอารมณ์ผูกพันและความรู้สึกผินนั้นถูกจัดการให้มีที่ทางที่เหมาะสมกับกาลและเทศะ ในบางกาลเทศะ อารมณ์อาจไม่ได้รับการอนุญาตให้แสดงออก หรือจะพูดว่า อารมณ์บางอย่างในบางบริบทจะกลายเป็นอารมณ์ต้องห้ามไปก็ได้ โดยในการห้ามการแสดงออกทางอารมณ์อาจเกิดขึ้นจากการให้ความหมายของวัตถุแห่งการรับรู้ เช่น ในกรณีที่คุณพุดเล่าถึงความเป็นผู้หญิงและอารมณ์ทางเพศในหมู่บ้านว่า แม่ที่เปิดเต้านมให้ลูกดูดไม่กระตุ้นความต้องการทางเพศเพราะผู้หญิงจะเปลี่ยนสถานภาพจากหญิงสาวไปเป็น “แม่บ้าน” ตั้งแต่เมื่อมีครอบครัวหญิงสาวก็เปลี่ยนเสื้อผ้าที่สวมใส่ ซึ่งคุณพุดบอกว่าในหมู่บ้านชาวปกากะญอนั้น เมื่อหญิงสาวเป็น โสเภณีจะใส่ชุดขาวและต้องเปลี่ยนเป็นเสื้อผ้าปักลูกเคียวเมื่อมีครอบครัว

ที่ผมเล่าเรื่องนี้เสียยืดยาวก็เพื่อแสดงว่าอารมณ์ในสังคมนั้นเป็นสิ่งที่มิปฏิเสธกันอย่างใกล้ชิด สังคมมีกลไกและกระบวนการจัดการกับอารมณ์ด้วยการสร้างความหมายหรือสร้างขอบเขตของพื้นที่และกาลเทศะของการแสดงออกทางอารมณ์ แต่สิ่งที่ผมมีอารมณ์อยากจะทำถึงในบทความนี้ ไม่ใช่อารมณ์ความรู้สึกในวัฒนธรรมท้องถิ่นหรือชุมชน แต่เป็นเรื่องอารมณ์ในโลกของวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะในแวดวงทางการแพทย์ โดยในบทความนี้ผมจะพูดถึงเรื่องของอารมณ์ในระบบวิถีคิดของวิทยาศาสตร์ (Emotion in science) และเรื่องวิทยาศาสตร์ของอารมณ์ (Science of emotion) และสุดท้าย

จะพูดถึงเรื่องที่ทางที่เหมาะสมของอารมณ์ในกระบวนการสร้างระบบการแพทย์ที่มีความละเอียดอ่อน
ต่อความเป็นมนุษย์

อารมณ์ในระบบวิธีคิดของวิทยาศาสตร์ (Emotion in Science)

วิทยาการสมัยใหม่ที่มีรากฐานจากกระบวนการค้นพบแบบเดส์การ์ต-นิวตันซึ่งเน้นการคิดด้วยเหตุผล
และการตรวจวัดได้อย่างเป็นภาวะวิสัยไม่เพียงแต่ทำให้อารมณ์ความรู้สึกอยู่นอกขอบวงของการศึกษา
ทางวิทยาศาสตร์ แต่ยังทำให้อารมณ์กลายเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการเข้าถึงความจริง ในญาณวิทยา
ของเดส์การ์ตที่สร้างปรัชญาสมัยใหม่ขึ้นด้วยการถกเถียงสิ่งที่เราไม่สามารถเชื่อถือว่าจริงนั้น อารมณ์
ความรู้สึกกลายเป็นสิ่งแรกที่วิทยาการสมัยใหม่ปฏิเสธ ยิ่งเมื่อวิทยาศาสตร์ถูกวางรากฐานอย่างเข้มแข็ง
ภายใต้ปรัชญาแบบ Logical positivism ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งเป็นต้นมา อารมณ์ก็ไม่มี
สถานะการดำรงอยู่ทางภววิทยาอีกต่อไป

ปรากฏการณ์ที่จิตวิทยานิยามโดยไม่มีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ หรือจะว่าให้ถูกต้องกว่าก็คือ
ปรากฏการณ์ที่อารมณ์ไม่มีที่ทางในระบบวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ เห็นได้อย่างเด่นชัดในพัฒนาการของ
จิตวิทยาตามแนวคิดแบบ Radical behaviorism ซึ่งมีผู้นำสำคัญคือ B F Skinner และต่อมากลายเป็น
แนวทางสำคัญของวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ในการอธิบายพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิต ผมจำได้ดีเมื่อครั้งศึกษา
วิทยาศาสตร์อยู่ที่คณะวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวิชาชีววิทยามีการสอนเรื่องพฤติกรรม
ศาสตร์โดยให้เราอธิบายพฤติกรรมและการแสดงออกของสัตว์ต่างๆ เช่น พฤติกรรมของฝูงนกที่เดินต่อกัน
เป็นแถว พฤติกรรมของนกยูงรำแพน หรือพฤติกรรมของผีเสื้อที่ดมดอกไม้ คำอธิบายที่ถูกต้องในชั้น
เรียนนี้จะต้องไม่ใช่การอ้างสิ่งที่เราตรวจวัดไม่ได้ เช่น ความชอบ ความอยาก หรือภาวะทางจิต
พฤติกรรมถูกอธิบายโดยสารเคมี เช่น ฟีโรโมน หรือความชื้นและอุณหภูมิ ในชั้นเรียนนี้เราจะบอกว่า
ผีเสื้อชอบดอกไม้หรือนกยูงอยากอวดแววมยุราที่มันภูมิใจก็ไม่ได้ ที่สำคัญ คำอธิบายเหล่านี้ไม่ได้มีไว้
สำหรับสัตว์เท่านั้น เพราะพฤติกรรมของคนก็มีกฎเกณฑ์อย่างเดียวกัน

อารมณ์ไม่เพียงแต่ไม่มีฐานะของสิ่งที่ควรสนใจศึกษา เพราะมันเป็นสภาวะที่ไร้ตัวตนที่จะ
ตรวจวัดได้อย่างเป็นภาวะวิสัยเท่านั้น แต่อารมณ์ยังคงจะเป็นสิ่งที่ป็นอันตรายสำหรับนักวิทยาศาสตร์
ด้วย เพราะอารมณ์ถูกทำให้มีความหมายเท่ากับอคติและจะทำให้ให้นักวิทยาศาสตร์สูญเสียความเป็นภาวะ
วิสัยในการศึกษาค้นคว้า แต่นักวิทยาศาสตร์จะปราศจากอารมณ์ได้หรือ อย่างน้อยหากจะค้นคว้าอะไร
ให้ได้จริงๆ จังๆ นักวิทยาศาสตร์ก็จำเป็นต้องมีอารมณ์อยากที่จะค้นคว้าอยู่บ้าง ผมเคยได้คุยกับนัก
คณิตศาสตร์ชาวเยอรมันที่ไปทำวิจัยอยู่ที่สถาบันวิทยาศาสตร์ชั้นสูงที่เกิวยโค ผมถามเขาว่านัก
คณิตศาสตร์อย่างพวกเขาทำงานกันอย่างไร วันๆ เอาแต่คิดเลขและคำนวณหรือเปล่า เขาบอกว่า ทุก

วันที่ตื่นขึ้นในตอนเช้า สิ่งแรกที่ต้องทำก่อนการทำงานคือการสร้างอารมณ์ให้เกิดความสนใจในโจทย์คณิตศาสตร์ที่ต้องการแก้ เพราะโจทย์ยากๆ เหล่านี้ บ่อยครั้งต้องใช้เวลาหลายๆ ในการแก้ และที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น ถ้าไม่มีอารมณ์อยากแก้โจทย์ มันพาลจะคิดอะไรไม่ออกเอาซะเลย ผมไม่ทราบว่านักคณิตศาสตร์ชั้นสูงคนอื่นๆ จะเป็นเหมือนกันหรือเปล่า แต่ด้านงานมันยากและเรามีอารมณ์เบื่อง่ายก็คงทำให้สำเร็จได้ยาก

การที่อารมณ์ถูกมองว่าเป็นอัตวิสัยและทำให้การวิจัยมีอคติได้นั้นทำให้นักวิจัยทางวิทยาศาสตร์เข้าไปเกี่ยวข้องกับอะไรต่างๆ ในการทดลองโดยต้องไม่ให้อารมณ์เข้ามารบกวน การวิจัยที่ปลูกหูของมนุษย์ไว้บนแผ่นหลังของหนูทดลองก็เป็นสิ่งที่ทำได้โดยไม่ต้องรู้สึกอะไร ผมทราบจากการประชุมจิตวิวัฒน์เช่นกันว่า การทดลองวิทยาศาสตร์เพื่อเพาะเลี้ยงกิ้งกูดำนั้น แม่พันธุ์กิ้งซึ่งต้องไปจับเอามาจากทะเลในธรรมชาตินั้นจะต้องถูกตัดลูกนัยน์ตาออก และเอาลูกนัยน์ตาของมันมาบดให้แหลกละเอียดแล้วฉีดกลับเข้าไปในร่างกายของมันเอง เพราะลูกนัยน์ตาของแม่กิ้งจะมีฮอร์โมนทางเพศที่กระตุ้นการออกไข่ แม่กิ้งหนึ่งตัวจะถูกตัดลูกนัยน์ตาทีละข้าง จึงตั้งท้องและวางไข่ได้สองครั้งก็จะตาบอดทั้งสองข้าง เมื่อตาบอดและไม่มีลูกนัยน์ตาให้ใช้ได้ก็หมดประโยชน์ ผมไม่ทราบว่าการที่นักวิจัยทำการตัดลูกนัยน์ตาออกได้โดยไม่ต้องรู้สึกอะไรจะทำให้ นักวิจัยสามารถทำอะไรอย่างอื่นๆ ได้โดยไม่ต้องรู้สึกอะไรไปด้วยหรือไม่ แต่อย่างน้อยเราก็คงจะเห็นได้ว่า การที่นักวิทยาศาสตร์ถูกทำให้ไม่ต้องรู้สึกกับสิ่งที่ทำนั้นก็อาจไม่ต่างไปจากที่พ่อแม่ชาวปกากะญอคนอื่นๆ ออกไม่ให้นำมาแสดงความรู้สึกรักหรือสงสารหมู่ที่กำลังถูกฆ่า อารมณ์ถูกจัดการให้มีที่ทางของมันได้ ในแวดวงทางวิทยาศาสตร์นั้นอารมณ์ถูกเก็บเงียบไว้ได้ด้วยการทำให้นักวิทยาศาสตร์ไม่คิดอะไรมากไปกว่าการก้มหน้าก้มตาทำตามเทคนิควิธีการเพื่อให้ได้ผลลัพธ์บางประการโดยไม่ต้องคิดอะไรมาก

วิทยาศาสตร์ว่าด้วยเรื่องอารมณ์ (Science of Emotion)

ราว 160 ปีก่อน ใน ค.ศ. 1848 คนงานก่อสร้างทางรถไฟในนิวอิงค์แลนด์กำลังขยายทางรถไฟในรัฐเวอร์มอนต์ทางตะวันออกเฉียงเหนือของสหรัฐอเมริกา ฟินีส์ เกจ เป็นคนงานที่รับผิดชอบด้านการระเบิดหินที่ขวางทางตามแนวที่จะวางรางรถไฟ ในการระเบิดหินโดยเฉพาะภูเขาหินขนาดใหญ่ ฟินีส์ เกจจะต้องขุดหินเป็นโพรงลึกเพื่อนำดินระเบิดเข้าไปใส่ไว้ในโพรงแล้วอัดทับด้วยทรายให้แน่น เมื่อทุกคนหลบอยู่ในระยะที่ปลอดภัยจึงใช้สายชนวนจุดระเบิด ฟินีส์ เกจเป็นคนงานที่ทำงานนี้ได้ดีที่สุดในและไว้วางใจได้มากที่สุดคนหนึ่งของบริษัท

บ่ายสี่โมงครึ่งของวันหนึ่งในฤดูร้อน ฟินีส์ เกจขุดโพรงหินด้วยชะแลงเหล็กของเขาที่เขาตั้งทำขึ้นเป็นพิเศษ หลังจากเอาดินระเบิดใส่ไว้จนเต็ม เขาบอกให้ลูกน้องที่ช่วยงานอยู่ให้เอาดินทรายมาใส่

ทับปิดปากหลุม หลังจากหันไปคุยกับเพื่อนร่วมงานเพียงไม่กี่นาที ฟีนีส เกงก็ใช้เหล็กขะแสงอัดลงในหลุมเพื่อกระแทกทรายให้แน่น เพราะเขาคิดว่าลูกน้องได้เอาทรายใส่ทับปิดปากหลุมแล้ว แต่ปรากฏว่าในหลุมไม่มีทรายสักเม็ดเดียว เหล็กขะแสงของฟีนีส กระแทกผ่านดินระเบิดไปปะทะกับหินในหลุม เกิดเป็นประกายไฟจุดดินระเบิดที่อัดแน่นอยู่ในหลุมระเบิดสนั่นหวั่นไหวใส่ที่ใบหน้าของฟีนีส เกงเต็มแรง

ที่ร้ายแรงยิ่งกว่าแรงระเบิดก็คือ เหล็กขะแสงที่เขาถืออยู่ มัน โดนแรงระเบิดและพุ่งออกจากหลุมดินระเบิด กระแทกเข้าที่โหนกแก้มด้านซ้าย พุ่งทะลุผ่านกะโหลกศีรษะของฟีนีส เกง ไปออกที่ตรงกลางศีรษะเหนือหน้าผาก ท่อนชะแสงเหล็กที่เป็นเหมือนกระสุนขนาดใหญ่ ทะลวงทะลุศีรษะของฟีนีส เกง ลอยไปตกบนพื้นห่างออกไปเกือบสามสิบเมตร ร่างของฟีนีส เกง กระเด็นลอยไปตกลงพื้น ไม่ตาย ไม่สลบ และรู้สึกตัวดี ฟีนีส เกงยังคงสติงันกับเหตุการณ์ที่เพิ่งเกิด แต่ที่สติยังไปกว่าตัวฟีนีส เกงเองก็คือ คนงานในเหตุการณ์ที่คิดว่าฟีนีส เกงน่าจะเสียชีวิตทันที แต่เขากลับมีเพียงอาการกระตุกที่แขนขาเล็กน้อยและรู้สึกตัวดี แดมพูคคุยได้เหมือนคนปกติ ฟีนีส เกงถูกหามใส่รถม้าส่งไปรักษาพยาบาลที่โรงแรมที่ห่างออกไปไม่กี่สิบเมตร ยิ่งไปกว่านั้น แม้จะมีรูเปิดที่ศีรษะและบาดแผลเหวอะหวะของสมอง ฟีนีส เกงเดินลงจากรถม้าด้วยตัวเอง

แพทย์ที่มาให้การรักษาดึงกับอิงกับบาดแผลและตั้งกับการรู้สึกตัวเป็นปกติของฟีนีส เกง เขาเขียนไว้ในบันทึกการแพทย์ว่า ฟีนีส เกงมีบาดแผลจากวัตถุที่พุ่งทะลุโหนกแก้มไปออกที่เหนือหน้าผากกลางศีรษะ เป็นบาดแผลขนาดใหญ่ที่เห็นเนื้อสมองเด่นตื้นๆ อยู่ข้างใน แต่ฟีนีส เกงก็รู้สึกตัวดี ตอบคำถาม และเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างชัดเจน ฟีนีส เกงพักรักษาตัวอยู่เพียงสองเดือนก็หายอย่างอัศจรรย์ โดยไม่มีการติดเชื้อรุนแรง แต่ที่ประหลาดและน่าฉงนสนเท่ห์มากกว่าอุบัติเหตุ อาการและการหายป่วยของฟีนีส เกงก็คือ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับฟีนีส เกงหลังอุบัติเหตุครั้งนั้น เป็นความเปลี่ยนแปลงที่ทำให้นักวิทยาศาสตร์ต้องหันมาเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผล สมองกับอารมณ์กันใหม่

เพราะหลังฟื้นตัวจากอุบัติเหตุ แม้ฟีนีส เกงจะไม่ปรากฏมีอาการผิดปกติของร่างกาย ไม่มีอาการแขนขาอ่อนแรงหรือเป็นอัมพาต ไม่มีอาการลิ้นแข็ง ไม่มีอาการเดินผิดปกติหรือมือไม้สั่น ไม่มีความคิดผิดปกติของการพูดหรือการใช้ภาษา ซึ่งเป็นอาการที่รู้กันว่ามักพบในผู้ที่มีความผิดปกติของสมอง แต่ ฟีนีส เกงกลับไม่ใช่ฟีนีส เกงคนเดิม สิ่งที่เปลี่ยนไปอย่างหน้ามือเป็นหลังมือของเขา คืออารมณ์ที่ก้าวร้าวรุนแรง มุทะลุดุฉฉ และหยาบคาย จากฟีนีส เกงที่เป็นผู้รับผิดชอบต่อการงาน ตัดสินใจในการทำงานด้วยเหตุผล และมีความยับยั้งชั่งใจ กลายมาเป็นฟีนีส เกงที่มีแต่ความหุนหันพลันแล่นและอารมณ์ที่รุนแรง ฟีนีส เกงต้องออกจากงานไปปรับจ้างเป็นคนเลี้ยงม้า จากนั้นไปร่วมแสดงในคณะละคร

สัตว์ที่โง่ของแปลก ซึ่งเขาจะถือท่อนเหล็กที่มันเคยเสียบทะลุหัวของเขาไปเดินโง่ให้คนอื่นเห็นตัวจริง เป็นๆ ของคน ผู้ชมเคยอ่านจากข่าวอุบัติเหตุ แต่เขาทำงานนี้อยู่ได้ไม่นานก็ออกเดินทางไปเผชิญโชค ในอเมริกาได้ และกลับมาอยู่กับแม่และน้องสาวที่ซาน ฟรานซิสโก และเสียชีวิตเจียบๆ ที่นั่น²

เรื่องราวของฟินีส์ เกจเป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งในหลายๆ กรณีศึกษาที่นักวิทยาศาสตร์ด้านประสาทวิทยาใช้ศึกษาทำความเข้าใจเรื่องจิตใจ อารมณ์ และชีวิตทางสังคมของมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่า ในระยะเกือบสองร้อยปีที่ผ่านมา วิทยาศาสตร์มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอารมณ์น้อยกว่าเรื่องอื่นๆ และเมื่อวิทยาศาสตร์มาศึกษาเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก วิทยาศาสตร์ก็จะให้ความสำคัญกับอารมณ์รุนแรงและเป็นอารมณ์ร้ายเช่น ความก้าวร้าว มากกว่าเรื่องอารมณ์ที่ละเอียดอ่อน เช่น เรื่องของความเมตตากรุณาหรือความเอื้ออาทร (Davidson and Harrington 2002) ในทางการแพทย์เรามีหลักฐานงานวิจัยที่ศึกษาผลร้ายของอารมณ์โกรธ ความก้าวร้าวและการซึมเศร้าว่ามีผลเสียต่อสุขภาพมากกว่าเรื่องผลต่อสุขภาพของอารมณ์เชิงบวก เช่น ความรัก ความอบอุ่นและความสุข (Goleman 1997)

ในช่วงทศวรรษหลังนี้เองที่นักวิทยาศาสตร์หันมาให้ความสนใจอย่างจริงจังเกี่ยวกับเรื่องของจิต วิญญาณ และอารมณ์ พร้อมๆ กับความสนใจเรื่องจิต นักวิทยาศาสตร์ก็ได้หันมาเรียนรู้จากปรัชญา และศาสนาของตะวันออกโดยเฉพาะพุทธศาสนา ในปี ค.ศ. 1995 นักวิทยาศาสตร์ชั้นนำกับนักปรัชญาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้จัดเวทีเสวนากับองค์กรทะเลาะกัน เป็นการพูดคุยในเรื่องอารมณ์ ความเมตตากรุณาและจริยธรรมจากมุมมองของวิทยาศาสตร์ ยิ่งไปกว่านั้น นักวิทยาศาสตร์มักมองแบบแยกส่วน คือให้ความสำคัญกับการหาสารเคมีในสมองหรือแยกสมองออกเป็นส่วนๆ และหาว่าส่วนของสมองส่วนไหนทำหน้าที่อะไรเป็นสำคัญ ซึ่งก็ทำให้เราได้ความรู้ใหม่มากมายอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน อย่างเช่นในกรณีของฟินีส์ เกจ ปัจจุบันเราก็เข้าใจได้อย่างชัดเจนว่า สมองส่วนหน้าด้านซ้ายของฟินีส์ เกจซึ่งถูกชะแลงเหล็กทะลุผ่านนั้น เป็นส่วนของสมองที่มีความสำคัญด้านอารมณ์ ผู้ป่วยที่มีเนื้องอกหรือประสบอุบัติเหตุทำลายสมองส่วนนี้จึงมักมีอารมณ์แปรปรวน ไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ หรือในบางกรณีไม่มีอารมณ์และความรู้สึกบางอย่างเช่น ความอาย ความรู้สึกผิดและความภาคภูมิใจ ซึ่งมีผลอย่างใหญ่หลวงต่อการมีชีวิตในสังคม

แต่ถ้าเราคิดอย่างนี้ก็อาจเสี่ยงต่อการลดทอนอารมณ์และชีวิตทางสังคมให้เหลือแค่เพียงปฏิกิริยาทางชีวเคมีและโครงสร้างของระบบประสาทในสมองเท่านั้น การกล่าวเช่นนี้อาจไม่ถูกต้องทั้งหมด เพราะมีการค้นพบที่น่าสนใจอีกหลายประการที่แสดงให้เห็นกลับกันว่า โครงสร้างระบบประสาทในสมองของเราเป็นผลจากการใช้ความรู้สึกนึกคิดบ่อยๆ ด้วย มีงานวิจัยพบว่าในหนูคนขบรดแท็กซึ่งต้องใช้จินตนาการเรื่องทิศทางและวาดภาพแผนที่การเดินทางบ่อย สมองส่วนที่เรียกว่า ฮิปโปแคมปัส (Hippocampus) ซึ่งเป็นส่วนที่สร้างจินตภาพเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของพื้นที่ จะมีขนาดใหญ่

กว่ามากกว่าคนในอาชีพอื่น ๆ ซึ่งหมายความว่า การปฏิบัติภาวนา หรือการหมั่นฝึกฝนหมั่นใช้งานจะทำให้สมองส่วนที่เกี่ยวข้องมีขนาดที่ใหญ่ขึ้นก็ได้

นอกจากนั้น สมองที่ฝึกปลุกคิยังสามารถเชี่ยวชาญได้จากสังคมและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมอีกด้วย ในผู้ป่วยที่สมองสองซีกถูกตัดแยกออกจากกัน ซึ่งทำให้กลายเป็นคนที่มีความรู้สึกนึกคิดเหมือนเป็นสองคน สองความรับรู้และสองความคิด มีชีวิตและการแสดงออกเปลี่ยนแปลงไปขึ้นอยู่กับว่าสมองซีกไหนมีอำนาจมากกว่า เมื่อมีชีวิตอยู่ต่อไประยะหนึ่ง ความแปลกแยกของการมีสองความรู้สึกนึกคิดก็จะถูกสังคมและวัฒนธรรมหล่อหลอมให้เป็นหนึ่งเดียวกันขึ้นมาใหม่ได้ ทั้งที่เนื้อสมองทั้งสองซีกยังถูกตัดแยกขาดจากกันอยู่ อาจเห็นได้ไม่ยากว่า สมอง อารมณ์และสังคมนั้นเกี่ยวข้องเป็นเหตุปัจจัยต่อกันอย่างซับซ้อนเกินกว่าที่จะคิดว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งกำหนดสิ่งอื่นที่เหลืออย่างเบ็ดเสร็จได้

นอกจากอารมณ์ สังคมและสมองจะแยกออกจากกันได้ยากแล้ว นักวิทยาศาสตร์และนักจิตวิทยาจำนวนหนึ่งยังเห็นว่าอารมณ์และเหตุผลเป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากกัน (Damasio 1994) ในหนังสือชื่อ ความผิดพลาดของเดส์การ์ต (Descartes' Error) นั้น คามาดีโอ ศาสตราจารย์ด้านประสาทวิทยาได้เสนอแนวคิดว่าการตัดสินใจต่างๆ ของมนุษย์ที่ถือว่าเป็นไปด้วยเหตุด้วยผลนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้หากไม่มีส่วนของอารมณ์และความรู้สึกมาประกอบ เหตุผลกับอารมณ์เป็นวงจรควบขนานกันและแยกขาดจากกันไม่ได้เลย สำหรับมนุษยศาสตร์แล้ว ทศนะดังกล่าวไม่ได้มีความหมายอะไรมากนัก แต่สำหรับนักวิทยาศาสตร์แล้วมันมีนัยยะสำคัญต่อทศนะของวิทยาศาสตร์ที่มีต่ออารมณ์ไม่น้อย

อารมณ์กลายเป็นที่สนใจของนักวิทยาศาสตร์พร้อมๆ กับความตื่นตัวในการศึกษาเรื่องจิตและจิตสำนึก (Mind and consciousness) และถึงแม้เนื้อหาและวิธีการศึกษาจะมีอยู่หลากหลาย กระบวนทัศน์หลักก็ยังคงเป็นการพยายามแสวงหาคำอธิบายอารมณ์ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางชีวเคมีเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการพยายามระบุตำแหน่งต่างๆ ของสมองที่ทำหน้าที่ทางอารมณ์หรือการหาสารเคมีในสมอง (Neurotransmitter) ต่างๆ ที่รับผิดชอบต่อการเกิดขึ้นของอารมณ์และความรู้สึกต่างๆ ของมนุษย์ ซึ่งเป็นการพยายามที่จะหาที่มาของอารมณ์ว่ามีรากฐานมาจากสิ่งที่ตรวจวัดได้อย่างเป็นภาวะวิสัยเป็นสำคัญ โดยไม่ได้ให้ความสนใจมากนักกับการศึกษาเรียนรู้อารมณ์ผ่านวิถีวิทยาอย่างอื่น

อารมณ์กับการแพทย์แบบวิทยาศาสตร์ (Emotion and Modern Scientific Medicine)

การแพทย์สมัยใหม่เป็นศาสตร์ที่มีฐานคิดอย่างมั่นคงในกระบวนทัศน์แบบแยกส่วนและกลไก การทำความเข้าใจโรคและการจัดการกับความเจ็บป่วยจึงเน้นการตรวจรักษาในสิ่งที่ตรวจวัดได้อย่างเป็นภาวะวิสัย ผมเคยได้ฟังเรื่องราวของทันตแพทย์ในโรงพยาบาลแห่งหนึ่งที่ทำให้ผู้ป่วยทุกคนบอกอาการปวดด้วยวิธีเดียวกันเป็นมาตรฐาน คือให้พูดเป็นตัวเลข หมอฟันคนนี้กำหนดให้อาการปวดสุดขีด

ถึงขั้นทนไม่ได้ว่าเป็นระดับ 10 ไม่ปวดเลยคือ 0 คนไข้ที่มาตรวจไม่ต้องพูดบรรยายอะไรเลย และก็ไม่ต้องร้องอุ๊ๆ ด้วย แต่ให้พูดคำเดียวคือหมายเลขที่บอกระดับความปวด แต่ละคนเมื่อเดินเข้ามาในห้องเพื่อให้ทันคแพทย์คนนี้จะพูดเพียงแต่หมายเลข เช่น 8 หรือ 3 แล้วก็เดินไปนั่งอ้าปากให้หมอพื้นทำการรักษา

การใช้ตัวเลขแทนความรู้สึกเป็นวิธีการที่ถูกใช้ในการวิจัยทางการแพทย์อย่างแพร่หลาย ตัวเลขความเจ็บปวดที่เรียกว่า Pain score เป็นวิธีการเทียบความรุนแรงของอาการปวดจากศูนย์ถึงสิบ ตัวแทนของความเจ็บที่เป็นตัวเลขเป็นตัวอย่างของการพยายามทำสิ่งที่เป็นความรู้สึกให้เป็นตัวเลข ซึ่งก็อาจใช้ได้กับอารมณ์ด้วย เช่น กลัวสุดขีด รักสุดหัวใจ เศร้าสุดแสน ก็อาจแทนได้ด้วยเลข 10 แต่ตัวเลขเชิงปริมาณอาจเป็นการยากที่จะทดแทนอารมณ์ความรู้สึกซึ่งมีมิติเชิงคุณภาพ การสื่อให้เข้าใจความรู้สึกจึงมักต้องอาศัยการบรรยายด้วยคุณศัพท์ที่ผู้ฟังจะเข้าใจได้ระดับหนึ่งหรือด้วยเรื่องเล่าที่กระตุ้นให้เกิดอารมณ์ที่ใกล้เคียงกัน แต่ในวงการแพทย์นั้น น้ำหนักของข้อมูลทางการแพทย์จะอยู่ที่ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง (Fact) มากกว่าเรื่องเล่า (Story) แพทย์จึงมักชักประวัติหาข้อเท็จจริงสำหรับการจ่ายยามากกว่าที่จะนั่งฟังคนไข้เล่าเรื่องเพื่อการเยียวยา

จะว่าไปแล้วการที่แพทย์ซักประวัติผู้ป่วยโดยให้ความสนใจเฉพาะข้อเท็จจริงเช่น ปวดมากี่วัน ปวดท้องบริเวณไหน ปัสสาวะสีอะไร ปวดศีรษะด้วยหรือเปล่า และถ้าปวด ปวดอย่างไร ปวดแปรปว ปวดตื้อๆ หรือปวดจี๊ดๆ (ไม่ใช่ปวดปานประหนึ่งเปลวไฟบรรลัยกัลป์เผาไหม้อยู่ในกะโหลกศีรษะ) แต่ไม่ใส่ใจกับเรื่องราวที่ผู้ป่วยเล่า (เช่น ลูกสาวไปทำงานต่างประเทศ ลูกโกงค่าจ้างงานทำให้เป็นหนี้สิน) นี่เป็นวิธีการจัดการไม่ให้อารมณ์เข้ามาป่วนเขียนอยู่ในกระบวนการรักษาทางการแพทย์อย่างหนึ่ง เพราะเรื่องราวที่บอกเล่าอย่างนี้จะทำให้เกิดอารมณ์ความรู้สึก ซึ่งทางการแพทย์เกรงว่าจะทำให้การตัดสินใจทางคลินิกไม่เป็นไปอย่างเป็นกลาง

การที่แพทย์ต้องทำงานอยู่กับชีวิตของผู้คนและต้องตัดสินใจโดยไม่เอาอารมณ์ความรู้สึกมาปะปนนั้น ด้านหนึ่งก็มีเหตุผล เพราะหากหมอมีอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่ดีกับคนไข้ และเอาความรู้สึกนั้นคิดนั้นมาปนกับวิจรรณญาณในการรักษา ก็อาจทำเรื่องเลวร้ายให้เกิดขึ้นได้ง่ายๆ แต่ในอีกด้านหนึ่ง การตัดอารมณ์ความรู้สึกออกจากการรักษาพยาบาลก็อาจทำให้แพทย์กลายเป็นหุ่นยนต์ที่ไม่รู้สึกรู้สมกับความทุกข์ยากหรือความเจ็บปวดของคนไข้ แต่แพทย์ก็ไม่ใช่หุ่นยนต์ และบางครั้งอารมณ์ความรู้สึกก็เป็นเรื่องที่บังคับไม่ได้เสมอไป ริชาร์ด เซลเซอร์ (Richard Selzer) ศัลยแพทย์นักเขียนได้กล่าวถึงอารมณ์ความรู้สึกของแพทย์ไว้ในหนังสือที่เขาเขียนเล่าเรื่องราวสะท้อนความเป็นมนุษย์ของแพทย์ชื่อ Letters to a Young Doctor (Selzer 1996) เขากล่าวถึงการที่ศัลยแพทย์ต้องทำงานกับร่างอันเปลือยเปล่าของสตรี ในฐานะมนุษย์ธรรมดาๆ ไว้ว่า

“...to gaze upon the beautiful unclothed body is a spur to the lustful imagination. ... To deny the existence of these urges is to deny your humanity. To fail to suppress these urges is to accept a condition of bestiality.”

แต่ ริชาร์ด เชลเชอร์ก็ไม่ได้เป็นแพทย์ธรรมดา เขาเป็นนักเขียนมีฝีมือ การเป็นนักเขียนคงมีส่วนช่วยให้เขาคุ่นคิดและตรึกตรองเรื่องราวได้ลุ่มลึกและอ่อนไหวกับสิ่งที่แพทย์ทั่วไปอาจไม่รู้สึกรู้ส เพราะกระบวนการฝึกคนให้เป็นแพทย์นั้นมีส่วนทำให้ความละเอียดอ่อนต่อมิติของความเป็นมนุษย์ระเหิดหายไป เหมือนในภาพยนตร์เรื่อง Patch Adams ที่คอมบิโดเรียนแพทย์ประกาศภารกิจที่ยิ่งใหญ่ต่อหน้านักศึกษาแพทย์ที่เพิ่งรับเข้าใหม่ว่า “งานของเราคือ ฝึกพวกคุณอย่างหนัก เอาความเป็นมนุษย์ออกจากตัวคุณ เพื่อให้คุณเป็นคิกว่านั้น เราจะทำให้คุณเป็นแพทย์” ในความเป็นจริงสถาบันการศึกษาด้านการแพทย์คงไม่มีใครประกาศว่าจะลบล้างความเป็นมนุษย์ออกอย่างนี้ เพราะเขาเข้าใจจริงๆ ผมคิดว่าสถาบันการศึกษาต่างๆ อาจไม่ตระหนักเสียด้วยซ้ำว่า สิ่งที่นักศึกษาแพทย์สูญเสียไปนั่นคือ ความเป็นมนุษย์

แต่มิติทางอารมณ์ที่สูญหายไปจากการแพทย์นั้น ไม่ได้ทำให้ผู้ป่วยถูกกระทำราวกับไม่มีอารมณ์ความรู้สึกเท่านั้น วิธีคิดดังกล่าวยังได้พรากชีวิตในทางอารมณ์ (Emotional life) ไปจากการเป็นแพทย์ด้วย ความพยายามในระยะหลังของการฟื้นฟูความเป็นมนุษย์ในแวดวงการแพทย์ เช่นการมีแผนงานด้าน Medical Humanities และโครงการ Arts and Humanities in Medicine ในมหาวิทยาลัยแพทย์ต่างๆ รวมทั้งการเกิดขึ้นของวารสาร Medical Humanities ในตะวันตกนั้น ได้ทำให้มีการทบทวนการเรียนรู้เกี่ยวกับอารมณ์และความเป็นมนุษย์ในแวดวงแพทยศาสตร์ศึกษามากขึ้น และการเรียนรู้ทางอารมณ์ในหลักสูตรมนุษยศาสตร์การแพทย์หลายแห่งอาศัยการเรียนรู้ทั้งในด้านสุนทรียภาพ กวี ภาษาศาสตร์ ประวัติศาสตร์และการเขียนเรื่องเล่าเป็นเครื่องมือ

ตัวอย่างเช่น คณะแพทยศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยเฮล มีโปรแกรมที่เรียกว่า Medical Humanity Program ซึ่งเอาแพทย์ประจำบ้านไปทำเวิร์คช็อปกับกวีและนักเขียน ฝึกให้อ่านบทกวีและเขียนเรื่องสั้น เมื่อติดตามเรสซิเดนท์กลุ่มนี้ไปหลังการทำเวิร์คช็อปก็พบการเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจ ๓ ข้อ ข้อแรก เกิดการระมัดระวังในการใช้ภาษาเมื่อมีการสื่อสารพูดคุยกับผู้ป่วย เพราะเมื่อเรียนเรื่องภาษาในบทกวีหรือเขียนเรื่องสั้นจะได้เรียนรู้ว่าภาษามีหลายแง่มุม เข้าใจไปได้ต่างๆ กัน และมักเข้าใจผิดกันได้ง่าย ข้อที่สอง จะเกิดความละเอียดอ่อนในแง่ที่รู้จักคิดและรู้สึกแทนคนอื่นได้ เพราะการเขียนทำให้ต้องเข้าไปรู้สึกแทนผู้อื่น ข้อที่สาม เกิดสิ่งที่เรียกว่า การไตร่ตรองครุ่นคิดกับชีวิตของตัวเอง (Deep Reflection) มากขึ้น ปัจจุบันมีโปรแกรมมนุษยศาสตร์การแพทย์ลักษณะนี้ในมหาวิทยาลัยต่างประเทศหลายแห่ง

เรื่องเล่าส่งท้าย

ก่อนจะจบบทความนี้ จะขอแนะนำเรื่องเล่าบทหนึ่งในหนังสือ Letters to a Young Doctor โดยริชาร์ด เซลเซอร์ ที่พูดถึงไปแล้วมาให้อ่าน เป็นบทที่ชื่อ Imelda ซึ่งมักใช้อ่านกันในการเรียนการสอนมนุษยศาสตร์การแพทย์ในคณะแพทยศาสตร์ต่างประเทศ ส่วนงานแปลและเรียบเรียงเกือบทั้งหมดเป็นของนายแพทย์สกล สิงหะ แห่งคณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผู้เขียน (กือนายแพทย์ริชาร์ด เซลเซอร์) เขียนเรื่องนี้เพื่อรำลึกถึงศาสตราจารย์ศัลยแพทย์ท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นอาจารย์ของผู้เขียนเมื่อครั้งยังเป็นนักเรียนแพทย์อยู่ที่ Albany Medical College เพราะได้ข่าวว่าอาจารย์ท่านนี้ได้เสียชีวิตลง ศัลยแพทย์ท่านนี้คือ Huge Franciscus

Imelda โดย Richard Selzer

หมอฟรานซิสสันเป็นต้นแบบของศัลยแพทย์ในความรู้สึกของเรา สูงใหญ่ คุณด้น แข็งแรง และคมกริบในการเคลื่อนไหว รวมทั้งความพิถีพิถันในการแต่งเนื้อแต่งตัวด้วย ทุกวันจะใส่เสื้อกาวน์ยาวสีขาว ลงแป้งแข็งโป๊ก หนังสือประเภทเดียวที่ดูเหมือนหมอฟรานซิสสันจะอ่านก็คือ หนังสือกายวิภาคของมนุษย์นั่นเอง สายตาของหมอฟรานซิสสันจะเหมือนใน Motto ของศัลยแพทย์ (Eagle's eye, Lion's heart, and Lady's hand ตาแหลมคมประดุจนกอินทรี หัวใจเข้มแข็งเด็ดขาดประดุจราชสีห์ มือเคลื่อนไหวอ่อนโยนละเอียดอ่อนดั่งกุลสตรี) หมอฟรานซิสสันดูแลพิจารณาแผลทุกแผลอย่างละเอียดถี่ถ้วนที่สุด สามารถแยกแยะจำแนกมองเห็นการเริ่มหายของแผลได้ก่อนใครเพื่อน รวมทั้งร่องรอยที่แสดงว่าแผลอาจจะเริ่มมีปัญหาได้ก่อนใครๆ หมอฟรานซิสสันบางทีจึงเหมือนโหราพยากรณ์นั่นทีเดียว ผู้รู้ว่าอะไรกำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต

ตอนนั้นผู้เขียนเป็นนักศึกษาแพทย์ปีสาม เดินตามหมอฟรานซิสสันคนไข้หลังผ่าตัด ก็มาถึงผู้ป่วยรายหนึ่ง มีแผลขนาดใหญ่ที่ต้นขาข้างหนึ่ง ใหญ่มากจนไม่สามารถจะดึงขอบแผลมาเย็บเข้าหากันได้ หมอฟรานซิสสันจึงต้องใช้เทคนิค Cross-leg flap graft คือ ผ่าชั้นเนื้อจากต้นขาซ้าย โดยยังเหลือโคนที่จะมีเลือดมาเลี้ยงอยู่ เหวี่ยงส่วนของชั้นเนื้อจากขาซ้ายนี้ไปแปะปิดแผลที่ขาขวา และทำแผลไปเรื่อยๆ จนกว่าแผลจะเล็กลงพอจะปิดได้ ระหว่างนี้ก็ต้องคอยดูไม่ให้ชั้นเนื้อ flap ที่ยกมาปิดนี้เน่าเสียไปก่อน

หมอฟรานซิสสันเดินมาเมียงมองดูแผล ลองใช้นิ้วกดๆ ที่บริเวณโคนชั้นเนื้อจากขาซ้าย สีน้าเงินจืดๆ บนชั้นเนื้อนี้ก็จืดลง พอปล่อยนิ้ว ก็เห็นสีค่อยๆ แผ่กระจายมาบนชั้นเนื้ออีกครั้งหนึ่ง

“เลื้อยคลานเลื้อยคลาน” หมอฟรานซิสประกาศ “แผลนี้จะดีขึ้นในไม่ช้า อีกไม่กี่อาทิตย์ก็จะสามารถตัดโคนชิ้นเนื้อนี้ออกจากคันกำเนิดที่ขาซ้าย และลงมือตกแต่งแผลขาขวาให้เสร็จเรียบร้อยได้” พุดเสร็จหมอฟรานซิสก็ขยับตัวจะเดินต่อไปยังเตียงอื่น ทันใดนั้นเองคนไข้คนนี้ก็ยื่นมือขยับคว้าแขนหมอฟรานซิสเอาไว้ แล้วก็เริ่มพูดภาษาสเปนออกมาเร็วจี๋ พยายามชี้ไปที่ขาหนีบและสะโพกของตนเอง หมอฟรานซิสส่ายมือออกมาสองก้าวจนพ้นมือ เขาไม่ชอบถูกสัมผัสโดยมือคนไข้

“ใครรู้ภาษาสเปนบ้างนี่ ผมฟังไม่รู้เรื่องเลย” หมอฟรานซิสถาม

ผู้เขียนซึ่งเป็นนักเรียนแพทย์ตอบ “เขาบอกว่าแผลที่ใส่ตรงสะโพกนั้น ขอบมันกดจนเจ็บมาก บริเวณสะโพกทุกครั้งเวลาขยับตัวครับ”

โดยไม่พูดพล่ามทำเพลงอะไร ได้ยินคำนั้นหมอฟรานซิสก็หันไปคว่ำกรรไกรตัดแผล ออกมาจากรถทำแผล ลงมือเล็มขอบแผลออกทันที

“Gracias, gracias” (ขอบคุณครับ ขอบคุณ) คนไข้ยิ้ม ระบายลักออกมาแก่หมอฟรานซิส แต่ตอนนั้นหมอฟรานซิสก็ได้เดินออกไปหาคนไข้รายต่อไปเสียแล้ว นี่เป็นลักษณะหนึ่งที่หมอฟรานซิสดูเหมือนจะเป็นคนแห้งแล้ง ปราศจากน้ำใจจิตใจ ถึงแม้จะดูเป็นหมอมืออาชีพผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างยิ่งก็ตาม

หลังจากราวน์วอร์ดเสร็จ ผู้เขียนกำลังเดินกลับหอพัก ก็ได้ยินเสียงหมอฟรานซิสเรียกมาจากด้านหลัง

“เธอพูดสเปนได้หรือ”

“ผมเคยอยู่ที่สเปนมาสองปีครับ”

“ฉันกำลังนำทีมผ่าตัด ไปสอนดูรัสอาทิตย์หน้าเพื่อไปช่วยผ่าตัดคนพื้นเมืองที่นั่น ปกติฉันออกพื้นที่แบบนี้เป็นเวลา 3 อาทิตย์ทุกๆ ปีที่ต่างๆ กัน มาปีนี้เราจะไปสอนดูรัสกัน ถ้าเธอสนใจ ฉันจะจัดเวลาให้เธอว่างพอและมากับทีมฉันในฐานะล่าม ฉันจะสอนเธอใช้กล้องถ่ายภาพในงานคลินิกด้วย เธอจะเห็นว่าคุ้มค่าที่จะไปด้วย”

ท่ามกลางความอึ้งงาของเพื่อนๆ ผู้เขียนก็ตกลงใจไปกับทีมหมอฟรานซิสทันที

สอนดูรัสเป็นประเทศยากจน อากาศร้อนมาก พอทีมแพทย์ไปถึงก็เห็นคิวของคนไข้จำนวนมาก นั่งๆ นอนๆ ยืนๆ อยู่ในเพิงรอกอ้อย ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นชาวสเปนเลือดผสมชาวพื้นเมืองอินเดียน สำหรับผู้เขียนแล้วหน้าตาของคนไข้ดูเหมือนกันหมดเลย หน้าทีของผู้เขียนคือถ่ายรูปคนไข้ก่อนและภายหลังการผ่าตัด ทุกวันผู้เขียนจะเป็นคนเรียกคนไข้ที่นั่งรอไปพบหมอฟรานซิส หมอก็จะตรวจและพูดบันทึกผลการตรวจใส่เทป “แผลมะเร็ง basal cell carcinoma ของขอบตาขวา 6x8 เซนติเมตร

ลูกตามเข้าตาขาว กินขอบล่างของเบ้าตา แผนการผ่าตัด: ตัดเนื้อมะเร็งออก ควักลูกตา ปิดแผลด้วย graft ผิวหนังและกระดูก” เสร็จแล้ววันรุ่งขึ้นก็จะเป็นวันผ่าตัดตามแผนการที่ได้วางไว้

วันหนึ่งมีเด็กผู้หญิงอินเดีย อายุประมาณ 14 ปี มากับแม่ของเธอ เด็กผู้หญิงสวมใส่ชุดของแม่ของเธอหลวมรุ่มร่ามจนดูเหมือนจะเลื่อนหลุดมาเมื่อไรก็ได้ ตลอดเวลาเด็กหญิงจะถือผ้าสีชมพูสกปรก ผ้าปักล้นหมิ่นกดแน่นไว้ที่บริเวณปากของเธอราวกับกดความเจ็บปวดเอาไว้ ผู้เขียนทราบโดยทันทีว่าสิ่งที่พาเธอมาทรมานแพทย์ ต้องอยู่ภายใต้ผ้าสกปรกผืนนี้นั่นเอง เคนนี่เดินเข้ามาหาหมอฟรานซิสซ์ซึ่งเป็นคนสุดท้ายของวันนี้

“อิมelda วาลเดซ (Imelda Valdez)” ผู้เขียนเรียกชื่อเธอ ทั้งแม่ลูกก็เดินเข้าไปในห้องตรวจ

“นั่งตรงโต๊ะตรวจนั่นล่ะ” ผู้เขียนส่งภาษาบอกเด็กหญิงอิมelda “คุณแม่ยืนข้างๆ นี่ครับ” แล้วก็เริ่มอ่านประวัติจาก chart: “เด็กหญิง 14 ปี มีปากแหว่ง เพดานโหว่ (cleft lip and cleft palate) ซีกซ้ายตลอดแถบ ไม่มีโรคอื่นๆ ผลแลปและเอ็กซเรย์ปกติครับ”

“บอกเธอเอาผ้านั้นออกไปซิ” หมอฟรานซิสซ์พูด พอผู้เขียนถ่ายทอด อิมeldาก็หดตัวลอยไป มีอกค้ำแน่นกว่าเดิม

“อาณา มาถึงนี่แล้ว” หมอฟรานซิสซ์สทุดหจิด “บอกเธอว่าฉันต้องเห็นก่อน ถึงจะรู้ว่าจะทำยังไง ถ้าเธอไม่ยอมก็กลับไปไม่ต้องผ่าตัด”

ผู้เขียนส่งภาษากับอิมelda “ขอผ้าให้หมอเถอะล่ะ” แต่อิมelda ไม่ยอม เธอไม่สามารถทำใจเอาผ้าออกได้ ตอนนั้นเองหมอฟรานซิสซ์เอื้อมมือมาอย่างรวดเร็ว กระทบผ้าอย่างแรงจนหลุดออกมา อิมelda เหมือนกับจะโศกตามแรงและขยับตัวกลับเหมือนจะซ่อนหน้า แต่ในที่สุดก็ค่อยยอม และอยู่นิ่งงำน

เป็นแผลปากแหว่งเพดานโหว่ที่น่าเกลียดอยู่กลางใบหน้าของเธอ... ริมฝีปากบนขาดหายไปจนถึงจมูก เห็นฟันบนเกาะบนเหงือกโผล่จากรูปาก สายตาเต็มไปด้วยความละอาย และหวาดกลัว

“บอกเธอให้อ้าปากซิ”

“อิม.... เพดานบนด้วย หมคเลข” หมอฟรานซิสซ์สอ้งไปพักนึ่ง และในที่สุดก็พูดออกมา

“หนูชื่ออะไรนะ?”

“อิมeldาค่ะ” เสียงอู้อี้กระซิบแผ่วออกมาจากปาก ปนเสียงฟองน้ำลายและเสียงหวีดเบาๆ

“วันพรุ่งนี้ ฉันจะซ่อมปากหนูให้”

ดูราวกับว่าหมอฟรานซิสซ์ผู้มีประสบการณ์นับสิบๆ ปี เห็นอะไรมามากมายสุดจะนับ ก็รู้สึกพิเศษกับอิมelda ผู้เขียนแอบสังเกตเห็นจากสีหน้าของหมอฟรานซิสซ์ อาจจะเป็นเพราะการที่อิมelda พยายามเหลือเกินที่จะซ่อนแผลอันน่าเกลียดนี้ จนกระทั่งเขาต้องเป็นผู้ทำให้เธอต้องเปิดเผยมาในที่สุด

ความกลัว การหลีกเลี่ยงไม่อยากเปิดเผยซึ่งทำให้ความน่าเกลียดนั้นปะทุเด่นชัดเป็นทวีคูณ นี่ถ้าเธอ
ยินยอมให้เขาดูแผลง่าย ๆ ก็อาจจะไม่เรียกร้องให้เกิดความรู้สึกพิเศษกับเธอแบบนี้เลย

หมอฟรานซิสซ์สวัตรอยที่ผิดปกติ ศึกษาแบบต่างๆ อย่างละเอียด หมุนศีรษะอีเมลคาไปใน
ทิศทางต่างๆ อย่างครุ่นคิด พิจารณา

“ใหญ่ขนาดนี้ยังปิดได้อยู่อีกหรือครับ?” ผู้เขียนถามหมอฟรานซิสซ์ส

“ถ้ารูปเธอไว้ใจ”

“เดี๋ยวก่อน” หมอฟรานซิสซ์สวัตรอย แล้วก็หยิบเอาแผ่นผมเส้นหนึ่งที่ตกลงมาบังใบหน้าเธอ ยกขึ้น
ไปทักที่ข้างหูของอีเมลคา “เอาละ ถ่ายได้แล้ว”

หมอฟรานซิสซ์สวัตรอยบอกวิธีคำนวณระยะทางของ flap ที่จะนำมาหมุนปิดช่องโหว่ต่างๆ ฟังดูมัน
สับสนมาก

“มันเป็นเรขาคณิตธรรมดาๆ”

วันรุ่งขึ้นเป็นวันผ่าตัด ตอนเรามาถึง กระบวนการดมยาสลบได้เริ่มไปบ้างแล้ว ท่อช่วยหายใจ
ใส่ไว้ทางปาก และดึงพาดลงไปทางริมฝีปากล่างเพื่อเปิดพื้นที่ให้ผ่าตัดบริเวณด้านบน ผู้ช่วยพยาบาล
พอกน้ำยาปลอดเชื้อให้ทั่วบริเวณ ผ่าคลุมน้ำเยื่อสำหรับปิดบริเวณรอบข้างยกเว้นพื้นที่ผ่าตัดถูกวางคลุม
และตรึง คัดด้วยคลิป

“ไม้บรรทัด” หมอส่ง กระดาษไปที่จุดกึ่งกลางของริมฝีปากบนที่บิดเบี้ยวไม่เป็นรูป

“ปากกา” หมอเริ่มแต้มจุดต่างๆ เป็นตำแหน่งสำคัญ

“มีด” หมอรับมีดจากพยาบาลส่งเครื่องมือ หันไปตามหมอดมยาที่หัวเตียง “เอาละนะ?”

“ได้เลย” หมอดมยาตอบ

หมอฟรานซิสซ์สวัตรอยกำลังจรมีดลง เสียงหมอดมยาดังขึ้นอย่างตกใจและเกรงเกรียง

“เดี๋ยว!! รอเดี๋ยวก่อน !!!”

มีดหยุดลอยอยู่กับที่ “เกิดอะไรขึ้น?”

“มีอะไรผิดปกติเกิดขึ้น ผมไม่แน่ใจ โอ... พระเจ้า ตัวเธอร้อนยังกับลูกปืน !!! ความดันพุ่งขึ้น
ชีพจรร้อยแปดสิบ เอาปรอทกันมาวัดดูซิ !!!” พยาบาลมุดลงไปใต้ผ้าคลุมระหว่างที่ทั้งทีมรอกอย่าง
กระวนกระวาย

“หนึ่งร้อยเจ็ด !! โอ ! ไม่ ! หนึ่งร้อยแปด !!!” เสียงพยาบาลอ่านปรอทอย่างไม่เชื่อสายตา

“Malignant Hyperthermia!!” หมอดมยาอุทานออกมา “น้ำแข็ง เอาน้ำแข็งมา เอามา
เยอะๆ !!!” ผู้เขียนวิ่งออกไปจากห้องผ่าตัด ตะโกนบอกพยาบาลคนแรกที่เจอ “น้ำแข็ง!! น้ำแข็ง !! ค่วน

ที่สุด Heilo!!” สีน้าพยาบาลบ่งบอกความสับสน ไม่เข้าใจ ผู้เขียนวิ่งไปหาพยาบาลคนต่อไป ะล่ำระลัก “น้ำแข็ง !! เราต้องการน้ำแข็งเดี๋ยวนี้ ได้โปรดเถอะ โอ.. พระเจ้า!!”

“น้ำแข็งเหรอ? ไม่มีหรอกที่นี่” พยาบาลบอกเขา

ผู้เขียนวิ่งกลับไปห้องผ่าตัด “ไม่มีครับ ที่นี่ไม่มีน้ำแข็งเลย !!” สายตาของหมอฟรานซิสซัสเหมือนของม้าในสงคราม

“คลื่นไฟฟ้าหัวใจ วิ่งเร็วจี้เลย!!”

“ฉันกลัวชิพจะไม่ได้ คำไม่ได้!”

“อะไรนะ?!!?” หมอถ่วงมือลงไปใต้ผ้า กลัวชิพจะที่ขาหนีบ ไม่พบอะไรทั้งสิ้น

“คลื่นหัวใจราบแล้ว พระช่วย!! เธอตายแล้ว !!”

“ไม่... เป็นไปไม่ได้”

“แต่เธอตายแล้ว หมอ.....”

ตอนนั้นเป็นเวลาเที่ยง เป็นวันที่ร้อนและชื้นมาก แม่ของอิมเลคานั่งรออยู่ที่ม้านั่ง มือของเธอถือผ้าเช็ดมูของอิมเลคตา เห็นเธอพับผ้าผืนนี้พับไป พับมา ริดมัน ปิดทำความสะอาด รวกับว่าเป็นศีรษะของอิมเลคตาที่อยู่ในมือเธอ และเธอกำลังดูใบผ้มของอิมเลคตาอยู่

“ฉันจะต้องไปพูดกับเธอเอง” หมอฟรานซิสซัสพูด เขา “ต้อง” พูดกับเธอเอง ด้วยภาษาสเปน หรืออะไรก็ตามที่เขาสามารถพูดได้ในขณะนี้ และบอกว่าต่อเมื่อเขาจำเป็น ผู้เขียนอาจจะช่วยแปลให้เขาหน่อย ผู้เขียนเห็นหมอฟรานซิสซัสสลดมหายใจ ปรับท่าทาง ก่อนจะไปพบแม่อิมเลคตา เขาจะพูดว่า ยังไงนี้??? ผู้เขียนนี่ก็อยู่ในใจ แต่ก็ทราบแกล้งว่าหมอจำเป็นต้องอธิบายว่าเกิดอะไรขึ้นทั้งหมดอย่างที่มันเกิด เพื่อแม่ของอิมเลคตา และเพื่อตัวหมอเองด้วย แต่จะเกิดอะไรขึ้นล่ะ? ถ้าแม่กรีร้อง ร้องห่มร้องไห้ตื้อกชกหัว หรือเข้ามาทำร้ายหมอ?

ทั้งๆ ที่กำลังอยู่ในสถานการณ์นี้ ผู้เขียนตระหนักว่าหมอฟรานซิสซัสกำลังตั้งใจจะสอนอะไรบางอย่างที่สำคัญแก่เขา วิธีการทำอย่างมืออาชีพ

แม่ของอิมเลคตามองขึ้นมาหาหมอฟรานซิสซัส หมอหนึ่งเงิบไม่ได้พูดอะไร ดูเหมือนเธอจะสามารถมองเห็นข่าวสารที่อยู่ภายในปากของหมอ และเมื่อนั้นเธอก็เข้าใจ ลูกขึ้นขึ้น

“จินยอรา” หมอฟรานซิสซัสเริ่ม “ผมเสียใจด้วย.....”

ณ วินาทีนั้นเอง ผู้เขียนรู้สึกว่หมอฟรานซิสซัสตัวเตี้ยลง ลงมาเกือบเท่าแม่ของอิมเลคตา สามารถมองเห็นผมบางบริเวณกระหม่อม ริมฝีปากมัมตึงขยับได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น เสียงแหบแห้ง

“ไม่มีใครจะรู้ได้ อีเมลคามิปฏิบัติยาต่อยาเสพติด กลายเป็นพิษต่อเธอ ทำให้อุณหภูมิเธอสูงขึ้น และเธอไม่สามารถคืนชีพขึ้นมาได้.....” คำสุดท้ายเกือบจะเป็นเสียงกระซิบ

แม่อีเมลคามองตามริมฝีปากของหมอราวกับเธอเป็นคนหูหนวก ถึงแม้ว่าหมอจะพยายามแล้วก็ตาม ริมฝีปากของหมอยังกระตุกอย่างห้ามไม่อยู่ และในที่สุดหมอก็ยกหัวแม่มือและนิ้วชี้มากดอะไรบางอย่างไปจากหน้าตาของเธอ

“ตายแล้วหรือ.....” แม่อีเมลคามุกออกมา

“ครับ... เธอตายแล้ว” หมอยืนยันความเข้าใจของเธอ กลับตาลง นานจนกระทั่งเขารู้สึกมือของแม่อีเมลคามิได้เอื้อมมาจับแขนของเธอ เขาลืมตาขึ้น ไม่ได้สละมือเธอออกอย่างทุกครั้งที่ถูกคนไข้ตะคอก หมอมองเห็นความทุกข์ทรมานอย่างเหลือเชื่อว่าเป็นรอยเส้นบิดเบี้ยวบนใบหน้า ดวงตา มุก ปากของเธอเกือบจะเฉกเช่นของอีเมลคามิ ทั้งสองคนยืนอยู่นานในทำนองนั้น ในที่สุดหน้าของแม่อีเมลคามิมิก็ค่อยๆ ดีขึ้น เธอพูดออกมาเบาๆ อย่างช้าๆ เพื่อให้แน่ใจว่าหมอเข้าใจที่เธอพูด เธอบอกว่าเธอจะกลับไปบ้านของเธอก่อน วันรุ่งขึ้นลูกชายของเธอจะมารับอีเมลคามิเพื่อนำกลับไปทำพิธีฝัง หมอไม่ต้องเสียใจ นี่เป็นลิขิตของพระเจ้า และอีเมลคามิมิก็คงจะมีความสุขแล้ว เพราะริมฝีปากเธอหายเป็นปกติแล้ว อีเมลคามิมิจะสามารถขึ้นไปสวรรค์อย่างเป็นปกติ แล้วแม่อีเมลคามิมิก็ค่อยๆ เดินจากไป

วันรุ่งขึ้นผู้เขียนยืนรออยู่ที่หน้าประตู รอรับลูกชายที่จะมารับอีเมลคามิ เห็นหนุ่มสองคนใช้เสื้อห่อร่างอีเมลคามิแบกขึ้นไปบนเกวียนเทียมด้วยลา แม่ของอีเมลคามิมิมาด้วย เธอเงยหน้า มองเห็นผู้เขียนก็ถอดหมวกของเธอออก ผู้เขียนส่งเงินจำนวนหนึ่งในมือของเธอ

“สำหรับค่าคอกไม้ และค่าสวดทำพิธีนะครับ”

“ขอบคุณ ขอบคุณมากค่ะ” เธอตอบ “หมอเป็นเสมียนคั่งหุตสวรรค์ หมอได้ทำงานของพระเจ้า เป็นเจ้าจนสำเร็จ อีเมลคามิถูกสาวอีดันตอนนี้เธอสวยงามแล้ว”

อา... เธอหมายความว่าอะไร? อีเมลคามิตายตั้งแต่ก่อนจะเริ่มผ่าตัดนี่นา

“เหลือแต่รอยจางๆ เท่านั้น ที่พระเจ้าเป็นเจ้าจะค่อยๆ ลบเลือนมันไป” เธอพูดต่อ

ผู้เขียนเดินไปที่เกวียน ขกมูมเลื้อยขึ้น ก็ได้พบเห็น ริมฝีปากแหว่งนั้นถูกเย็บเข้าหากันอย่างแนบเนียนด้วยไหมเส้นละเอียด ริมฝีปากบนถูกจับหยักโค้งสวยงามเป็นรูปคันธนู มีรอยบุ๋มตรงกลาง รูจมูกที่เคยแบนถูกตกแต่งเป็นรูกลมๆ เล็กๆ สมมาตรกับอีกข้างหนึ่ง และเห็นรอยยิ้มของอีเมลคามิมิที่ถูกม้วนไปติดที่หลังหูของเธอ

“ลาก่อน ลาก่อน” แม่อีเมลคามิและครอบครัวค่อยๆ เคลื่อนขบวนจากไป

บางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทำให้คนเราได้ทบทวน และได้มองชีวิตในรูปแบบที่ไม่เคยมองมาก่อน สะท้อนถึงพฤติกรรมที่แล้วๆ มาทั้งหมดในอดีต และบางทีก็ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิง ความตายของอิมเลดาได้มาบรรจบชีวิตของหมอฟรานซิสซัส ณ ช่วงแห่งกาลเวลา เธอตายก่อนที่จะริมฝีปากจะถูกซ่อมแทนที่จะเกิดขึ้นภายหลัง หมอฟรานซิสซัสน่าจะบอกความจริงว่าเขายังไม่ได้ทำผ่าตัดให้อิมเลดา แต่ก็ไม่ได้บอก ความละเอียดซึ่งดูเหมือนจะผิดที่ไม่น่าจะเกิดในช่วงชีวิตของเขา ณ จุดหนึ่งของห้วงกาลเวลานี้เองที่ทำให้หมอฟรานซิสซัสตระหนักถึงพลังอำนาจของตนเองที่ยังสามารถทำอะไรได้ คำพูดของแม่อิมเลดาไม่ได้ทำหน้าที่ปลอมประโลมเขา แต่ชี้ทางให้เขา ทางที่เขาจะได้เลือกและเดินทางไปเอง เป็นทางเดินเงียบ เพียงคนเดียวที่เขาเลือกเดินโดยไม่สนใจว่าจะมีคนรู้หรือไม่ นอกเหนือจากตัวเขาเอง

บ่อยครั้งที่ผู้เขียนจินตนาการไปว่า สี่ทุ่มท่ามกลางความมืดในโรงพยาบาล โคมายากัว ตะเกียงถูกจุดสว่าง แสงไฟสั่นไหวในยามราตรี ลึกลงไป ณ ห้องเก็บศพของโรงพยาบาล ห้องนั้น เงาทุกเงา ดูเหมือนกำลังรอกอยใครบางคน ในที่สุด ก็มีเสียงเข็นรถพร้อมของอะไรบางอย่าง หมอได้เริ่มลงมือทำหัตถการ ทำพันธกิจแห่งชีวิตของเขา ใบมีดกรีดลง ไม่มีเลือดให้จับ รูปร่างของริมฝีปากที่เขาตั้งใจก่อนหน้านี้จะสรรสร้าง ค่อยๆ เป็นรูปเป็นร่างทีละน้อย ผิวหนังถูกหมุนมาปิดช่องโหว่บนใบหน้า ตามเรขาคณิตที่ถูกคำนวณเป็นอย่างดี ทีละเขี้ยวรอบคอบจนถึงที่สุด ไหมค่อยๆ ถูกเย็บลง ทีละเข็ม ทีละเข็ม ริมฝีปากถูกระงับถูกตกแต่งจนไม่เหลือร่องรอยแห่งความผิดปกติ ในที่สุดคราบเลือดทั้งหมดก็ถูกเช็ดออก ทำความสะอาด ที่นอนอยู่ข้างนั้นเป็นร่างของอิมเลดา และแล้วไฟก็ดับลง.....

¹ รายงานการประชุมกลุ่มจิตวิวัฒน์สามารถดาวน์โหลดได้จาก www.jitwiwat.org

² เรื่องราวของฟินีส์ เจนี้นำมาจากหนังสือชื่อ *Descartes' Error* ของ Antonio R. Damasio (Damasio 1994)

References:

- Damasio, Antonio. 1994. *Descartes' Error: Emotion, Reason and the Human Brain*. London: Papermac.
- Davidson, Richard J., and Anne Harrington, eds. 2002. *Visions of Compassion: Western Scientists and Tibetan Buddhists Examine Human Nature*. Oxford: Oxford University Press.
- Goleman, Daniel. 1997. Afflictive and Nourishing Emotions: Impacts on Health. In *Healing Emotions*, edited by D. Goleman. Boston and London: Shambhala.
- Gouk, Penelope, and Helen Hills. 2005. Towards Histories of Emotions. In *Representing Emotions, New Connections in the Histories of Art, Music and Medicine*, edited by P. Gouk and H. Hills. Aldershot, Hants, UK and Burlington, USA: Ashgate.

Selzer, Richard. 1996. *Letters to a Young Doctor*. San Diego, New York and London: A Harvest Book.

Crime of Passion: Justice and Emotion

(กฎหมายที่ใช้อ้างอิงนอกการประชุมครั้งนี้)

Nuangnoi Boonyanate

Department of Philosophy
Chulalongkorn University

Abstract

This paper argues that, in the case of crimes of passion, women's groups should not demand a single standard of punishment for both men and women, and the abolition of the judge's discretion, but rather a different framework for understanding anger in the case of men and women respectively. The judgment in the controversial "Doctor Killing his Wife" case, committed five years ago in Bangkok, suggests that the understanding of emotion or passion on the part of the judge, and possibly of the Thai justice system, is non-cognitive. As a result, any deep understanding of the mentality and of the impact of the socio-cultural environment on mentality is blocked. I give a brief outline of traditional Thai cultural settings to illustrate the social construction of emotion, and the different paradigm scenarios allowed for "appropriate" anger for men and women. In some cases of rage-killings by women, the rage has to be viewed not just on an individual basis, but also on a group basis, i.e. as an act of resistance by a member of an oppressed group.

In 2002, the Criminal Court of South Bangkok sat in judgement of a Ph. D. professor (hence the name the "Doctor Killing his Wife Case" given by the media) who "punched, slapped, kicked, and used a blunt object"¹ (a golf umbrella) to beat his wife to death. His punishment was fifty hours of community service, and, in his case, what could have been more appropriate than to teach "free of charge" to serve those fifty hours. His two-year jail term, having been reduced from four, was suspended for three years. This

¹ Black Case No. 148/2545 Red Case No. 7792/2545 between the prosecuting officer, The Attorney General's Office Vs. Mr. Pipat Lueprasitkul.

sentence was given after the court had considered the "great loss" he had already had to endure (that is - the loss of his wife whom he himself had beaten to death), his children who still needed caring for, the professor's own "intellectual" and educational background (a Ph.D. in economics), and the absence of a previous criminal record.

The sentence outraged women's groups in Thailand. Accusations of double standards based on gender, education, and economic status were raised in unison. In Particular, those who were critical pointed to the degree of punishment meted out in some other cases deemed to be comparable to the professor's but in which women were the ones founded guilty. Some of the critics have even claimed that most "women-who-kill" cases should be considered self-defense; however, in most of the cases the original charge brought by the state prosecutors were murder.² Some people feared that the leniency of the professor's sentence would encourage the idea that a man could beat his wife to death and quite literally get away with it. Some people called for the abolition of the "court's discretion" in the sentencing as this had seemed to have allowed the judge's to exercise his own gender bias. Most importantly, many people called for the Thai justice system to use the same, fixed standard of sentences as punishment in cases of killings carried out by both men and women.

What is of particular interest to the present paper is that the judge, having ruled out adequate provocation, still cited "a momentous jealous rage" as a reason to deliver a verdict of unintentional killing or manslaughter, which the state prosecutor had originally put forward. In other words, uncontrollable passion was still finding the way in to give an "excuse" for the killing to be decreed an uncontrollable act with a minimum of three years and a maximum of fifteen years imprisonment, as against fifteen to twenty years for murder.

What I propose to do in this paper is to argue that the main strategy that the women's groups should primarily focus on is not to achieve one and the same fixed standard of punishment for both men and women, nor to abolish judge's discretion. On the contrary, justice will be best served if judge's discretion incorporates a different framework of understanding of women's anger to that of men. I propose to do this by, first, outlining

²Document for the Seminar, "Measures and Mechanism in the Protection of Women in Domestic Violence, Sexual Violation, and the Victim of Human Trafficking", organized by Gender Equality in the Justice System Project at The Office of National Human Rights Committee, Bangkok, 12 November 2004.

the scenario of the "Doctor Killing his Wife" case to suggest that the understanding of emotion or passion of the judge, and possibly of the Thai justice system, is a non-cognitive one. Consequently, this understanding blocks attempts to dig deeper into the thought content and the socio-cultural setting of the appropriateness of that thought content in the passions. Second, I will give a brief outline of traditional Thai cultural settings to illustrate the social construction of emotion, and the different paradigm scenarios allowed for "appropriate" anger for men and women. This in turn will be premised to an argument that for some cases of rage-killings by women, the rage has to be viewed not just on an individual basis, but also on a group basis, i.e. as an act of resistance by a member of an oppressed group.

The Case of "the Doctor Killing his Wife"

The Thai criminal justice system, like many Western's system that it follows, allows mitigation for killings due to either "diminished responsibility" (caused by, for example, temporary insanity), or "adequate provocation", literally translated as "anger caused by a serious injury unfairly done to one" ("บันดาลโทสะโดยถูกข่มเหงอย่างร้ายแรงด้วยเหตุอันไม่เป็นธรรม"). The main assumption that makes mitigation possible is that such an act is carried out by someone who "lacks the reasons controlling consciousness ("สติ") of any ordinary person"³, or, to put it in ore familiar terms – the actor has lost his/her self-control, hence he/she can't be blamed for the action. However, as the action itself is wrong, total acquittal is not applicable.

The key conceptual difference between a total acquittal and a partial mitigation is that between a "justified killing" and "excusable killing". A "justified killing" is parallel to the killings in wars and killings in self-defense - though not encouraged, the killing is not considered wrong. An "excusable killing" on the other hand, focuses on the responsibility of the actor.⁴ This means that while it is believed that the killing itself is wrong, individual doing the killing is seen as lacking some essential quality that would allow that person to be

³ Kiatkajon Wajanaswad, *Explanations for Criminal law Vol 1*, Bangkok: Thammasat University Press, 1970, p. 300.

⁴ Please see the discussion of the differences between "justification" and "excuses" in law in Joshua Dressler, "Rethinking Heat of Passion: A Defense in Search of Rationale", *The Journal of Criminal law & Criminology* 73, No 2 (1982): 421-470.

held responsible for the action, particularly if that the person's rationality is believed to have been absent amidst an overwhelming rush of emotion.

Coming back to the "Doctor Killing his Wife" case, adequate provocation was ruled out as it was seen that the professor was in fact provoking the so-called "provoker" and that domestic arguments and even fights are ordinarily to be "expected". The victim was merely being "sarcastic" while telling him that she was still in love with her former boyfriend. In other words, judging by the "feeling of an ordinary person, hypothetically being in the defendant's position"⁵, it was not an adequate provocation. If there was an anger flying around, it was not fair to have gone as far as the husband did go. In other words, the victim was not seen to have "asked for it". However, it was also perceived by the judge that, in his exact words, "a momentous jealous rage took place" ("อารมณ์โทสะที่เกิดขึ้นในชั่วขณะหนึ่ง") causing the defendant to do what he did, as if his action had not been a part of him, as if some alien forces had come to overpower the reason in him.

According to the court's record, this "momentous jealous rage" started simmering to its boiling point in the husband, when, finding her slightly drunk and with alcohol on her breath, he slapped her. Then, having caught her lying about her meeting up with another man, he slapped her again. Later, after she confessed to the loneliness that had seen her meeting up with her former boyfriend twice before that fatal night, he slapped her once again. The husband told his wife how hurt he was, how humiliating it was for a respectable professor like him, and how this would affect the children. After she told him ("sarcastically" in the words of the judge) of her undying love for her former boyfriend, he slapped her yet again. The slapping started with one hand, then continued with both hands. She then put up both her arms to protect herself and to fight back. He saw a book, picked it up and threw it at her. He then took off his belt intending to beat her with it, but, finding it too small, he tried to find something bigger. He saw the golf umbrella, picked it up, and started to beat her once, and again on her head. She crumbled to the floor, and he then kicked her.

⁵ Black Case No. 148/2545 Red Case No. 7792/2545 between the prosecuting officer, The Attorney General's Office Vs. Mr. Pipat Lueprasitkul, p. 15.

Cognitive Theory of Emotion, Social Constructivism, and Emotion's Paradigm Scenarios

The judge, in delivering the verdict of manslaughter because of the "momentous rage that took place", not only assume that passion is something beyond a person's control but also assumed that the cause of the rage was something outside the "self" of the defendant, and that the rage itself is something unintelligible. In so doing, the door to a rational discussion of the emotion itself is closed, leaving only a caricature of a puppet pulled in all different directions by some unintelligible forces. What is the alternative here? It seems to me that the opportunity to make sense and dig deeper into the "passion" in the crime of passion can be taken up by the basic assumption of the cognitive theory of emotion.

The essential idea of a cognitive theory of emotion is that emotion is not something unintelligible that just "happens" to a person, nor is it a mere bodily "feeling" or a neurological event as William James would have us believe. On the contrary, emotion is "cognition", which means different things to different philosophers. For the members of the "emotion is a judgement" school of thought such as Robert Solomon and Martha Nussbaum, when someone is with someone else, in effect, the angry person judges that he or she has been by the other person.⁶ However, for all cognitivists, emotion is intentional, or object-directed, which is conspicuously missing in the Jamesian conception of emotion.⁷ For a cognitivist, a person is always angry at someone or something, which at least tells us two things. First, that emotion is different from moods and feelings (or sensations) in that the former do not clearly have an intentional object, and the latter are sensations which might accompany emotion, but might not. Second, as emotion is intentional, the association between emotional response and its objects can be socially constructed. Seven different types of the "object" of emotion are categorized by Ronald de Sousa. These range

⁶ This version of cognitive theory can be traced back to the Roman Stoics who believed that emotion was a judgement, though always an erroneous judgement, about the importance of the external world to oneself, professing a weakness or false sense of dependency on the uncontrollable external world. (Please see for example, Martha Nussbaum, *The Therapy of Desire*, New Jersey: Princeton University Press, 1996, pp. 280 off.

⁷ For James, emotion is a sensation or a set of sensations in which "a wave of bodily disturbances of some kind accompanies the perception of interesting sights or sounds, or the passage of the exciting train of ideas" Please see William James, "What is an Emotion" in Stephen Leighton, ed. *Philosophy & the Emotions: A Reader*. Mississauga: Broadview Press, 2003, p 21.

from a simple "target" or an actual particular to which emotion relates such as that expressed after the "at" in the proposition "I am angry at the person who stole my bicycles", to what he calls a "formal object", which defines the character and conditions of appropriateness of any emotion type. According to de Sousa, the "formal object" is the second-order property, that is property subservient to some other properties, for example, something is frightening in virtue of its being dangerous. According to de Sousa, "there are as many formal objects as there are different emotion types".⁸ Obviously what is dangerous is not always "factual", hence, what is frightening or the formal object of an emotion is not always based on "brute fact".

This, and more, is exactly what Martha Nussbaum argues for. That is "emotions always involved thought of an object combined with thought with the object's salience or importance; in that sense, they always involve appraisal or evaluation"⁹ In other words, her "cognitive-evaluative" view is telling us that though emotion is intentional in the sense that it is "about" an "object (s)", it is not only in the sense of focusing on an object, but that its "aboutness" is "more internal and embodies a way of seeing."¹⁰ One of the questions which needs to be answered here is where does this "way of seeing" come from. Most of us would want to reject the "view from nowhere" type of explanation, especially when the world around us seems to be complacent with the very thing that outrages us. This is where, I think, the school of social constructivism helps us understand at least some of our emotion.

Though not directly discussing social construction of emotion, Ronald de Sousa, with a psychoanalytical background, argues that emotion type or each distinct emotion is determined or learned in a specific, dramatic situation or episode type associated with a characteristic "feel" (in the broad sense, not limited to bodily feelings) which he calls "paradigm scenarios". That is, with basic natural emotional response-tendencies like those of a child's smile, the response becomes object-directed or acquires the emotional characteristic by association with various types of scenarios.

⁸ Ronald de Sousa, *The Rationality of Emotion*, Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press, 1987, ch. 5.

⁹ Martha Nussbaum, *Upheavals of Thought: The Intelligence of Emotions*, Cambridge: Cambridge University Press, 2001, p. 23.

¹⁰ Ibid., p. 27.

The scenarios involved two aspects - first the situation type providing the characteristic objects of the specific emotion-type, and second, a set of "normal" responses (feels) to the situation. Emotion as understood here is "appropriate" within a given social and cultural context that helps shape its "formal object". Take for example, finding one's lover in bed with someone else; we may react with rage or jealousy. In his culture (monogamy), this situation type, de Sousa tells us, can be traced back to situations first rehearsed in infancy of "being robbed by another of vital physical attention". De Sousa's hypothesis is that we are made familiar with the vocabulary of emotion by association with paradigm scenarios, which are drawn from our daily life, and reinforced by "arts, stories, culture to which we are exposed."¹¹

This situation type, then, has become a paradigm scenario for jealousy, and the jealousy is deemed appropriate if it corresponds with the same type of situations or paradigm scenarios. As paradigm scenarios can be socially prescribed, this means that our emotions can be socially determined¹², and that what is learned through these scenarios is not just what the appropriate emotional response in the sense of which emotion type one "should" have, but also what one actually feels - that is we even learn the felt experience of that emotion. This means that emotion is a part of our identity, at least as a member of a group. Take for example the Japanese "amae" (translated as "to depend or presume upon another's love, or to bask in another's indulgence, or to indulge in another's kindness")¹³ an emotion believed to be quite unique, and not found in the emotion repertoire of Western cultures. Some psychiatrists believe that this emotion is a key to the understanding of Japanese personality structure.

What is significant here is that the construction of emotion through paradigm scenarios can be seen as political. Feminist literature, both in the West and in this part of the world, have told the story of master-slave relationships, and John Stuart Mill hits the

¹¹ Ronald de Sousa, *The Rationality of Emotion*, p. 182.

¹² I am using the word "can" to depict a "weak" version of social constructionism of emotion. The strong version, for example, like that of Naomi Scheman's, believes that emotion is very much like a chess game. The game is defined and has come into existence by the rules. Hence, without these conventions or rules, there is no chess game, nor is there emotion. (Please see Naomi Scheman, "Individualism and the Object of Psychology", in Sandra Hardin and M. B. Hintikka, *Discovering Reality*, Dordrecht: Reidel, 1983.

¹³ H. Morsbach and W. J. Tyler, "A Japanese Emotion: Amae", in Rom Harre, ed., *The Social Construction of Emotions*, New York: Basil Blackwell, 1986, p. 290.

bull's eye when he tells us that "Men do not solely want the obedience of women. They want their sentiments"¹⁴ In a patriarchal society, emotion can be an invaluable mechanism of keeping women in their place. When an emotion is "appropriate", it is the appropriateness both reflexes and helps maintain the hierarchical structure of gender power relations in that society. In the Thai traditional society, I believe that at least two particular variations in anger emotion type are part of the construction of the identity of Thai women, and, equally importantly, play a significant role in maintaining the existing hierarchical power relation. These two variations of anger are "noi jai" and "ngon"¹⁵

Female Anger in the Traditional Thai Paradigm Scenarios: "noi jai" (น้อยใจ) and 'ngon' (งอน)

Before going into traditional "Thai" paradigm scenarios on anger, particularly those that are built along gender lines, perhaps it is best that a brief description of the Thai ideological layout of the ideal husband-wife relationships is given. Needless to say, the ideology is mainly taught and passed on through girls/women who have played supporting roles to their husbands. One of the traditional sources of the ideal middle class and folk female virtues still most cited today is *Supasit Son Ying* (literally translated – "Proverbs Teaching Women") written by one of the best known middle class male poets in the early Bangkok period. In *Supasit*, one of the female virtues is to be "mindful" (having "Sati") of her every move, which ranges from her body movement to her verbal exchange. A good woman should always be mindful to never swing her arm, or her hips while walking, nor should her mind slip to allow her hand to run through her hair in public. A good woman should never raise her voice and never swear. Even in sleep, (here's a good one for a Freudian dream analyst), after making sure there were no dust nor insects on the bed to irritate her good husband, and maybe after occasional massages to ease his muscle pain,

¹⁴ John Stuart Mill, "The Subjection of Women", in Tom Griffith, gen. ed., *John Stuart Mill On Liberty & The Subjection of Women*, Hertfordshire: Wordsworth, 1996, p. 130.

¹⁵ I owe my gratitude to two of my friends and colleagues- Dr. Suchitra Jongsatitwatana, the Head of the Thai Language Department, and Dr. Prapoj Asawawiroonhakarn, the Head of the Eastern Language Department, both at the Faculty of Arts, Chulalongkorn University, who suggested ideas and pointed to the relevant literature on anger for me.

and not forgetting to “wai”¹⁶ his feet, a good woman would never let her mind totally slip once asleep in case she might move her body or swing her arms and hands to touch or hit her husband, causing him to be awakened from his peaceful and deserved sleep.

Though mindfulness is a concept borrowed from Buddhism, women’s mindfulness, of course, has its gender connotations. This is especially so when one realizes that a woman in the traditional Thai culture, especially a woman in an aristocratic and a middle class family, whose dependent relationship sustained her and whose worth was measured by her husband, had to be mindful of every step she took lest it “betray her true worth” and had to “know her place” in the hierarchy of dependence. This was at the very heart of the art of keeping that relationship going. Even when her emotion was involved, her emotion was to be like “a tree trunk”: with the wind blowing, the leaves might move, but not the trunk. “Over-expressing” her emotion was considered unbecoming for a good woman. This, in practice, or in what De Sousa calls in paradigm scenarios, means that, a woman whose expression of happiness was that of a “full-faced” and not of a “within-her-face” kind of smile (“ยิ้มไว้แต่ในพักตร์”) and was not of a light laugh was the object of contempt; her “vices” were the formal object of contemptuous emotional responses, as she was judged or appraised in the paradigm scenarios as “a stained copper” and not “true gold”.

For her own emotion, a woman’s emotion were to be subordinated to those of her husband’s. The “Tri-Bhum” or “the Three Worlds” describes one of the qualities of a “gem woman”, one of the seven “gems” or precious possessions of a “Maha Chakrapat” or a great king, as being “warm when her husband is cold, and cool when her husband is hot”¹⁷ Though the description is explicitly that of her “bodily temperature”, a popular understanding is reflected in Sunthorn Phu’s *Supasit* – that “whenever your husband is boiling, distinguish it. Do not raise your voice nor argue. If he is like a fire, then you have to be the water drizzling on that fire. ... And even if you are angry with your husband, do not talk behind his back, keep it in your chest, ...Do not take that fire outside your home”¹⁸

¹⁶ Thai way of paying respect, usually to the elder, or the superior to one. You usually wai someone’s feet to indicate the highest degree of respect. In the Traditional Thai culture, three kinds of people’s feet one usually wai – the King’s or the member of the Royal family, one’s parents, and the ones that one has an extremely high respect.

¹⁷ “The Three World” is one of the oldest Thai Buddhist literature believed to have been written more than six hundred years ago in the Sukhothai period, describing heaven, earth, and hell as a reward and punishment for those with good and bad karma. The copy I am using is in Thai, printed in Bangkok by the Fine Arts Department, 1973, pp. 67-68

¹⁸ Sunthorn Phu, *Supasit Son Ying*, p. 633.

Focusing on anger (which includes a jealous rage), although the Thai culture values Buddhist "positive" emotion such as "chanta" or universal sympathy for all beings, one of the "negative" emotions in Buddhism that Thai culture allows (but does not encourage) is "Dosa" or anger. In Buddhism, Dosa is seen as one of the roots of "Akusala" or vice. As Buddhism preaches wisdom based on the "non-self" doctrine, Dosa is seen as one of the emotions that closely involves the illusion of self and self-absorption. Hence, for the Thais, one should "Plong" (ปลง) or take an attitude of acceptance towards the three facets of life - impermanence, suffering, and non-self - without a futile resistance. Resistance would only bring even more suffering to oneself.

However, for a society like Thai society, in which a specific hierarchical line is drawn (sometimes clearly, sometimes very subtly) with check points like those of "kreng jai",¹⁹ or for the lack of a better word, an "apprehensive heart (thought)", we are told where the line of appropriateness should be drawn. To stop one from crossing that dangerous line which threatens to incite anger and possibly retaliatory actions from those one offends, there certainly is room for anger. However, in a husband/wife or male/female intimate relationship, the line and the scenarios constructed are quite different from each other. The paradigm scenarios for a husband's anger range from situations of the wife's unfulfilled caretaking duty to that of a betrayal which includes adultery. Very often, betrayal itself comes with the baggage of loss of dignity. For example, a man with an unfaithful wife is a man with a pair of "buffalo horns" on his head. In these cases, the intensity of emotion is especially high.

Take for example Sunthorn Phu's still very popular *Khun Chang Khun Pan*, a story best known for its typical Thai image of a Thai alpha male - a womanizer, a handsome warrior, a royalist, and a keeper of Buddhism - and his major wife, "Wan-Thong", whose is now synonymous with "slut". One of the most violent scenes is that of Khun Pan killing one of his many wives, Bua Kri. After her trying to poison him when she pregnant with his child, Khun Pan stabs her in the chest until her blood pours out of her body like that of a buffalo. Then from her chest, he forces the knife down cutting her open from her chest to

¹⁹ "Kreng Jai" is described as one of the most complex words in Thai culture as this involves various and complex rules of appropriateness. For example, the subordinate, worse still the much younger subordinate, should not call the superior on the phone. He or she should always go to see the superior in person. Please see M.R. Akin Rapipat, "Kreng Jai", in S. Satha-Anand, and N. Boonyanate, eds., *Words: Traces of Thai Ideas and Beliefs*, (in Thai) Bangkok: Chulalongkorn University Press, 1992, pp. 299-305.

her womb until he finds the fetus. After cutting the umbilical cord of the dead fetus, he takes it out from her body, ritualizes it and makes it his whispering ghost ("ภูมรทอง"), to help warn him when a danger is near. (All of these, of course, is in "Klon Pad" one collection of poems in classical Thai literature.) This gruesome murder scene is justified by the loss of Khun Pan's dignity as a "man" and the need to salvage it. No mercy is justified in this case. The betrayal has only one punishment.

In very much the same vein is an episode in which Khun Pan is made aware that his major wife, Wan Thong, is told that he is dead, and is forced to marry his arch rival Khun Chang. Though at that time Khun Pan is with another one of his wives, a Laotian beauty, his anger feels like "blood pouring out from his eyes". He invades Wan Thong's new home. Finding that she has locked herself in the bedroom, he tells her that he mistook her for a ruby, when in fact she is no more than a cheap stone, not a swan, but a crow in dirty, stinking, rotten mud. He then threatens to pull Wan Thong's mother by the hair to whip her to his heart's content, as she is guilty of encouraging her daughter to remarry. The story of Wan Thong ends with her being executed. When she is asked by the king to decide between Khun Pan and Khun Chang, her fatal mistake is that she hesitates. On the one hand, Khun Chang is always faithful to her; on the other, Khun Pan, though a womanizer, is the love of her life. Being unable to make up her mind, the king reproaches her, branding her sexually greedy, a slut, and then order her to be executed by having her head cut off. As a slut, her blood should never touch the ground of his kingdom lest it defiles it so a banana leaf is ordered to be used to catch the dripping blood, so that dogs should have it. Hence, it is not only at the individual level but also at a state level that a woman's "outlawed" sexuality is sanctioned by a retributive emotion.

In similar situations, with a woman being betrayed by her husband, the standard set for emotion or the paradigm scenarios are not the same kind as for a man's anger. The standard instead is set for that of "noi jai" and "ngon". When Sunthon Phu's Wan Thong finds the young Khun Pan having sex with her own nanny-cum-chaperone, being right after having had sex with her, her emotion is softened by Khun Pan describing her as having that of "noi jai" and "ngon". Though the two are variations of anger, the moral cognition of these two emotions is reduced to almost that of being trivial. This can be seen by the way this emotion is expected to be soothed. This is by Khun Pan's kissing and holding her, telling her he only loves and values her, and that he was with the nanny for only a short

while, so short that "the beetle nuts are not yet finely chewed"²⁰ In other words, by giving special attention to her constant need for reassurance and by giving a boost to her sense of self importance, "noi jai" will lose its intensity.²¹

Today's "noi jai" and "ngon" are still set in similar situations that fit the same paradigm scenarios of a close and personal, and as often, of an intimate relationship. The formal object of both is a slight believed to have been committed by the other in that relationship. However, as "noi jai", literally translated as "small heart", is a jai or a heart that is too small to understand a bigger issue or picture, it has the implication of the first person's wrong sense of priority, and self-centredness. Though noi jai is not an emotion exclusive to women, it has a feminine characteristic and flavour to it. Part of the flavour, I believe, comes from the fact that more often than not "noi jai" is an emotion seen as typical or appropriate of a person on a lower level of the ladder of the power relation, for example, a retired father may be "noi jai" with his children for their not coming to see him; his emotion is that of a person who demands to be shown what he deems as his due importance. However, I believe his emotion is also of a person who has lost his original power as the head of the family. The typical scenario is that he would mourn his old age and that nobody cared for him anymore. The only way to get them to do what he wants is to get them to pity him. In other words, the power to command is lost. Equally important, I believe, is that "noi jai" is seen as a feminine emotion due to the fact that it is seen as irrational in that it is an excessive demand for attention. The self-centredness and lack of rationality of "noi jai" betray its femininity as is defined in Thai culture. Take, for example, *Kijanukit*, a book written over a hundred and thirty years ago by Chao Phraya Tippakornwong, a Minister of Foreign Affairs in the Reign of King Rama IV.²² The Minister was defending Thai polygamy at the time when Western Imperialism was threatening Siam with monogamy, a truly Western "civilized" way of life. After refuting the accusation of polygamy as being , he argued that to have many wives at the time was in fact a man's kindness to his wives. That is, as a man naturally had an active sexual desire, and as

²⁰ *Khun Chang Khun Pan*, Vol I, Bangkok: Kururspa, 1995, p. 119.

²¹ In the end, most of the responsibility for sex is thrown on the nanny's shoulder, even though before that we see the main cause of her consent is Khun Pan's exercise of black magic in hypnotizing her.

²² The book was reprinted in 1971 by a former Minister of Education as a gift to "cultivate and educate the Thai sons and daughters ... the sense of Thainess". Please see Chao Phraya Tippakornwong, *Kijanukit*, Bangkok: Kururspa (Ministry of education Press), 1971, p. n.

sexuality was not a woman's but her husband's, to have many wives would only help ease their sexual duty. The Chao Phraya went on to claim that female polyandry would never work, as apart from the fact that a woman's sexuality was never her own, and that the children of such a woman could never know who their real father was, and that would lead to all sorts of Oedipus scenarios²³. However, most importantly, with many wives, though some were despised and some were loved, a man would never harm or kill them. A woman, on the other hand, demanded constant attention and admiration, and a man who failed to give it will be out of favor and would be killed as she would be so easily swayed by her new love.²⁴

If "noi jai" has a feminine "characteristic" or "flavour" to it, then "ngon" goes one step further, as it gives a visual image of a feminine mannerism - the "kon"- which is a glance from the side of the eye and then a quick movement of the eye away as if the person was not worth looking at. With the movement of the eyes, the face shifts with them to signify the contempt for the sight. Traditionally, the "ngon" comes with a retribution of the so-called "finger nails dance" and the refusal to talk. Tears are also considered as appropriate response. However, the reason for the emotional response is not different in kind to that of "noi jai". Like "noi jai", the typical main goal of the emotional response of "ngon" is "ngor", or the giving of the demanded attention to one's importance. Often when what is demanded is not given, the ultimate call for attention might be made - that is self-deprecating remarks, self-injury, and, worse still, suicide. Over the second weekend in June 2005, there were at least three cases of women committing suicide or attempted suicide in the Bangkok tabloids. Two of the cases were described as having been motivated by the emotion of "noi jai". In one of the cases, where the woman was in the scenarios of regular domestic violence and neglect, her brother still cited her being "noi jai" with her husband for very often leaving her and the baby at home alone as the main suicide motivation²⁵. In the second case, like many with not much information with which to speculate, "noi jai" was just simply assumed²⁶.

²³ This reason was still cited, among other things, as a reason for opposing the law allowing a woman to use her own maiden name after being married.

²⁴ Chao Phraya Tippakornwong, *Kijankit*, pp. 220-226.

²⁵ *Thai Rath Daily Newspaper*, 13 June 2005).

²⁶ The second case is headlined as "Mama Sung with Poisoned by Love, Drank Poison", as the woman who attempted suicide is an agent for local beauties and models. The scenario is that she is supposed to have a boyfriend. However, the

Paradoxically, the appropriateness of "noi jai" and "ngon" is dictated by its very irrational nature. Hence, the typical female emotion is cut off from the mind and its rational faculty. Women's emotion, once again, is reduced to the association of the body. Women, in other words, are put in their place once again.

Woman's Anger: A Resistance Against Injustice

if "noi jai" and "ngon" are essentially socially constructed within specific paradigm scenarios, then, if in a situation which fits these scenarios but instead produce a different emotional response, say that of an indignation, or an outrage, the emotion itself can be regarded as a resistance or subversion. In other words, the emotion itself reveals a refusal to perceive or judge the situation in the light of the standards set by its paradigm scenarios. The scenarios with their values and gender hierarchical structure are being challenged.

Take for example a Supreme Court case between the State Prosecutor and Mrs. Walaiporn Sriswad. Mrs. Walaiporn, a mother with a child, shot her husband of seven years and the father of her child dead after having had several arguments with regard to his intention to participate in a wedding ceremony with one of his many mistresses. The defendant, having always judged his having other women as not being a valid reason for divorcing him, asked him not to participate in the wedding ceremony. When he refused, she was heard to threaten him and a few days later she shot him, after having asked the security guard about the term of imprisonment for murder.

The situation seems to fit that of the traditional scenarios of "noi jai". However, the husband's insistence on having a ceremony with another woman seemed to have invoked a different emotional response to that which would have been expected. Was her anger a part of a subversion to the traditional scenarios? Though we do need to hear her story, and not just the summary version of the court's record, the least that should be done is to ask whether the thought content of her emotion was that of justified anger. In other words, probing into the "cognition" of her emotion, the court, with a direct responsibility to dispense justice, should have given weight to that cognition. This, of course, is not easily done, as the ingenuousness of "noi jai" and "ngon" is that your justified anger may be reduced to an irrationality and self-centeredness due to a second person's description of its being "noi jai".

boyfriend has not come to see her for a while. It is assumed by the newspaper that she is "noi jai", so she attempted the suicide. (*Kom Chad Luek Daily Newspaper*, 11 June 2005.)

Self doubt and guilt are not unusual in women who have always been told that they are being "silly". Hence, very often women can be confused with their own emotion. The trick is to keep her seeing it as a "noi jai" and "ngon. In that way, she is, again, put in her place. Perhaps a "narrative" of the life of the female defendant is needed.²⁷ This is to be discussed at another time.

However, as a member of an oppressed class, a female killer in a crime of passion is entitled to a different framework of understanding. Her passion can be that of a typical "noi jai", or that of rebellion against the patriarchal hierarchy controlling her emotional self. This, of course, is not to say that killing is condoned. However, if the court's assigned responsibility is to see that justice is being served, a rebellion against the injustice expressed through emotion is worth consideration. Currently, the court restricts itself to the answer of the questions specifically asked - whether the defendant intentionally killed the victim or whether from the perspective of an "ordinary person", the defendant should have lost her self control. Perhaps, as an institution of justice, so long as the state has yet to fulfil its promise of justice and equality for all, the court should take it as its responsibility to understand "the rotten social background"²⁸ of women as a class and give due importance to its deliberation. Of course, from here on, big and small questions, both philosophically and practically, will follow. For example, if emotion is cognition and socially constructed, does it imply that provocation doctrine based on the concept of "the loss of self-control" should be abolished? Should a male defendant's emotion be given a special probe and consideration as well as they are also socially constructed? Another time, another place, perhaps.

²⁷ Please see the discussion on bringing back the narrative technique into court hearings in, for example, Martha Nussbaum, "Equity and Mercy", in A. John Simmons, Marshall Cohen, Joshau Kohen, and Charles R. Beitz, eds., *Punishment: A Philosophy and Public Affairs Reader*, New Jersey: Princeton University Press, 1995. Toni M. Massaro, "Empathy, Legal Story Telling, and the Rule of Law: New Words, Old Wounds?", *Michigan Law Review*, Vol 87, No. 8, August 1989., and Richard Delgado, "Legal Storytelling For Oppositions and Others: A Plea for Narrative", *Michigan Law Review*, Vol 87, No. 8, August 1989.

²⁸ The term used by Richard Delgado describing socially disadvantaged class in Richard Delgado, "Rotten Social Background": Should the Criminal Law Recognize a Defense of Severe Environmental Deprivation?", in Jeffrey G. Murphy, ed., *Punishment and Rehabilitation*, Belmont: Wadsworth, 1995.

ปาฐกถาปิด

การประชุมวิชาการระดับชาติ เวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย ครั้งที่ 4

โดย ศ.ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์

ผู้ดำเนินรายการ : ขอแนะนำประวัติอาจารย์ อาจารย์เป็นศาสตราจารย์ด้านประวัติศาสตร์ เป็นนักคิดนักเขียน คนสำคัญของไทยและได้รับรางวัลนักวิจัยดีเด่นจากสภาวิจัยแห่งชาติ รางวัล พุโกโอะกะ และรางวัลศรีบูรพา ในปัจจุบันอาจารย์ยังเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการแสดงความคิดสู่ สังคมผ่านมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน ซึ่งก่อตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุน สร้างความเข้มแข็งทางการศึกษา การรับรู้ข่าวสาร และการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจให้แก่ประชาชน นอกจากนี้อาจารย์ยังนำเสนอ ความคิดผ่านรูปแบบบทความทางหนังสือพิมพ์ นิตยสารอยู่เป็นประจำ ขอเรียนเชิญทุกท่านรับฟัง ปาฐกถาปิดจาก ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ขอเรียนเชิญอาจารย์ค่ะ

ศ.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ : สวัสดีครับท่านผู้เกียรติทุกท่าน ขออนุญาตใช้เวลาครึ่งนาทีเพื่อ ประโยชน์ส่วนตัว คือ ผมไม่ได้เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนแล้วด้วยประการทั้งปวง อันนี้ก็ เพื่อประโยชน์ในการติดต่อกันได้ในภายหน้านั่นเอง ผมรับทำสิ่งชอบมาก ๆ เลข นั่นคือ การกล่าว เปิด-ปิดการสัมมนา เพราะการกล่าวเปิดสัมมนานั้น โดยประเพณีแล้ว พอเปิดจบแล้วทุกคนก็ลุกขึ้น ไปกินกาแฟ ไม่มีการเปิด โอกาสให้ซักถาม คัดค้าน ปิดสัมมนาก็เหมือนกันกล่าวปิดเสร็จทุกคนก็ เก็บกระเป๋ากลับบ้าน ก็ไม่มีการเปิด โอกาสให้ซักถาม คัดค้านเหมือนกัน อย่างไรก็ตามแต่ หลังจาก ที่มานั่งฟัง 2 วัน ผมรู้สึกหลวมตัวในการไปปรับที่จะกล่าวปิดการสัมมนากับเพื่อนคนหนึ่งด้วยความ เกรงใจเพื่อน เพราะว่าผมคิดว่าตลอดเวลา 2 วันที่ผมได้ฟังมา มีอยู่แค่ 2 เรื่อง เรื่องที่ 1 คือเรื่องที่ผม ไม่รู้เรื่องเลย กับเรื่องที่ 2 เพิ่งรู้เรื่องเป็นครั้งแรก ยังไม่ได้ซึมเข้าไปในอารมณ์พอที่จะกลั่นออกมา เป็นความรู้ใดได้ทั้งสิ้น จึงรู้สึกว่าผู้จัดผิคนิดหน่อยตรงที่ว่า น่าจะเป็นอาจารย์เนืองน้อยเป็นผู้กล่าว ปิดการสัมมนา เพราะผมไม่คิดว่าจะมีอะไรที่สรุปรวมแล้วให้ความเข้าใจอย่างที่อาจารย์เนืองน้อย ได้ทำเมื่อสักครู่อย่างมากเลยทีเดียวนะ แล้วก็ผมรู้สึกอยู่ผิคนที่ผิคนทางมากหลังจากที่ฟังอาจารย์เนืองน้อย พูดแล้ว รู้สึกไม่ว่าคุณจะทำอะไรก็ดูจืดไปหมดแล้ว

ในฐานะนักเรียนประวัติศาสตร์ ซึ่งบางคนก็บอกว่า นักเรียนประวัติศาสตร์คือ พวกที่โง่ แล้วก็ขยัน คนอื่นเขาอ่านหนังสือแล้วก็อ่านไปเรื่อย ๆ แต่พวกนี้อ่านแล้วก็จด ๆ แล้วก็เอามาใส่ Footnote แล้วก็สลับกันไปสลับกันมา คนนี้พูดอย่างนี้ คนนั้นพูดอย่างนั้น เพราะฉะนั้นพวกที่โง่แต่ ขยันจึงไม่สามารถพูดเรื่องอารมณ์ อำนาจ ได้มากไปกว่าการย้อนกลับไปดูอะไรบางอย่างเกี่ยวกับ เรื่องของอารมณ์ คืออย่างที่ว่าอาจารย์เนืองน้อยพูด คือ หลังจากยุคภูมิธรรมไปแล้ว ผมคิดว่าสิ่งที่

เรียกว่าเหตุผลก็ตาม ความรู้ก็ตาม อารมณ์ก็ตาม สมัยหนึ่งก่อนหน้ายุคภูมิธรรมขึ้นไป เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ เมื่อไหร่ที่เราพูดถึงเรื่องของความรู้จะผสมอยู่ในนั้นเสร็จว่า เป็นเรื่องของเหตุผลด้วย มันเป็นเรื่องข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ด้วย เป็นเรื่องของจินตนาการด้วย เป็นเรื่องของอารมณ์ด้วย แต่พอหลังจากยุคภูมิธรรมไปแล้วผมคิดว่ามีการแยกแล้วก็สืบมาจนถึงระยะปัจจุบันนี้ก็ได้ คือ แยกอารมณ์ออกจากความรู้ แยกออกจากข้อเท็จจริง อะไรที่เป็นข้อเท็จจริงที่จะไปสร้างความรู้ได้ ก่อนข้างจะไปที่เน้นที่ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ที่มาจากประสาทสัมผัส จากการรวบรวมข้อเท็จจริงมาสร้างข้อสรุปเชิงนามธรรมขึ้นมาจากข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ และข้อสรุปเชิงนามธรรมนั้นก็ถูกตรวจสอบ ทดสอบอะไรก็ได้แล้วแต่กลายเป็นความรู้ขึ้นมา อารมณ์ก็ตาม ความรู้สึกก็ตามไม่เกี่ยวกับการสร้างความรู้ ทั้ง ๆ ที่ครั้งหนึ่งเคยเป็นส่วนผสมที่สำคัญของการแสวงหาข้อเท็จจริงก็ตาม ส่วนสำคัญของการให้ข้อสรุปเชิงนามธรรมของข้อเท็จจริงที่เราค้นหามาได้ก็ตามแต่ ฉะนั้นคนที่มีความรู้หลังจากยุคภูมิธรรมไปแล้วจึงไม่ใช่คนหน้าเก่า เพราะคนหน้าเก่าที่ผมพูดถึง ที่ผมถึงวิธีการหาความรู้ก่อนหน้านั้นคนเหล่านั้นเขาใช้อารมณ์ ใช้ความรู้สึกเข้ามาเป็นส่วนผสมในการสร้างความรู้ด้วย เช่น พระ นักบวช จำ หมอผี ความรู้ของเขาถูกสร้างโดยวิธีการอย่างที่เราเรียนเนื่องน้อยได้พูดไว้มันแยกออกจากกันไม่ได้ระหว่างอารมณ์ ความรู้สึกและความรู้ เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนแปลงในการสร้างความรู้ที่ถูกเปลี่ยนแปลงจากการที่เอาอารมณ์มาผนวกเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความรู้ จึงเท่ากับการถ่ายเทอำนาจมายังคนอีกกลุ่มหนึ่ง คนกลุ่มนี้คือใคร มีหลายพวกด้วยกัน ขอใช้ภาษาปัจจุบันที่ผมคิดว่าได้ถ่ายเทมายังกลุ่มที่เรียกกันในปัจจุบันว่า นักวิชาการ นักวิชาการก็เป็นคำแปลก ๆ อยู่ คือว่า เดิมทีเดียวนั้น ไม่มี คนที่มีอาชีพวิชาการนั้นทำอะไร มันน่าสงสัย อย่างไรก็ตามแต่คุณก็สถาปนาอาชีพนี้ขึ้นมา เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการสร้างและจรรโลงสิ่งที่ถูกนิยามว่าเป็นความรู้ให้แก่คนอื่น ๆ แล้วก็เปลี่ยนสิ่งนี้ไป ในที่นี้ผมอยากให้เราสังเกตด้วยนะว่า คนที่เราเรียกกันในปัจจุบันว่า นักวิชาการรุ่นแรกสุดในเมืองไทยเป็นใคร คำตอบที่ชัดเจนคือ เจ้า คือหมายความว่า ในการเปลี่ยนฐานของสิ่งที่เราเรียกว่า ความรู้ กลุ่มคนกลุ่มแรกที่สามารถเปลี่ยนตัวเองจากอาชีพเก่า ๆทั้งหลายมาเป็นนักวิชาการได้ คือกลุ่มชนที่สังกัดอยู่กับชนชั้นนำตามจารีตประเพณีของเรา เฉพาะกลุ่มเดิวนะคือ เจ้า ไม่รวมพระ หมอผี และอื่น ๆ อีกมากมาย ในขณะที่คนเหล่านั้นก็จะถูกถีบตกเวทีไป เพราะฉะนั้นสิ่งที่เกิดขึ้นตอนนี้ ก็แน่นอนไม่ใช่ความเปลี่ยนแปลงของมนุษย์ แต่เป็นความเปลี่ยนแปลงของตัวระบบความรู้ ซึ่งในบางสังคมเปิดโอกาสให้กับคนกลุ่มที่เป็นนักวิชาการ ซึ่งอาจจะไม่ได้สังกัดในกลุ่มชนชั้นนำเดิมก็ได้เข้ามายึดเอาอำนาจนี้ไป แต่ในสังคมไทยเปิดโอกาสให้กลุ่มหนึ่งที่เป็นชนชั้นนำเดิมเข้ามามีอิทธิพล และก็เป็นผู้สถาปนาสิ่งที่นิยามว่าเป็น ความรู้ขึ้นในสังคมไทยเรา กลายเป็นฐานของอำนาจสืบต่อมาอีกเป็นเวลานานมาก ที่นี้อารมณ์ ความรู้สึกที่ถูกกำจัดออกไปจากข้อเท็จจริง การสร้างความรู้ กระบวนการสร้างความรู้ทั้งหมดเหล่านี้ ถึงแม้จะกำจัดอย่างไรก็ยังอยู่ แล้วก็อยู่มากด้วย ผมคิดว่าทั้ง 2 วันที่ผ่าน

เรามีหลายเรื่อง รวมทั้งอาจารย์เนื่องน้อยพูดว่า จริง ๆ แล้วมันอยู่แน่นแฟ้นเลย ไม่ได้ไปไหนเลย เพียงแต่คุณไม่ขอมนิยามว่าเป็นอารมณ์ ไม่ขอมนิยามว่าเป็นความรู้สึกเท่านั้นเอง แต่จริง ๆ แล้วยังอยู่ตรงนั้น สำหรับอาจารย์เนื่องน้อยคิดว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาความรู้ด้วยซ้ำไป เพียงแต่คุณไม่ขอมบอก ไม่ขอมรับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการแสวงหาความรู้ เพราะฉะนั้นความจริงมันยังอยู่จะรู้ตัวหรือไม่ก็แล้วแต่ และอารมณ์เหล่านี้แหละที่เป็นตัวควบคุมวิธีหาความรู้ และควบคุมพฤติกรรมมนุษย์และควบคุมความเข้าใจ โลก เข้าใจชีวิต เข้าใจมนุษย์ด้วยกันเองเป็นอย่างยิ่ง แต่เจ้าตัวอารมณ์จนถึงนาทีนี้ผมเข้าใจว่า มันไม่มีวิธีวิทยาที่รัดกุมพอที่จะถ่วงทอคันง่าย ๆ คือคุณเรียนเศรษฐศาสตร์คุณมีวิธีวิทยาที่ค่อนข้างชัดเจนว่า คุณต้องเรียนอะไรบ้าง ต้องทำอะไรบ้างถึงจะเกิดความรู้ทางเศรษฐศาสตร์ขึ้น คุณเรียนวรรณคดีผมคิดว่าไม่มีวิธีวิทยาที่ชัดเจนในการที่จะถ่ายทอดความรู้ หรือการสร้างความรู้ขึ้นใหม่ก็ตามแต่ในทางวรรณคดี หรือศิลปะ หรือดนตรี หรือการละคร หรืออะไรก็แล้วแต่ และผมคิดว่าตรงนี้เป็นตัวปัญหาค่อนข้างมาก ตรงนี้อาจจะให้แยกให้ชัด ๆ หน่อย ก็ว่า ในวิชาที่เราเรียกว่า วิชามนุษยศาสตร์ เราใช้อารมณ์ ความรู้สึกเพื่อเข้าถึงความรู้ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เราพยายามจะใช้อารมณ์เป็นเครื่องมือ หรือเป็นวิธีวิทยาในการเข้าถึงความรู้ ไม่ได้หมายความว่า ตัวอารมณ์เป็นเนื้อหาของการศึกษา เพื่อจะแยกให้ชัดในที่นี้ผมขอยกตัวอย่างหลายผลงานด้วยกันที่เสนอมาใน 2 วันนี้ จริง ๆ มันเป็นการนำเอาตัวอารมณ์มาเป็นเนื้อหาของการศึกษา ตัวอย่างที่ชัดกว่านั้นคือ neuroscience คุณไม่ได้ใช้อารมณ์เป็นวิธีวิทยาในการหาความรู้ แต่คุณสนใจศึกษาเรื่องของอารมณ์ โดยผ่านการทำงานของประสาท ร่างกาย หรืออะไรก็แล้วแต่ไม่เหมือนกัน ผมคิดว่ามนุษยศาสตร์ไม่ได้สนใจศึกษาตัวอารมณ์ในฐานะเนื้อหา แต่พยายามที่จะใช้ตัวอารมณ์เป็นวิธีวิทยาในการหาความรู้ตรงนี้ขอให้แยกออกมา ขอให้แยก 2 อย่างออกจากกันก่อน

ในความเป็นจริงแล้วผมอยากจะเตือนอีกเรื่องหนึ่งด้วยว่า เวลาที่คุณเอาอารมณ์มาเป็นเครื่องมือ หรือเป็นวิธีวิทยาในการหาความรู้ ผมคิดว่าทำให้อำนาจกระจายออกไป ทำให้อำนาจควบคุมค่อนข้างยาก ผมเคยอ่านนักวิชาการที่พูดถึงเรื่องเกี่ยวกับแนวทางในการวิจารณ์วรรณคดีจำนวนมาก แล้ว 1 ในการวิจารณ์วรรณคดีเหล่านั้น ซึ่งปัจจุบันอาจจะไม่นิยมกันไปแล้วผมไม่ทราบ คือ การที่ให้ผู้อ่านวรรณคดีตอบสนองทางอารมณ์ต่อวรรณคดี หรือต่องานศิลปะที่อ่านตามใจชอบ ถ้าพูดภาษาผม ถ้าพูดภาษาทางวิชาการอาจจะดูฟังเพราะกว่านี้ ภาษาผมก็คือ คุณมีความรู้สึกอย่างไรต่องานศิลปะชิ้นนั้น นั่นก็คือการเข้าถึงงานศิลปะว่าอย่างนั้นก็แล้วกัน ถ้าทำอย่างนี้ผมคิดว่ามันทำให้ทุกคนกลายเป็นนักวรรณคดีหมด และทำให้เราไม่สามารถคุมความรู้ทางด้านวรรณคดี ศิลปะหรืออื่น ๆ ทางด้านมนุษยศาสตร์ ให้อยู่ในมือที่ถูกฝึกมา ที่มีการศึกษาได้ มันให้อิทธิพลที่เท่าเทียมกันแก่คนจำนวนมาก เพราะฉะนั้นวิธีวิทยาแบบที่ใช้อารมณ์เป็นเครื่องมือที่สำคัญอันหนึ่งในการเข้าถึงความรู้ โดยตัวของมันเองผมคิดว่ามันเป็นตัวที่ค่อนข้างจะสั่นคลอน! โครงสร้างของอำนาจ โครงสร้างของผลประโยชน์ โครงสร้างของสิทธิต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมด้วยจะโดยตั้งใจ

หรือไม่ก็แล้วแต่ แต่ถ้าคุณปล่อยให้อารมณ์เป็นเครื่องมือสำคัญอันหนึ่งในการที่จะเข้าถึงความรู้ ผมเข้าใจว่านี่คือเหตุผลในการที่ทำให้ จริง ๆ ผมคิดว่ามนุษยศาสตร์ทั้งโลกก็จะใช้อารมณ์ในการเข้าถึงความรู้น้อยลง ๆ ไปเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในเมืองไทยไม่ค่อยมีความสำคัญเท่าไรหรอก ฉะนั้น วิชามนุษยศาสตร์เท่าที่ผมเข้าใจในปัจจุบันนี้ พอพูดถึงอารมณ์ในมนุษยศาสตร์ผมคิดว่ามันเหลือแค่ เพียงว่า 2 ทางเท่านั้นเอง อันที่หนึ่งก็ชัดเจน คุณเรียนเรื่องทางด้านมนุษยศาสตร์เข้าใจเรื่องอารมณ์ เพื่อเอาไปสร้างสรรค์งานศิลปะ การละคร จะเป็นดนตรี จะเป็นอะไรก็แล้วแต่ อีกอันหนึ่งคุณเข้าใจ ตัวอารมณ์ เอาอารมณ์มาเป็นเนื้อหาไม่ใช่เป็นวิธีวิทยา แล้วพยายามจะใช้ประโยชน์จากความรู้ในการเข้าใจในตัวงานศิลปะที่ปรากฏทั้งหลาย สองอย่างนี้แน่นอนแยกออกจากกันไม่ได้ แน่แน่นอนว่า ถ้าคุณเรียนสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้มันก็จะชี้ทางให้คุณเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกใหม่ ตลอดจนกระทั่งถึงการคิดแปลง แก้ไข สร้างอารมณ์ใหม่ให้แก่สังคมก็ได้ เพราะว่าสืบเนื่องจากการที่อาจารย์เนื่องน้อย พูดเมื่อสักครู่ผมคิดว่ามีปัจจัยทางสังคมหรืออื่น ๆ ในการสร้างอารมณ์ อารมณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีมาลอย ๆ มีมาตั้งแต่ยุคหิน คนยุคหินกับเราก็มีอารมณ์ที่ไม่เหมือนกัน เพราะเราต้องสร้างอารมณ์ใหม่ขึ้นมาเรื่อย ผมว่าสิ่งเหล่านี้คล้าย ๆ กันมันเป็นคุณค่าที่มนุษยศาสตร์ยังดำรงอยู่ในเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์ แต่ในขณะที่เดียวกัน ถ้ามานุษยศาสตร์จะมีคุณค่าทางการตลาดเหลืออยู่ในโลกปัจจุบันนี้หรือไม่ ตรงนี้ที่ผมรู้สึกว่ามันไปบิ๊บ คือ เราจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับการตลาดหรือไม่ก็ตาม แต่ว่า ตลาดมีอิทธิพลจริง ๆ ต่อการเรียนรู้ของเราในโลกปัจจุบันนี้ ผมคิดว่ามันไปบิ๊บให้เราเหลือ 2 ทาง อย่างที่พูดไปแล้ว อันที่หนึ่ง คุณเรียนด้านมนุษยศาสตร์ด้วยความหวังว่าวันหนึ่งคุณจะไปสร้างละครทีวี แล้วก็มีคนติดตามดูตลอดเวลาเป็นมูลค่าทางการตลาดอย่างหนึ่ง กับอันที่สองต่อมาก็คือ ว่า คุณเข้าใจเรื่องของอารมณ์เพื่อที่คุณจะได้เอาความรู้ตรงนี้ไปใช้ในการกำหนดพฤติกรรมคนอื่น กำหนดอารมณ์คนอื่น ไม่ใช่ในเชิงศิลปะในเชิงสร้างสรรค์โดยตรง ในสองอย่างนี้ที่ผมคิดว่า มนุษยศาสตร์ในปัจจุบันที่เราทำอะไรในคุณค่าทางการตลาดได้มันทำอยู่แค่ 2 อย่าง อันที่หนึ่งคือ ผลิตศิลปินออกมา หรืออันที่สอง คือ ผลิตคนที่มีความรู้ในเรื่องของอารมณ์พอที่จะสร้างกลไก เจื่อนไขต่าง ๆ ที่ทำให้ตัวคุณเองหรือว่านายจ้างของคุณก็แล้วแต่สามารถเข้าไปกำหนดอารมณ์ของสังคม

ในขณะที่เดียวกันในวิชามนุษยศาสตร์ก็กลับเกิดความชำนาญเฉพาะด้าน คุณเรียนวิชาต่าง ๆ ในมนุษยศาสตร์เกิดเป็นความชำนาญเฉพาะด้าน คือ เป็นเทคนิคแล้วก็งานต่อวิธีวิทยาที่ครอบงำโลกอยู่ในทุกวันนี้ วิธีวิทยาที่ถูกเรียกว่า วิทยาศาสตร์ ไม่ว่าวิทยาศาสตร์จะขยับเขยื้อนอย่างไรก็แล้วแต่ที่อาจารย์พรหมมายุได้พูดถึงเมื่อสักครู่ ไม่ว่าจะขยับเขยื้อนอย่างไร แต่โดยหลัก ๆ แล้ววิธีวิทยาทางวิทยาศาสตร์ก็จะครอบงำการศึกษามนุษยศาสตร์มาก เป็นที่น่าสังเกตจะว่าใน 2 วันที่ผ่านมาผมพบว่า มันมีหลาย Section ด้วยกันที่มีคนพูดเกินหนึ่ง พูดพร้อมกันบ้าง ต่างคนต่างพูดบ้าง แต่มันคล้าย ๆ กับพูดคนละที คือมันไม่มี เมื่อวานนี้ผมจับคำแปลของอาจารย์เจตนาไม่ออก

ว่า ทวีอะไรสักอย่าง คือมันไม่มีการโต้ตอบกัน คล้าย ๆ ว่าคนนี้ก็พูดอย่างนี้เสร็จจบไป ก็มีคนถาม คนพูดอะไรเสร็จ อีกคนก็พูด 2 paper นี่มันก็ไม่เกี่ยวข้องกันอยู่ตลอดเวลา ซึ่งผมคิดว่าไม่แปลกอะไรเลย ถ้าเพื่อว่า ทุกคนเรียนเทคนิคของการหาความรู้แบบนี้เฉพาะเจาะจงแม้กระทั่งว่าเราต่างคนต่างพูด ที่คุณเข้าร่วมอยู่ในพิธีกรรม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและก็ทำให้คุณยอมรับลำดับแห่งอำนาจ เกิดอารมณ์ที่จะผูกพันกับลำดับนั้นอย่างรุนแรงมากขึ้นเป็นต้น ผมเพิ่งอ่านพบว่าพิธีรับพระบรม-ราชโองการเมื่อคุณได้รับการแต่งตั้งเป็นนายก ฯ เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อปี 2512 ถ้าจำไม่ผิด คือ คุณถนอม ได้รับเป็นนายก ฯ อีกครั้งหนึ่ง ถึงได้มีการจัดบ้าน ปูพรมและเอาพระบรมฉายาลักษณ์มาตั้ง แล้วก็มี การรับและออกทิว เป็นต้น อันนี้ก็เป็นพิธีกรรมอีกอย่างหนึ่ง จริง ๆ แล้วพวกเราเองก็กำลังทำ พิธีกรรมอยู่ด้วย ก็คือการสัมมนา ก็เป็นพิธีกรรมของนักวิชาการที่จะช่วยข้ำให้เห็นถึงกิจกรรมที่ แปลก เมื่อเช้านี้ พ่อทองเจริญก็บอกว่า รู้สึกเป็นเกียรติมากเลยที่ได้มาในการสัมมนาครั้งนี้ จริง ๆ เราต่างหากที่รู้สึกเป็นเกียรติมากที่เขาแคว่พอจะมาในที่ ๆ ผมรู้สึก คือผมรู้จักท่านมาก่อน คือ ท่านถามว่าพวกเรามาทำอะไรกัน คือ จะโกหกท่านก็ได้ไม่ได้ จะพูดความจริงก็ เอ ...มันไม่ค่อยมี ความสำคัญเท่าไรหรอกท่าน คือ ตอบไม่ออกว่าอย่างนั้นก็แล้วกัน เป็นต้น แต่นี่คือพิธีกรรมที่ทำให้ เกิดการยอมรับในอำนาจของเราอย่างหนึ่งนั่นเอง

ถ้าจะย้อนกลับไปดูสัมมนาในประเทศไทยเมื่อตอนเริ่มต้นก่อนที่นักวิชาการจะช่วงชิงเป็น พิธีกรรมตอนนี้ มันเริ่มจากกลุ่มข้าราชการในสมัยคุณสฤษดิ์ หรือคุณถนอม ผมจำไม่ได้ ได้รับ ความช่วยเหลือจากอเมริกาในการสร้างราชการแบบใหม่ขึ้น พิธีอันนี้ก็เป็นพิธีที่อเมริกันเข้ามาสอน ให้คนไทย ให้ราชการไทยทำ เพื่อจัดให้ได้ราชการแบบใหม่โดยวิธีที่รวดเร็ว และเป็นวิธีที่ดีมาก ๆ เลย เพราะว่า ข้าราชการได้เบิกค่าเบี้ยเลี้ยงเดินทางด้วยและก็ไม่ต้องทำงาน 2 วัน 3 วัน ไปนอนใน โรงแรมที่เราไม่มีเงินออกเองเพื่อจะไปนอน นักวิชาการก็มองว่า มันก็ดี คือ สมัยก่อนนักวิชาที่เป็น ข้าราชการส่วนใหญ่ แล้วเราก็ช่วงชิงมาจากราชการได้ เวลานี้สัมมนาก็เป็นพิธีกรรมของเราไปแล้ว

เพลงปลุกใจก็แน่นอนที่เราความรู้สึก เราอารมณ์ความรู้สึก ก็น่าสนใจเพลงปลุกใจ เวลา นี้ เราไม่ค่อยได้ปลุกใจให้รักชาติเท่าไร หรืออีกนัยหนึ่งเราปลุกใจให้รักชาติแต่เราตีความคำว่า ชาติ คือพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งไม่เหมือนสมัยหลวงวิจิตร มันคนละอย่างกันไปเลย นี่ก็คือทั้งหมดเหล่านี้ ผม คิดว่าเป็นเรื่องของอารมณ์ การใช้อารมณ์มาเป็นเครื่องมือในการจัด ผมพูดอย่างนี้ฟังดูคล้าย ๆ กับ ว่า เรามาเรียนมนุษยศาสตร์กันเพื่อที่จะไปเป็นข้าราชการเมือง ทำอย่างไรให้คุณสมัครเป็นคน ที่น่ารักกว่านี้ เป็นต้น ไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้นนะ เป็นเพียงข้อสังเกตเฉย ๆ

อย่างไรก็ตามแต่ก็เลยทำให้ ผมคิดว่าการเรียนมนุษยศาสตร์อย่างที่ผมได้เรียนไปแล้วเมื่อ สักครู่ว่า ที่มันค่อนข้างจะไปอิงอยู่กับวิธีวิทยาที่ไม่ได้มองเห็นความสำคัญของอารมณ์อย่างที่พูดถึง จึงทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ผมคิดว่า ปัจจุบันนี้นะ อดีตเป็นอย่างไรผมก็ไม่ค่อยแน่ใจเท่าไร ปัจจุบันผมรู้สึกว่า มันเป็นอารมณ์ที่ค่อนข้างจะหยาบมาก ๆ เลย เมื่อวานนี้มีอาจารย์ท่านหนึ่งที่

ยกตัวอย่างเรื่องเกี่ยวกับ ดาวหมื่นดวง ละครแล้วก็คนร้องเพลงพูดถึงดาวหมื่นดวง ดาวหมื่นดวง ในความหมายที่ว่าทำไมตนเองถึงถูกทอดทิ้งไม่ได้หมายถึงดาวจริง ๆ แต่ว่าคนจากละครก็เอาไฟ ดวงกลม ๆ ที่มีในดิสโก้เทคนาฉายให้เหมือนดาวหมื่นดวงจริง อันนี้เป็นวิธียาบ ๆ ที่เราพบได้อยู่ ตลอดเวลาในศิลปะของไทยปัจจุบัน และผมก็ค่อนข้างแปลกใจว่า ทำไมคนไทยถึงยาบได้ถึง ขนาดนี้ในการที่เข้าใจความหมายของเพลง เหมือนเพลงฟ้าหว่าเรอะเยาะข้า ชะดาหรืออะไรเนี่ย ทุกครั้งที่เขาร้องเพลงนี้ จะต้องมีเสียงคนตรีทำเหมือนฟ้าร้องอยู่ข้างหลัง คือ ถ้านักดนตรีไม่สามารถทำให้คนฟังรู้สึกถึงความยิ่งใหญ่ของอำนาจลึกลับบางอย่างที่มันครอบงำเรา แล้วเรากล้าที่จะ ทำทายมัน คนร้องไม่สามารถทำให้คนฟังรู้สึกถึงความเชื่อมั่นในตนเองที่จะสู้กับสิ่งลึกลับอันหนึ่งที่ เรียกว่าฟ้าได้ แล้วต้องใช้เสียงฟ้าร้อง ครึ้น แทน ผมคิดว่ามันหมด มันไม่ใช่เพลงอีกแล้ว คือ ความ ยาบคายตรงนี้ ผมก็ไม่ทราบว่าจะเกิดขึ้นได้อย่างไร แต่ก็อยากจะโทษว่าส่วนหนึ่งคือการสอน มนุษยศาสตร์ที่ไม่มีอารมณ์ คือ ไม่ได้ใช้อารมณ์เป็นเครื่องมือในการเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ค่อนข้างมาก เท่าที่ควร ฉะนั้นจะทำอย่างไรถึงจะทำให้วิชามนุษยศาสตร์มีความหมายมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ใน ปัจจุบัน คือแทนที่จะเป็นเทคนิคอะไรบางอย่างในด้านภาษา ในด้านอะไรก็แล้วแต่ หรืออย่างที่เรารู้ ทุกวันนี้ว่าวิชามนุษยศาสตร์มันพูดกันไม่รู้เรื่อง เพราะมันกลายเป็นเทคนิคต่าง ๆ ไปแล้ว ผมคิดว่า มันมีทางเป็นไปได้ไหมในการที่เราจะรวมอารมณ์ทั้งด้านที่มันเป็นวิถีวิทยา และด้านที่เป็นเนื้อหา เข้าด้วยกัน จะรวมอย่างไรผมไม่ทราบแต่ผมรู้สึกไว้ในสองวันที่ผ่านมาเราแยกสองอย่างนี้ออก จากกันไม่ได้ ยิ่งโดยเฉพาะสิ่งที่อาจารย์เอ็งน้อยได้พูดมันชัดเจนเลย คือคุณต้องเข้าใจอารมณ์ใน ฐานะที่เป็นเนื้อหาด้วย แต่ในขณะที่เดียวกันคุณต้องใช้เรื่องอารมณ์เป็นเครื่องมือ หรือเป็นวิถีวิทยา ในการที่จะเข้าใจตัวละครก็ตาม เข้าใจบทกวี เข้าใจอื่น ๆ ด้วย ในสองอย่างนี้ทำอย่างไรเราถึงจะ สามารถรวมมันเข้าหากันได้ คือไม่ใช่เป็นวิถีวิทยาอย่างเดียว ผมคิดว่าต้องทั้งสองอย่างเป็นสิ่งที่ เกี่ยวเนื่องกัน และเราจำเป็นที่จะต้องทำให้มนุษยศาสตร์มันคลุมทั้งสองอย่างได้

ทั้งหมดเหล่านี้ถามว่า มันจะเกิดประโยชน์อะไรแก่สังคมไทยหรือไม่เอาอย่างนั้นก็แล้วกัน ผมคิดว่ามันเกิดอยู่พอสมควร อันแรกสุดผมคิดว่าเอาแบบที่เขาชอบพูดกันในปัจจุบันนี้ คือ มันมี มูลค่าทางการตลาด คือผมคิดว่า ถ้าเรามีรสนิยมมากกว่าที่เป็นอยู่เวลานี้ ผมเชื่อว่าการพยายามที่จะ ขายสินค้าไทยข้างนอกมันจะดีกว่าที่เป็นอยู่เวลานี้ ใช้อย่างเดียวไม่พอแน่แต่คิดว่ามันดีกว่าที่เป็นอยู่ ในเวลานี้แน่นอน และผมคิดว่าถ้าวันหนึ่งเราจะส่ง เมื่อวานอาจารย์อภิญญาบอกว่าชอบดูหนัง เกาหลี คือผมไม่ได้ดูทั้งหนังเกาหลี ไม่ได้ดูทั้งหนังไทยเลยไม่รู้ว่ามันดีกว่ากันอย่างไร แต่ผมคิดว่า การที่คุณจะเอาหนังไปฉายให้คนอื่น ๆ แม้แต่ในเอเชียด้วยกันคุณมันต้องมีศิลปะกว่าละครทีวีที่ เป็นอยู่เวลานี้ ที่จริงที่ผมเข้าใจหนังฮ่องกง หนังเกาหลีเหล่านี้ก็เป็นละครทีวีของเขาใช่ไหมแล้วก็มา ฉายให้เราดูใช่ไหมอันนี้ผมก็ไม่ทราบเหมือนกัน แต่มันต้องมีศิลปะกว่านี้ เป็นต้น เราก็จะมีตลาด ที่ใหญ่ขึ้น นอกจากนั้นแล้วผมคิดว่ามันเกี่ยวข้องอะไรบางอย่างกับการเคลื่อนไหวทางสังคม

บางอย่าง คืออย่างนี้ ผมคิดถึงเรื่องการเคลื่อนไหวเรื่องโลกร้อน เรื่องสิ่งแวดล้อม เรื่องต่าง ๆ นานา ผมเข้าใจเอาเองผิดหรือถูกผมก็ไม่ทราบ ผมคิดว่าเวลาฝรั่งเศสบอกว่า ให้รักษามรดกชาติไว้ อย่าทำลายมัน ฝรั่งเศสมีความคิดต่อมรดกชาติมันผ่านยุคโรแมนติก มันมีบุคคลสมัยหนึ่งที่คิดว่าวัฒนธรรมชาติเป็นสิ่งจะเป็นสิ่งที่ให้สติปัญญาคุณ เป็นความดี เป็นศีลธรรมในตัวมันเอง เราไม่มีความคิดนี้ เพราะฉะนั้นเวลาเรามองเราบอกว่าให้รักษามรดกชาติไว้ เพราะว่ามันเป็นความงาม เราไปนึกถึงไปสเตอร์เข้าใจไหม คือมันไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ในการรักษามรดกชาติในนั้น ไม่ใช่ไม่มีเลยนะ เพราะว่าเราลอกแค่เพียงว่าให้รักษามรดกชาติไว้อย่างเดิม แล้วคนชั้นกลางในเมืองก็จะบอกว่าไม่เป็นไรหรอกทำหอสูงแบบบิงชวาก็ได้ เราจะได้สวยมากขึ้น จะได้ขึ้นไปนอกจากมรดกชาติแล้วยังมองเห็นถึงเมืองสุพรรณด้วยซ้ำไป คือไม่เข้าใจว่าการรักษามรดกชาติให้เหมือนเก่ากับการไปสร้างหอสูงตรงนั้นแตกต่างกันอย่างไร เพราะเราไม่ได้คิดว่าบิงชวามีความศักดิ์สิทธิ์ เพราะเราไม่ได้เคยผ่านยุคสมัยแบบ Romanticism แบบเดียวกับที่ฝรั่งเศสผ่าน แต่เราเคยผ่านความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับมรดกชาติเหมือนกันแต่เราทิ้งส่วนนั้นไป เวลาเราพูดถึงการรักษาสิ่งแวดล้อมเราไม่เคยคิดถึงเอาอุดมการณ์ของมรดกชาติแบบพุทธนี้มาใช้แต่เราไปลอกแบบฝรั่งเศสตรงนี้ที่ผมคิดว่าเป็นคุณค่าทางการตลาดถ้าเราสร้างสังคมที่มันมีมรดกที่ดีกว่านี้ มีฐานความคิดที่มาจากอารมณ์ ความรู้สึกมากกว่านี้ ผมคิดว่ามันสามารถที่จะใช้ประโยชน์ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของเศรษฐกิจก็ตาม ในแง่ของความเคลื่อนไหวทางสังคมก็ตามได้ด้วย ผมมีเท่านั้นคงทำตามสัญญาคืออย่าถามอะไร ขอขอบคุณมากครับ

ภาคผนวก

เวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย ครั้งที่ 4

อารมณ์ อำนาจ ความรู้ ความรู้สึก

หลักการและเหตุผล

การจัดประชุมวิชาการ “เวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย” ที่ผ่านมา ให้ความสำคัญกับประเด็น การแสวงหาความจริงด้วยวิธีการทางมนุษยศาสตร์ การเชื่อมโยงงานวิจัยทางมนุษยศาสตร์กับ ปัญหาสังคมร่วมสมัย และความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม อันถือได้ว่าเป็นภาพสะท้อน บทบาทที่การศึกษาวิจัยทางมนุษยศาสตร์พึงมีต่อสังคมได้เป็นอย่างดี

การจัดประชุมครั้งที่ 4 มุ่งแสดง ศึกษา วิเคราะห์ วิจารณ์ มิตีอารมณ์ความรู้สึกของ มนุษย์ ซึ่งบ่อยครั้งเป็น “ข้อมูล” เพื่อการวิจัย วัด ตรวจสอบ หรือควบคุม ด้วยวิธีการทางศาสตร์ หลายสาขาวิชา มนุษยศาสตร์เป็นศิลปวิทยาที่ใส่ใจต่ออารมณ์ความรู้สึกมาตลอดระยะเวลาอัน ยาวนาน และไม่ได้มองว่า อารมณ์ ความรู้สึก เป็นเพียงสิ่งที่ต้องควบคุม หรือจัดการให้อยู่ใน ขอบเขตการยอมรับของสังคมเท่านั้น หากมนุษยศาสตร์ยังปลดปล่อยอารมณ์ด้วยศิลปะ วรรณคดี เห็นศักยภาพของอารมณ์ ความฝัน จินตนาการ ในฐานะเครื่องชี้นำชีวิตของมนุษย์ มนุษยศาสตร์ ได้ศึกษาความรัก ความกลัว ความสงสัย ความสำนึกคุณ ความใคร่รู้ ความสำนึกผิด ความพยายาม ความสิ้นหวัง ฯลฯ การศึกษาทางมนุษยศาสตร์สาขาต่างๆ ได้ช่วยพัฒนา ความเข้าใจตนเองของมนุษย์ อันสามารถเกื้อหนุนต่อการเพิ่มพูนวุฒิภาวะทางอารมณ์ของมนุษย์ได้

ท่ามกลางกระแสทุนนิยมเทคโนโลยี ซึ่งกำหนดสร้างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สัญญา และวัฒนธรรมที่แปรเปลี่ยนส่งผลต่อวิถีชีวิตของผู้คนร่วมสมัยอย่างสำคัญ การจัดประชุมวิชาการ “เวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย ครั้งที่ 4” มุ่งเปิดเวทีให้งานศึกษาวิจัยที่แสดง ศึกษา วิเคราะห์ วิจารณ์ อารมณ์ความรู้สึก ซึ่งปรากฏในมิติต่างๆ ของชีวิตในพื้นที่ชีวิตประจำวัน เรื่องเล่า ในศาสนธรรม ในสื่อ ในการผลิตสินค้าเพื่อบริโภค รวมทั้งประวัติศาสตร์ความรู้ของมนุษยศาสตร์ เอง ทั้งนี้มิใช่เพื่อแสดงว่าอารมณ์ความรู้สึกเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ของปรากฏการณ์มนุษย์ และมนุษยศาสตร์ แต่เพื่อแสดงว่ามนุษยศาสตร์สามารถช่วยให้ผู้คนร่วมสมัยรู้เท่าทัน การใช้ อารมณ์เชิงพาณิชย์ ไปจนถึงการใช้เพื่อตอบสนองอุดมการณ์ทางการเมือง ที่แพร่หลายอยู่ทั่วไป มากขึ้นทุกขณะ

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง

1. ความรู้กับความรู้สึกในมนุษยศาสตร์

ความเป็นมา ปรัชญา องค์ความรู้ สถานภาพ และวิธีการศึกษา “อารมณ์ ความรู้สึก” ในมนุษยศาสตร์

2. พื้นที่ ความหมาย

ความสัมพันธ์ของพื้นที่กับวิถีชีวิต การให้ความหมายแก่พื้นที่ พื้นที่กับอำนาจ สิทธิ ความศักดิ์สิทธิ์

3. อารมณ์กับเรื่องเล่า

อารมณ์ในเรื่องเล่า อารมณ์ของผู้เล่าเรื่อง เรื่องที่เลือกจะเล่า วิธีการเล่าเรื่อง อารมณ์ของคนฟังเรื่องเล่า

4. อารมณ์ ร่างกาย ความตาย สุขภาวะ

อารมณ์ ความรู้สึกและวัฒนธรรมเกี่ยวกับความตาย อารมณ์ที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย สุขภาวะ อารมณ์กับความรุนแรง

5. อารมณ์ในศาสนาธรรม

การอธิบายอารมณ์ในศาสนาธรรม อารมณ์กับความรู้ทางศาสนา อารมณ์ในมิติศีลธรรม จริยธรรม

6. สี เสียง แสง สัมผัส

สี เสียง แสง สัมผัส ในฐานะสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม และสิ่งกระตุ้นเร้าอารมณ์ความรู้สึก

7. สินค้าอารมณ์

การแปลงอารมณ์เป็นสินค้า การใช้สินค้าเพื่อสร้างอารมณ์

8. สื่อกับการสร้างความรู้สึกล

ความเกี่ยวเนื่องระหว่างสื่อกับการรู้สึกล การนำเสนออารมณ์ในสื่อ การสร้างอารมณ์ของสื่อ สื่อกับการสร้างภาพตัวแทน และอิทธิพลของสื่อกับการสร้างความรู้สึกล

9. ความรู้สึกลของชนชั้น ทนชั้นของความรู้สึกล

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชนชั้น อันเชื่อมโยงกับการผลิตความรู้สึกลที่หลากหลาย ระดับความเข้มข้นของความรู้สึกลที่แตกต่างกัน

ลักษณะกิจกรรม

1. ปาฐกถา บรรยาย อภิปรายและเสวนา

- 1.1 ปาฐกถาเรื่อง “ความเป็นมาของความรู้สึกในประวัติศาสตร์ความรู้”
- 1.2 เสวนาเรื่อง “อารมณ์ในมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์”
- 1.3 การแสดงศิลปะพื้นบ้านเรื่อง “ลำนํ้าเขื่อนปากมูล”
- 1.4 เสวนาเรื่อง “ห้ามมีอารมณ์ กับอารมณ์ต้องห้าม”

2. เสนอผลงานในกลุ่มย่อย

ระยะเวลาการจัดประชุม วันที่ 31 มกราคม – 1 กุมภาพันธ์ 2551

สถานที่จัดประชุม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

**กำหนดการประชุม โครงการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ
เวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย ครั้งที่ 4
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)**

วันพฤหัสบดีที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2551

8.00-9.00 น.	ลงทะเบียน
9.00-9.15 น.	พิธีเปิด
9.15-10.15 น.	ปาฐกถา นำ “อารมณ์ ความรู้สึก ประสบการณ์: มุมมองของมนุษยศาสตร์” โดย ศ.ดร.เจตนา นาควัชระ
10.15-10.30 น.	รับประทานอาหารว่าง
10.30-12.15 น.	เสวนา “อารมณ์ในมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์” วิทยากร ดร.อภิญา เพ็ญฟูสกุล ดร.สันต์ สุวัชรานันท์ อ.ปวิตร มหาสารินันท์
ผู้ดำเนินรายการ	รศ.ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชช์
12.15-13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00-14.30 น.	การนำเสนอผลงานวิจัยกลุ่มย่อย

ห้องที่ 1

- 1.1 ข้อสังเกตและวิธีวิทยาทางสังคมศาสตร์ที่มีต่อการศึกษา เรื่องความตาย
โดย ดร.ไพโรจน์ วิไลนุช
- 1.2 อารมณ์ความรู้สึก โครงสร้างของเรื่องเล่า และการรับรู้ความจริง
โดย กัญญา วัฒนกุล
อ.ดร.สายพิน ศุภธรรมมงคล : ผู้วิจารณ์

ห้องที่ 2

- 2.1 ตำนานหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด : ตำนานแห่งอารมณ์ศรัทธาและอิทธิ
ปาฏิหาริย์ โดย สายป่าน ปุริวรรณชนะ
- 2.2 เคี้ยวเงิน : การสะท้อนความรู้สึกของชนชั้นล่างในบทรละครตลกญี่ปุ่น
โดย อ.ศุภฤกษ์ ชัยรัตน์
รศ.สุกัญญา ภัทรราชย์ และ รศ.ปราณี จงสุจิธรรม : ผู้วิจารณ์

ห้องที่ 3

3.1 โลกทัศน์และความรู้สึกนึกคิดของนักบริหารอาณานิคมชาวอังกฤษที่มีต่อพม่า
และคนพื้นเมือง โดย ธนภาย เศษพาวุฒิกุล

3.2 อินโดจีน พื้นที่ “อารมณ อำนาจ ความรู้ ความรู้สึก” ในวรรณกรรม

Un barrage contre le Pacifique (เขื่อนกั้นแปซิฟิก) ของมาร์เกอริต ดูราส

โดย รศ.ดร.ไชยงค์ รัชชกุล : ผู้วิจารณ์

14.30-15.00 น. รับประทานอาหารว่าง

15.00-16.30 น. การนำเสนอผลงานวิจัยกลุ่มย่อย

ห้องที่ 1

1.1 ประชาธิปไตยแห่งอารมณและบทแนะนำสู่ทฤษฎีการร่นเวลาทางวัฒนธรรม
ของวีรลีโอ โดย อ.คุษฎี วรรณกรรมคุษฎี

1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่น : ความรู้บนพื้นที่ วาทกรรมและอำนาจอ

โดย อ.จักรพันธ์ แสงทอง

ผศ.ธเนศ วงศ์ยานนาวา และ ดร.เดชา ตั้งสีฟ้า : ผู้วิจารณ์

ห้องที่ 2

2.1 ทศนะเรื่องความอายและความละอายในปรัชญาขงจื้อ

โดย อ.ศากุน ภัคดีคำ

2.2 เหตุผลของ “ความไร้เหตุผล” ในจริยศาสตร์แบบเซ็น

โดย อ.มัสยา นิรัตติยภูมิ

อ.จณินฐา ศรีไพบุลย์ : ผู้วิจารณ์

ห้องที่ 3

3.1 Healing the Earth Our Heart : Consciousness Revolution Deep

Ecology, and Engaged Buddhism in Gary Snyder's Poetry

โดย ผศ.ดร.คารินทร์ ประดิษฐ์ทัศนีย์

3.2 มโนทัศน์เรื่องความสุขในจริยศาสตร์ของค่านั

โดย อ.ไพลิน ปิ่นสำอางค์

รศ.ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช และ รศ.เนืองน้อย บุญยเนตร : ผู้วิจารณ์

17.00-19.00 น. งานเลี้ยงรับรอง

วันศุกร์ที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551

9.00-10.30 น. การนำเสนอผลงานวิจัยกลุ่มย่อย

ห้องที่ 1

- 1.1 จาก รหัสลับดาวินชี ถึง พระเยซูในประวัติศาสตร์ : ข้อสังเกตที่มีต่อความรู้ในแบบศาสตร์ โดย อาวุธ ชีระเอก
- 1.2 พื้นที่ของ “พระศรีอารีย” ในศาสนา “พระสมณโคดม” : มุมมองผ่านตำนานพระศรีอารียในสังคมไทย โดย อ.อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล
รศ.ดร. สุวรรณมา สถาอานันท์ และ อ.ดร.อภิญา เพ็ญพสุกุล : ผู้วิจารณ์

ห้องที่ 2

- 2.1 The Bluest Eye : (ฉันทน์) เกลียดตูกตา (หนู) อยากตาสีฟ้าที่สุดในโลก
โดย ก้อนตะวัน ศิวทอง
- 2.2 อารมณ์ต้องห้าม : อุดมการณ์กับความรักใน อะเซเลียสีแดง
โดย อ.ดร.ชุติมา ประกาศุณิสาร
ผศ.ดร.จาดูรี ดิงศภัทัย : ผู้วิจารณ์

10.30-10.45 น. รับประทานอาหารว่าง

10.45-12.15 น. “ลำน้าเขื่อนปากมูล : อารมณ์กับปฏิบัติการทางสังคม”

ผู้ขับกลอนลำ นายทองเจริญ สีหาธรรม

นางสุดใจ มหาไชย และนายจันทรา ดวงคำ

ผู้ร่วมเสวนา นายสำเริง รูปสวย และนายธีรพล อันมัย

12.15-13.15 น. รับประทานอาหารกลางวัน

13.15-15.15 น. เสวนา “ห้ามมีอารมณ์ กับอารมณ์ต้องห้าม”

วิทยากร นายแพทย์โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์

รศ.เนืองน้อย บุญยเนตร

ผู้ดำเนินรายการ ดร.เดชา ตั้งสีฟ้า

15.15-15.30 น. รับประทานอาหารว่าง

15.30-16.30 น. ปาฐกถาปิด

โดย ศ.ดร.นริ เที่ยงศรีวงศ์